

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Κατάλογος αρχιτεκτονικών μελών του Βυζαντινού
Μουσείου, άλλοτε στις αποθήκες του Εθνικού
Αρχαιολογικού Μουσείου

Χαράλαμπος ΜΠΟΥΡΑΣ

Δελτίον ΧΑΕ 13 (1985-1986), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του
Μαρίνου Καλλιγά (1906-1985) • Σελ. 39-78

ΑΘΗΝΑ 1988

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL
DOCUMENTATION
C E N T R E

e Publishing

www.deltionchae.org

**ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΩΝ ΜΕΛΩΝ
ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ, ΑΛΛΟΤΕ ΣΤΙΣ ΑΠΟΘΗΚΕΣ
ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ**

Στόν περιγραφικό κατάλογο πού άκολουθει περιλαμβάνονται όγδοντα τέσσερα άρχιτεκτονικά μέλη, τά δύοια παραδόθηκαν στά τέλη του 1985 άπό το 'Εθνικό 'Αρχαιολογικό Μουσείο στό Βυζαντινό και άνήκουν τώρα στίς συλλογές του. Πρόκειται για τό μεγαλύτερο μέρος¹ των χριστιανικών άρχιτεκτονικών μελών πού, μαζί με άλλα χίλια περίπου των κλασικών και των ρωμαϊκών χρόνων, βρίσκονταν άπό παλιά στά ύπογεια του 'Εθνικού 'Αρχαιολογικού Μουσείου.

Περισσότερα άπό 1.100 μέλη διόλκηρα, άκρωτηριασμένα ή, συχνότερα, σέ άπλα θραύσματα είχαν πρίν άπό δεκαετίες, άπό τόν περασμένο άκόμα αιώνα², άποτεθεί μαζί με παντοειδή γλυπτά στό 'Αρχαιολογικό Μουσείο. Μετά τόν πόλεμο, κατά τήν άναδιοργάνωσή του άπό τό ζεῦγος Καρούζου, συγκεντρώθηκαν στίς αύλες και τά ύπογεια και τακτοποιήθηκαν έκει πρόχειρα. Στή μεγάλη τους πλειοψηφία ήταν άκατάγραφα· ή προέλευσή τους είχε χαθεῖ. Τά μέλη αύτά μπορεῖ κανείς νά συμπεράνει ότι προέρχονται άπό άνασκαφές³, κυρίως άναγκαστικές, στήν 'Αθήνα, διωδήποτε πρίν άπό τόν πόλεμο 1940-45, άπό κατεδαφίσεις παλιών τοίχων, άλλα και άπό κατασχέσεις και δωρεές. Οι μετακινήσεις τους άπό προσωρινές άποθηκεύσεις ή οι άπομακρύνσεις άπό κατά περίπτωση ένότητες εύρημάτων έχουν περιπλέξει τά πράγματα, έτσι ώστε μικρή πιά έλπιδα νά άπομένει γιά τήν άναγνωρίσή τους, πού δέν μπορεῖ νά γίνει παρά μόνο μετά άπό συστηματική μελέτη τους.

Τό συμπέρασμα αύτό προέκυψε όταν κατά τά έτη 1969-1972 έγινε προσπάθεια τακτοποιήσεως των άποθηκών⁴ και διαπιστώθηκε ότι, άφ' ένός, μέ έλάχιστες έξαιρέσεις, τά άρχιτεκτονικά μέλη δέν περιλαμβάνονταν στούς παλιούς είσαγωγικούς καταλόγους του 'Εθνικού Μουσείου και άφ' έτέρου τά σημειώματα, πινακίδες και ένδεικτικοί άριθμοί, πού ίσως τά συνόδευαν άλλοτε, είχαν καταστραφεῖ ή χαθεῖ.

Κατά τά έτη 1969-1972, μέ προτροπή και άδεια τού τότε διευθυντού, άειμνηστου Βασιλείου Καλλιπολίτη, έγινε άπό μέρους μου ή καταγραφή 946 κομματιών και

ή προετοιμασία ένός γενικού καταλόγου τών άρχιτεκτονικών μελών τού 'Εθνικού Μουσείου⁵. Τού δόθηκε ή όνομασία Εύρετήριο Δ, έτσι ώστε οί άριθμοί (τών όποιων προηγεῖται πάντοτε τό γράμμα Δ) νά διαφοροποιούνται άπό κάθε άλλη άριθμηση άντικειμένων τού Μουσείου. 'Η έργασία έξακολούθησε μέ τήν άδεια τού νέου διευθυντού κ. Νικ. Γιαλούρη⁶, δυστυχώς δύμως δέν κατέστη δυνατόν άκόμα ούτε νά άλοκληρωθεῖ ούτε νά άδηγήσει στήν τελική δημοσίευση. Τών μελών, πλήν τής περιγραφής, έγιναν φωτογραφή-

1. Μερικά μέλη, ίσως λόγω τού μεγάλου τους δγκου, παρέμειναν στό 'Εθνικό Μουσείο, όπως λ.χ. τό ένεπίγραφο έπιστύλιο άθηναϊκού μνημείου πού δημοσιεύθηκε πρόσφατα: Alison Frantz, A Public Building of Late Antiquity in Athens, *Hesperia* 48 (1979), σ. 194-203, πίν. 62-64.

2. Βλ. 'Α γγελική Κόκκου, 'Η μέριμνα γιά τίς άρχαιότητες στήν 'Ελλάδα και τά πρώτα Μουσεία, 'Αθήνα 1977, σ. 246, 247. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι οί άποθέσεις εύρημάτων στό Μουσείο άπό άνασκαφές έξακολούθησαν τουλάχιστον ώς τό 1940. Μνεία χριστιανικών γλυπτών άποκειμένων στό «Κεντρικόν Μουσείον τών 'Αθηνών» κάνει ό 'Ιωσηφ Στρυγόφσκης ήδη τό 1889. Βλ. ΔΙΕΕ III (1886), σ. 117-128.

3. Πολλά βυζαντινής έποχής μάρμαρα πού βρίσκονταν διάσπαρτα στήν 'Ακρόπολη περιλαμβάνονται σ' αύτά, βλ. 'Α. Κόκκου, δ.π., σ. 247 και σημ. 8. Παρά ταῦτα, στίς τέσσερις φωτογραφίες Bonfils πού άπεικονίζουν τόν γνωστό τοίχο τής 'Ακροπόλεως, τόν κτισμένο άπό παντοειδή spolia (δ.π., σ. 170, σημ. 3, είκ. 70 και Δ. Ζιρώ, Τά χριστιανικά γλυπτά τής 'Ακροπόλεως, Πρώτο Συμπόσιο Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Τέχνης, Πρόγραμμα και περιλήψεις άνακοινώσεων, 'Αθήνα 1980, σ. 25-26), δέν άναγνωρίζει κανείς ούτε ένα άπό τά μέλη τού καταλόγου. Γιά τήν άναμειξη χριστιανικών μελών άπό τήν 'Ακρόπολη, τή συλλογή Θρησέιον (πού άγροτερα πήγε στό 'Εθνικό Μουσείο) και τό 'Ασκληπιείο, βλ. 'Α. Ξυγόπουλος, ΑΕ 1915, σ. 53.

4. Βασ. Καλλιπολίτης, 'Εθνικόν 'Αρχαιολογικόν Μουσείον, ΑΔ 24 (1969), Χρονικά, σ. 5-6.

5. Βασ. Καλλιπολίτης, 'Εθνικόν 'Αρχαιολογικόν Μουσείον, ΑΔ 25 (1970), Χρονικά, σ. 6.

6. Νικ. Γιαλούρης, 'Εθνικό 'Αρχαιολογικό Μουσείο, ΑΔ 29 (1973-1974), Χρονικά, σ. 1.

σεις, μετρήσεις καί κατά περίπτωση σχέδια. "Ολες οι διαστάσεις πού σημειώνονται είναι σέ έκατοστά τοῦ μέτρου. Σύμφωνα μέ υπόδειξη τοῦ Καλλιπολίτη, γιά κάθε μέλος σημειώθηκε ἡ τελευταία θέση πού είχε στό Μουσεῖο⁷, μέ τήν ἐλπίδα ἔμμεσων ἐπανασυσχετισμῶν σέ περίπτωση ἀνευρέσεως μελλοντικά κάποιων πληροφοριῶν προελεύσεως. 'Η σειρά τῆς καταγραφῆς τοῦ Εύρετηρίου Δ ἡταν τυχαία, σύμφωνα μέ τά κριτήρια τῶν συνεργείων πού ἔκαναν τήν τακτοποίηση, κυρίως τῶν γλυπτῶν.

Λιγότερα ἀπό τό ἔνα δέκατο τῶν μελῶν πού βρίσκονταν στίς ἀποθήκες τοῦ 'Εθνικοῦ Μουσείου μποροῦν νά χρονολογηθοῦν, μέ βάση τήν τεχνοτροπία καί τόν τύπο τους, στήν παλαιοχριστιανική, τή βυζαντινή, τή φραγκική ἡ τή μεταβυζαντινή περίοδο. Στόν κατάλογο πού ἀκολουθεῖ περιλαμβάνονται (ὅπως σημειώθηκε) δύο δόντα τέσσερα ἀπό αὐτά. Κανένα δέν φαίνεται νά ἔρχεται ἔξω ἀπό τήν 'Αττική καί πολλά (κυρίως μαρμάρινα, ἐλάχιστα ἀπό πωρόλιθο ἡ ἀσβεστόλιθο) είναι ἄξια προσοχῆς καί μελέτης, πλήν ὅμως μόνο ἔνα (τό Δ. 281) ἀναγνωρίστηκε μέ βεβαιότητα ὅτι συνανήκει μέ γνωστό ἥδη θραῦσμα. 'Η ἔρευνα στά ἀρχεῖα τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου ἀπέδειξε ὅτι δ Γεώργιος Σωτηρίου γνώριζε τό ὑλικό αὐτό: ὅταν ἐτοίμαζε κατά τή δεκαετία τοῦ '20 τίς ἐκθέσεις γλυπτῶν, ἐπέλεξε ούκ δίλιγα μέλη ἀπό τά ὑπόγεια τοῦ 'Εθνικοῦ, τά δοποῖα καί διατήρησαν ἔως σήμερα τή σχετική ἔνδειξη. 'Ετσι, ἀνάμεσα στά χριστιανικά τουλάχιστον μέλη δέν θά περίμενε κανείς νά βρει ἄγνωστα ἀριστούργήματα.

Μιά ἄλλη συγκριτική ἔρευνα στίς ἀποθήκες τῆς ἀθηναϊκῆς 'Αγορᾶς⁸ ἔδειξε τή στενή σχέση ἀρκετῶν κομματιῶν τῶν ὑπογείων τοῦ 'Εθνικοῦ μέ ἄλλα πού βρίσκονται ἐκεῖ. Αὐτό ἔχει βέβαια πολύ μεγαλύτερη σημασία γιά τά ἀρχαῖα ἐλληνικά ἀρχιτεκτονικά μέλη. Είναι φανερό πάντως ὅτι ἀρκετά ἀρχαῖα καί βυζαντινά προέρχονται ἀπό τυχαίες ἀνασκαφές στήν περιοχή τῆς παλιᾶς συνοικίας τῆς Βλασαροῦς, πρίν ἀρχίσουν στή θέση αὐτή οι συστηματικές ἔρευνες τῆς 'Αμερικανικῆς Σχολῆς Κλασικῶν Σπουδῶν. Τό σκάμμα τῶν σιδηροδρόμων⁹, πού ἔγινε τό 1890-1891, φαίνεται ὅτι είναι ἡ πηγή πολλῶν ἀκατάγραφων μελῶν ἀπό αὐτά πού μᾶς ἀπασχολοῦν.

Γιά νά μή διασπασθεῖ ἡ μορφή καταλόγου, στά ἐπόμενα, οι παραπομπές σέ συγκριτικό ὑλικό δέν γίνονται μέ υποσημειώσεις, ἀλλά ἔχουν ἐνσωματωθεῖ στό κείμενο μέσα σέ παρενθέσεις. 'Ο σκοπός τους δέν είναι νά ἔχαντλήσουν τά ὅμοια παραδείγματα, ἀλλά νά δώσουν κάποιες βοηθητικές ἔνδειξεις, κυρίως γιά τήν προσεγγιστική χρονολόγηση τῶν μελῶν.

Σέ ἀντιστοιχία πρός τούς ἀριθμούς τοῦ Εύρετηρίου Δ δίνονται καί οι νέοι ἀριθμοί εἰσαγωγῆς καί ταξιθετήσεως πού πῆραν τά ἀρχιτεκτονικά μέλη κατά τήν εξοδό τους στό Βυζαντινό Μουσεῖο, τό 1986.

7. Πρίν ἀπό τήν τελευταία τακτοποίηση σέ ράφια μέ μετάλλινο σκελετό, στόν μεγάλο διάδρομο τῶν ὑπογείων.

8. Στά συστηματικά εύρετηρια τῆς 'Αμερικανικῆς Σχολῆς Κλασικῶν Σπουδῶν.

9. Βλ. 'Αρχαιολογικόν Δελτίον τῆς Γεν. 'Εφορείας 'Αρχαιοτήτων καί Μουσείων Ζ' (1891), σ. 25, 103, Στ. Κουμανούδης, ΠΑΕ 1890, σ. 8, ΑΜ 15 (1890), σ. 444-445 καί 16 (1891), σ. 140, 252.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

'Αντωνιάδης, 'Εκφρασις = Εύγενιος 'Αντωνιάδης, 'Έκφρασις τῆς 'Αγίας Σοφίας, 1-3, 'Αθήναι 1907.

'Εκκλησίες τῆς 'Αττικῆς = X. Μπούρας, 'Α. Καλογεροπούλου, P. 'Ανδρεάδη, 'Εκκλησίες τῆς 'Αττικῆς, 'Αθήνα 1969.

Frantz, Holy Apostles = Alison Frantz, The Church of the Holy Apostles, The Athenian Agora XX, Princeton N.J., 1971.

Grabar, Sculptures I = André Grabar, Sculptures byzantines de Constantinople (IV-X siècle), Paris 1963.

Grabar, Sculptures II = André Grabar, Sculptures byzantines du Moyen Age (XI-XIV siècle), Paris 1976.

Kautzsch = Rudolf Kautzsch, Kapitellstudien, Berlin-Leipzig 1936.

Millet, Monuments = Gabriel Millet, Monuments byzantins de Mistra, Paris 1910.

Μπούρα, 'Ο γλυπτός διάκοσμος = Λασκαρίνα Μπούρα, 'Ο γλυπτός διάκοσμος τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας στό μοναστήρι τοῦ 'Οσιού Λουκᾶ, 'Αθήνα 1980.

'Ορλάνδος, Βασιλική = 'Αναστάσιος Κ. 'Ορλάνδος, 'Η ξυλόστεγος παλαιοχριστιανική βασιλική τῆς μεσογειακῆς λεκάνης, 'Αθήναι, τ. I, 1952, τ. II, 1954.

Σωτηρίου, 'Αγ. Δημήτριος = Γεώργιος καί Μαρία Σωτηρίου, 'Η βασιλική τοῦ 'Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης, 'Αθήναι 1952.

Schultz - Barnsley = Robert W. Schultz - Sidney H. Barnsley, The Monastery of St. Luke of Stiris in Phocis and the dependent Monastery of St. Nicolas in the Fields, near Scripou in Boeotia, London 1901.

Scranton, Corinth = Robert Scranton, Mediaeval Architecture in the Central Area of Corinth, Corinth XVI, Princeton N.J., 1957.

Sodini, Congrès = Jean-Pierre Sodini, La sculpture architecturale à l'époque paléochrétienne en Illyricum, Πρακτικά τοῦ 10ου Διεθνοῦς Συνεδρίου Χριστιανικῆς 'Αρχαιολογίας, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1984, σ. 207-298.

Sodini, Aliki II = Jean-Pierre Sodini-K. Kolokotsas, Aliki, II, La basilique double, Paris 1984.

Κατάλογος

Δ. 023. Β.Μ. 7961 Τ. 1865

'Από λευκό μάρμαρο.

"Υψος 40. Διαστάσεις στόν ἄβακα 35,5×35,5. Διάμετρος κάτω 18,6.

Μικρό κορινθιάζον κιονόκρανο μέ φύλλα καλάμου, σέ καλή διατήρηση. Χαμηλά ἔχει δύκτω φύλλα ἄκανθας σέ μιά ζώνη καί ψηλά δεκαέξι φύλλα καλάμου. Τό χαρακτηρίζει ἔξαιρετική σχηματοποίηση τῶν στοιχείων του, τόσο τῶν φύλλων τῆς ἄκανθας, πού διαμορφώνουν μεταξύ τους γεωμετρικά σχήματα, ὅσο καί τῶν φύλλων καλάμου, πού είναι ἐπίπεδα καί μέ τά περιγράμματα σχεδόν χαρακτά πάνω στόν κολουροκωνικό κάλαθο. Τό κιονόκρανο δέν ἦταν γομφωμένο στόν κορμό τοῦ κίονα.

Η ἐργασία τοῦ κιονοκράνου είναι μέν ἐπιμελής, δέν μαρτυρεῖ ὅμως ἐπιδεξιότητα καί τό σχέδιο είναι ξερό. Είναι ἀσφαλῶς ἔργο τῆς τουρκοκρατίας. "Ομοιά του σώζονται στό Βυζαντινό Μουσεῖο (ἀριθ. 344 καί 346, ἔνα μάλιστα, τό ἀριθ. 3169/1377, μέ σαφή προέλευση ἀπό τόν χῶρο τοῦ Ὡρολογίου τοῦ Κυρρήστου), στήν παρούσα σειρά τό ἀριθ. Δ. 656, στή Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδριανοῦ, στήν ἀθηναϊκή Ἀγορά (Α. 441, Α. 1030, Α. 2333, Α. 2764-2768, Α. 2780), στόν κῆπο τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς κ.ά. Τό σωζόμενο κατά χώρα στό ἀρχοντικό τῆς ὁδοῦ Ἀδριανοῦ 96 ὀδήγησε τόν Ὁρλάνδο (ABME E' (1939-40), σ. 201) στήν ύπόθεση ὅτι τά κιονόκρανα τῆς σειρᾶς αὐτῆς μιμούνται τά ρωμαϊκά τοῦ γειτονικοῦ Πύργου τῶν Ἀνέμων. «Ἐκ τῆς βορείας αὐλῆς».

Δ. 027. Β.Μ. 7962 Τ. 1866

'Από λευκό μάρμαρο.

"Υψος 41,3. Μέγ. διαστάσεις στόν ἄβακα 64×64. Κάτω διάμετρος 38.

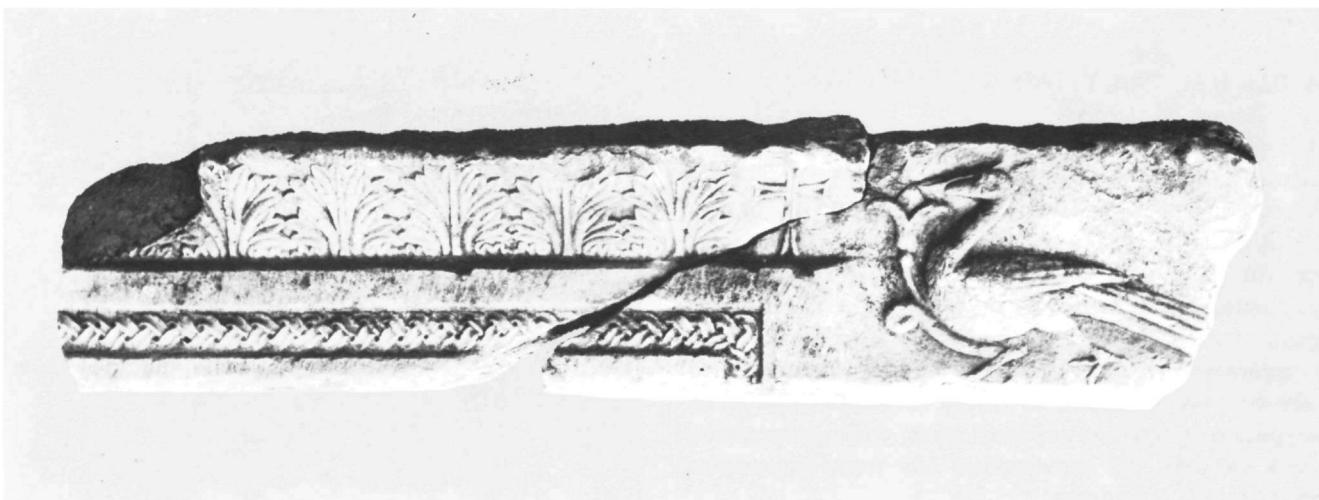
Καλά διατηρούμενο ὁγκώδες παλαιοχριστιανικό κορινθιάζον κιονόκρανο. Στήν ἐπάνω ζώνη ἔχει τέσσερα μόνο φύλλα ἄκανθας καί στήν κάτω ἔξι. Ἀποτελεῖ ἔτσι ἔξαιρεση σέ μιά σειρά ὅμοιων κιονοκράνων, πού ἔχουν στήν κάτω ζώνη ἐπίσης τέσσερα φύλλα. Ο ἄβακας χωρίζεται σέ δύο κατά τό ὑψος καί παρουσιάζει τίς γνωστές εἰσέχουσες καμπυλότητες στίς τέσσερις πλευρές του. Οι ἔλικες ἔχουν περιορισθεῖ σέ μέγεθος καί ἐνώνονται ἀνά δύο παίρνοντας τό σχῆμα «λύρας» γύρω ἀπό τά ἀξονικά διατεταγμένα ἀνθέμια, τά ὅποια είναι ὁγκηρά καί σέ ὑψος καταλαμβάνουν καί τόν ἄβακα. Τά φύλλα παραμένουν σέ ἐνιαία ἐπιφάνεια καί ἔχουν βαθεῖς λοβούς· αὐτά τῆς κάτω σειρᾶς ἔχουν τόν μεσαῖο λοβό σέ ζωηρή προεξοχή. Είναι χαρακτηριστικό ὅτι πρωτεύουσα σημασία ἔχουν ἐδῶ τά ἀρνητικά γεωμετρικά σχήματα τοῦ βάθους, τά ὅποια διαμορφώνονται ἀπό τή συνάντηση τῶν αἰχμηρῶν ἄκρων

Εἰκ. 1. Κιονόκρανο Δ. 023

Εἰκ. 2. Κιονόκρανο Δ. 027

Εικ. 3. 'Υπέρθυρο Δ. 031

τῶν φύλλων καὶ τά όποια σχήματα ἔχουν παραλληλισθεῖ, σ' ἄλλες περιπτώσεις, μέ σχηματοποιημένα προσωπεῖα (Kautzsch, σ. 53-56). Στή στήριξη τοῦ κιονοκράνου ύπηρχε τόρμος ἀλλά ὅχι στό κέντρο της. Στήν ἄνω ἐπιφάνεια διακρίνονται χαρακτά τά γράμματα Ζω. Σχετικά μέ τά γράμματα αὐτά βλ. 'Ι. Τραυλός, ΑΕ 1939-41, σ. 45, 46, σημ. 1, καὶ ΠΑΕ 1949, σ. 42, F. W. Deichmann, Ravenna Kommentar II, Wiesbaden 1976, σ. 206-230, Sodini, Aliki II, σ. 35, σημ. 70 καὶ 'Αντωνιάδης, 'Εκφρασις, σ. 98, 101.

Η ἐπεξεργασία τοῦ κιονοκράνου είναι ἀδρή, σχεδόν ἀμελής, ἀλλά τά γενικά σχήματα ἔχουν χαρακτήρα. Τό παράδειγμά μας ἀνήκει σέ μιά σειρά κιονοκράνων πού πιστεύεται ὅτι ἔχουν ἐξαχθεῖ ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη καὶ ὅτι ἔγιναν στά χρόνια τοῦ Θεοδοσίου Α'. Μπορεῖ νά παραλληλισθεῖ μέ δέκα κιονόκρανα πού βρέθηκαν στήν Κόρινθο (Scranton, Corinth, σ. 109 καὶ 'Ε. Στίκας, 'Εργον 1962, σ. 89, εἰκ. 236), μέ ἐκείνο τοῦ τρίλοβου παραθύρου στόν νάρθηκα τοῦ 'Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης (Γ. Σωτηρίου, 'Αγ. Δημήτριος, πίν. 44α), μέ ἄλλα στίς ύπογειες κινστέρνες τής Κωνσταντινουπόλεως (William Earl Betsch, The History, Production and Distribution of the Late Antique Capital in Constantinople, Univ. of Pennsylvania, 1977, σ. 190-191), τής Μιλήτου (O. Feld, IstMitt 25 (1975), πίν. 33b), τῶν Χριστιανικῶν Θηβῶν (Γ. Σωτηρίου, ΑΕ 1929, σ. 53, εἰκ. 53-54) καὶ τής 'Ακροπόλεως τῶν 'Αθηνῶν (Sodini, Congrès, σ. 212). 'Ομοιο, τέλος, πρός τό ἔξεταζόμενο είναι ἔνα ἀπό τά τέσσερα κιονόκρανα τοῦ καθολικοῦ τής μονῆς Ξενοφῶντος 'Αγίου 'Ορους (Θ. Παζαρᾶς, 'Εβδομο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς 'Αρχαιολογίας καὶ Τέχνης ΧΑΕ 1987, Πρόγραμμα καὶ περιλήψεις ἀνακοινώσεων, σ. 63).

«'Εκ τής βορείας αὐλῆς.

Δ. 031. B.M. 7994 T. 1898

Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. μῆκος 119. "Υψος 29,5. Μέγ. πλάτος 36,5. Παλαιοχριστιανικό ύπερθυρο πλαισίου θύρας μέ συμφένες «γεῖσο» ἐπιστέψεως. Παρουσιάζει θραύση ἀριστερά καὶ κανονικό ἀρμό δεξιά. Τό κυρίως πλαίσιο χαρακτηρίζεται ἀπό ταινία σέ ἐσοχή, πλάτους 4,8, πού κοσμεῖται μέ ἀνάγλυφο ταινιωτό πλοχμό. Τό συμφένες στοιχεῖο τής ἐπιστέψεως ἔχει ἐλαφρῶς κοίλη μορφή (cavetto), κοσμεῖται μέ φύλλα ἄκανθας σέ χαμηλό ἀνάγλυφο καὶ δέν ἔχει σαφές δριο πρός τά δεξιά· ἀπλῶς, μετά τά φύλλα ὑπάρχει σταυρός μέ πεπλατυσμένα τά ἄκρα τῶν κεραιῶν. 'Ακόμα δεξιότερα καὶ στό σύνολο τοῦ ὑψους τοῦ μέλους, παριστάνεται παγόνι μέ κλειστή τήν οὐρά, πού κινεῖται ζωηρά πρός τά ἀριστερά, καὶ βλαστός μέ ἄνθος λωτοῦ. "Ολα τά ἀνάγλυφα στοιχεῖα ἔχουν ἀποδοθεῖ μέ ἀριστη τεχνική καὶ στόν πλοχμό διακρίνεται ἡ χρήση τρυπανιοῦ.

Τό μέλος διασώθηκε σέ δύο κομμάτια πού προσαρμόζονται μεταξύ τους. Στήν κάτω ἐπιφάνεια, πίσω, ἔχει ἐγκοπή γιά τήν ύποδοχή τοῦ θυρόφυλλου, δέν διακρίνονται ὅμως ἵχνη προσαρμογῆς τῶν ὄρθοστατῶν τοῦ θυρώματος. Στήν ἄνω ἐπιφάνεια καὶ πίσω διαμορφώνεται ἐγκοπή βάθους 11, ἄγνωστου προορισμοῦ.

Τοῦ δου ἡ τοῦ δου αἰ.

«'Εκ τής βορείας αὐλῆς».

Δ. 058. B.M. 7947 T. 1851

Από λευκό μάρμαρο.

"Υψος 40. "Αβακας περίπου 49×49×7. Διάμετρος στήν ἔδραση 41.

Τεκτονικό βυζαντινό κιονόκρανο μέ τετράγωνο ἄβακα καὶ καλαθοειδές γενικό σχῆμα, θραυσμένο κατά τό ἔνα τρίτο περίπου καὶ σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Τέσσερα ὄρθια φύλλα καλάμου πού καταλήγουν στίς

Εἰκ. 4. Κιονόκρανο Δ. 058

γωνίες τοῦ ἄβακα χωρίζουν τὴν περιμετρική ἐπιφάνεια σέ ἵσα μέρη, τά δοποῖα διακοσμοῦνται μέ τοισκελεῖς σταυρούς. Τά κενά πού σχηματίζονται ἀπό τίς κεραίες τους καταλαμβάνονται ἀπό ἔλικες, οἱ δοποῖες ἐκφύονται ἀπό τά τέσσερα δξύληκτα φύλλα.¹ Η κάτω δριζόντια ἐπιφάνεια ἐδράσεως ἔχει ἀπολαξευθεῖ ἐκ τῶν ὑστέρων.

Η περιμετρική ἐπιφάνεια τοῦ κιονοκράνου παραμένει ἐνιαία καὶ ὅλος ὁ διάκοσμος εἰναι γραμμικός· δημιουργεῖται μέ τή βαθιά χάραξη τῶν περιγραμμάτων τῶν θεμάτων. Οἱ σταυροί ἔχουν διπλά τά περιγράμματα. Η λιτή αὐτή τεχνική δίνει στό κιονόκρανο ἔναν αὐστηρό καὶ κάπως πρωτόγονο χαρακτήρα.

Τό ἀδέξιο σχέδιο τῶν ἑλίκων καὶ ὁ τρόπος πού συνδύάζονται μέ τούς σταυρούς θυμίζουν ἔνα θωράκιο ἀπό τὸν "Αγιο Δημήτριο τῆς Θεσσαλονίκης (Σωτηρίου, "Αγ. Δημήτριος, σ. 173, πίν. 50α), ἀν καὶ ὑπάρχει κάποια διαφορά στήν τεχνοτροπίᾳ." Αν κανείς θεωρήσει τό κιονόκρανο ώς μιά ἀκραία περίπτωση ἀπλουστεύσεως τῶν τεκτονικῶν (πού ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους κατά τὸν 6ο αἰώνα), θά μποροῦσε νά τό τοποθετήσει στόν 8ο αἰώνα ἥ γενικότερα στή μεταβατική περίοδο. Στόν 8ο αἰώνα είχε χρονολογηθεῖ ἀπό τὸν Σωτηρίου καὶ τό θωράκιο τοῦ 'Αγίου Δημητρίου, ἀπό τή χωρίς χάρη διάταξη τῶν ἑλίκων του.

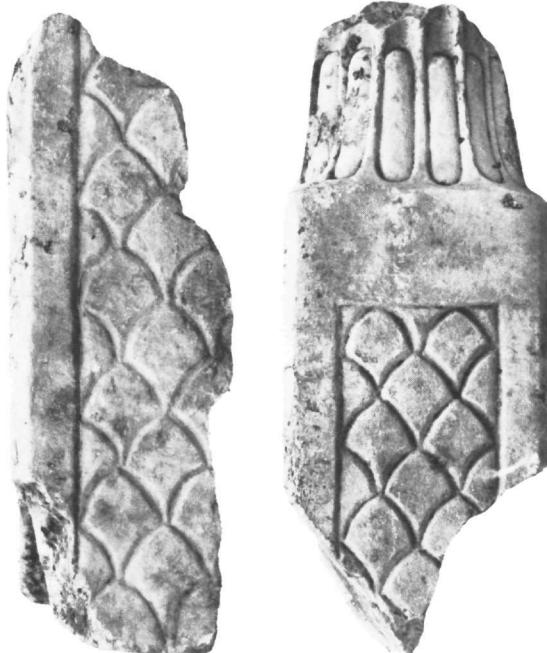
«Ἐκ τῆς βορείας αὐλῆς».

Δ. 072. B.M. 7917 T. 1822

· Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ὑψος 54. Διατομή χαμηλά 21,5×21,5.

Θραῦσμα πεσσίσκου μέ συμφυή κιονίσκο προερχόμενο πιθανότατα ἀπό τό διάφραγμα τοῦ Ἱεροῦ παλαιοχριστιανικῆς ἐκκλησίας. Πρός τά μέσα καὶ πρός τά ἔξω ὁ πεσσίσκος διακοσμεῖται μέ τό γνωστό φοιλιδωτό κόσμημα. Πρός τά δεξιά καὶ τά ἀριστερά ἔχει αὐλα-

Εἰκ. 5. Θραῦσμα ἀπό πεσσίσκο Δ. 073

Εἰκ. 6. Θραῦσμα ἀπό πεσσίσκο Δ. 072

κες, πλάτους 10,5 καὶ βάθους 2,5, γιά τήν ὑποδοχή μαρμάρινων θωρακίων. Ψηλότερα σχηματίζεται ὁ συμφυής κιονίσκος, μέ δεκαέξι ραβδώσεις, μικρό μέρος τοῦ δοποίου ἔχει διασωθεῖ. Δέν ἔχει ιδιαίτερη βάση, ἀλλά προσαρμόζεται στό τετράγωνο τοῦ πεσσίσκου μέ «ἀποφυγή», πού γίνεται ισχυρότερη στίς τέσσερις γωνίες. Σ' ἔνα ὑψος 10 ἑκ. περίπου οἱ ραβδώσεις γεμίζονται μέ κυρτῆς διατομῆς στοιχεῖα, πού θυμίζουν τή μερική πλήρωση διακοσμητικῶν αὐλῶν σέ σειρά (ὅπως λ.χ. στό μέτωπο τοῦ γείσου τοῦ τόξου τοῦ Τίτου στή Ρώμη) ἥ ραβδώσεων κιόνων στό κάτω ἔνα τρίτο

Eik. 7. Κιονόκρανο Δ. 131

Eik. 8. Θραῦσμα ἀπό κοσμήτη Δ. 141

Eik. 9. Κιονόκρανο Δ. 143

τοῦ ὑψους τους (ὅπως λ.χ. στό πρόπυλο τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀδριανοῦ στήν Αθήνα).

Τό μέλος είναι ἀποθραυσμένο πάνω καὶ κάτω. Βαθεῖς τόρμοι ἄγνωστης χρήσεως διακρίνονται στό ἀνώτατο σημεῖο τῶν πλευρικῶν αὐλάκων. Τό φοιλιδωτό κόσμημα πού ἀποδίδεται γραμμικά, μέ χαρακτά περιγράμματα, ἔχει κάποιες σχεδιαστικές ἀτέλειες.
«Ἐκ τῆς βορείας αὐλῆς».

Δ. 073. Β.Μ. 7916 Τ. 1821

Ἀπό λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζόμενο ὑψος 44,5. Πλάτος 21,7. Μέγ. σωζ. βάθος 16.

Θραῦσμα πεσσίσκου προερχόμενο πιθανότατα ἀπό τό διάφραγμα τοῦ ἱεροῦ παλαιοχριστιανικῆς ἐκκλησίας. Δέν μπορεῖ νά διαπιστωθεῖ ἢν συνανήκει μέ τό προηγούμενο μέλος Δ. 072, ἀλλά οἱ διαστάσεις καὶ τό διακοσμητικό θέμα ἀποδεικνύουν δτι καὶ τά δύο προέρχονται ἀπό τό ἴδιο μνημεῖο.

Τό θραῦσμα προέρχεται ἀπό τό κάτω μέρος τοῦ πεσσίσκου καὶ είναι ἀποθραυσμένο δεξιά καὶ πίσω. Σώζεται καὶ ἐδῶ ἡ αὐλακα ὑποδοχῆς θωρακίου, πλάτους 10 περίπου. Τό φοιλιδωτό κόσμημα είναι ἐπίσης χαρακτό καὶ μέ σχεδιαστικές ἀδυναμίες.
«Ἐκ τῆς βορείας αὐλῆς».

Δ.131. Β.Μ. 7923 Τ. 1828

Ἀπό λευκό μάρμαρο.

Ψυος ἀπό τήν ἐπιφάνεια ἐδράσεως 17 καὶ ἀπό τό κάτω μέρος τῶν ἐλίκων 19. Διάμετρος τοῦ κίονα κάτω 27,5.

Ἀνω ἐπιφάνεια 60x43,5.

Ιωνικό κιονόκρανο μέ συμφυές ἐπίθημα σέ σχετικῶς καλή κατάσταση διατηρήσεως. Τό μέλος ἔχει κάπως χαμηλές τίς ἀναλογίες. Τό ἐπίθημα διακοσμεῖται μέ πέντε δξύληκτα φύλλα (καλάμου;), ἀπό τή μία πλευρά, καὶ μέ δυσανάλογα φαρδύ φύλλο ἄκανθας πλαισιωμέ-

Εἰκ. 10. Υπέρθυρο η τμῆμα ἐπιστυλίου Δ. 146

νο ἀπό δύο δξύληκτα, ἀπό τήν ἄλλη. Τό ἰωνικό κιονόκρανο ἔχει ἀπλό καὶ εὐθύγραμμο τόν ἄβακα, ἔλικες χωρίς ὀφθαλμό, διπλά σχουνία καὶ μικροῦ ὕψους ἔχίνο πού διακοσμεῖται ἀπό τήν μία πλευρά μέ τῶν κάτων καὶ δύο ἡμιανθέμια καὶ ἀπό τήν ἄλλη μέ τῶν κάτων πού φθάνουν ὡς τόν ἄξονά του. Τριμερής ζωστήρ δημιουργεῖται στό μέσον τῶν προσκεφαλαίων. Στήν κάτω επιφάνεια διακρίνεται χαρακτό τό γράμμα *B*.

Ο μαρμαρογλύπτης προσπάθησε νά προσδώσει ποικιλία στό μέλος, οί δυνατότητές του δύμως ἡταν περιορισμένες: ὅλα τά στοιχεῖα είναι σχηματοποιημένα καὶ ὑπάρχουν φανερές ἀδυναμίες στήν ἐκτέλεση. Τό ἔξεταζόμενο σύνθετο μέλος ἀνήκει σέ μιά κατηγορία δμοίων του (’Ορλάνδος, Βασιλική, ΙΙ, σ. 315-325, Kautzsch, σ. 165-182, ἀριθ. 535-584), πού γνώρισε κάποια ἐπιτυχία στόν ἐλληνικό χῶρο (Β. Βέμη, “Ἐκτο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης ΧΑΕ 1986, Πρόγραμμα καὶ περιλήψεις ἀνακοινώσεων, σ. 19).

Δυσανάλογα πεπλατυσμένα φύλλα ἄκανθας, ὅπως στό ἔξεταζόμενο, βλ. καὶ σέ μέλος πού βρέθηκε στήν ἀνασκαφή Κρανείου στήν Κόρινθο (Δ. Πάλλας, ΠΑΕ 1972, σ. 250, πίν. 230 γ).

Πιθανότατα τοῦ προχωρημένου 5ου αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 141. B.M. 7938 T. 1842

Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. μῆκος 27. “Ψως 9. Πλάτος 14.

Θραύσμα ἀπό λοξότμητο κοσμήτη. Δέν είναι σαφές ἄν προέρχεται ἀπό τέμπλο, ἐπίστεψη θωρακίου ἡ τοῖχο. Πρόκειται γιά ἀκραίο τμῆμα μέ κανονικό ἄρμο ὕσεως, δεξιά. Δέν ἔχει ἐγκοπές γιά σύνδεση ἡ γόμφο.

Τό μέλος διακοσμεῖται μέ ἐλαφρό ἀνάγλυφο στή λοξή του ἐπιφάνεια, μέ τήν τυπική γιά τή μέση βυζαντινή περίοδο τεχνοτροπία. Μιά τριμερής ταινία στρέφεται

γιά νά σχηματίσει ἐπιμήκη ρόμβο. Ο ὑπόλοιπος χῶρος δεξιά καλύπτεται ἀπό σχηματοποιημένο ἡμιανθέμιο.

Πιθανότατα τοῦ 11ου αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 143. B.M. 7963 T. 1867

Από μαλακό ὑποκίτρινο πωρόλιθο.

“Ψως 21,5. ”Ανω ἐπιφάνεια 15,5×15,5. Κάτω, ὀκτάγωνο ἐγγραφόμενο σέ 12,3×12,3.

Μικρό κιονόκρανο ὀκταγωνικοῦ κιονίσκου σέ κακή κατάσταση διατηρήσεως, λόγω τῆς μικρῆς ἀντοχῆς τοῦ ὑλικοῦ του. Ψηλά δέν διαφοροποιεῖται ὁ ἄβακας. Χαμηλότερα, στίς τέσσερις γωνίες σχηματίζονται ἴσαριθμα ἀμυγδαλόσχημα ὀγκηρά στοιχεῖα, δξύληκτα πάνω καὶ κάτω, μέ τά δόποια γίνεται καὶ ἡ μετάβαση στό ὀκταγωνικό σχῆμα τοῦ κάτω μέρους. Χαρακτές γραμμές δρίζουν ταινίες πού καταλήγουν κάτω σέ κυκλικά ἀνάγλυφα σχήματα.

Τό ὑλικό ἀλλά καὶ ἡ τεχνική δίνουν στό κιονόκρανο χαρακτήρα ρομανικοῦ ἡ γοτθικοῦ ἔργου. Ως πρός αὐτό, θά μποροῦσε νά γίνει παραλληλισμός του μέ τό ύπ’ ἀριθ. A. 2796 κιονόκρανο τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀγορᾶς, μέ τίς ἔδιες ἀκριβῶς διαστάσεις ἀλλά μέ διαφορετικά θέματα. Τά τέσσερα δύμως γωνιακά στοιχεῖα δέν ἡταν ὡς θέμα ἄγνωστα καὶ σέ βυζαντινά κιονόκρανα, ὅπως σ’ αὐτό τοῦ τέμπλου τοῦ Πρωτάτου (’Α. Κ. ’Ορλάνδος, ΕΕΒΣ ΚΓ’ (1953), σ. 88, εἰκ. 3), σέ πολύ πιό ἀνεπτυγμένη μορφή σ’ αὐτά τῆς Εὐαγγελιστρίας τοῦ Μυστρᾶ (Millet, Monuments, πίν. 57.1, 2 καὶ 3) καὶ ὑπό μορφή σχηματοποιημένων κυπαρισσιῶν στό τέμπλο τοῦ ’Οσίου Λουκᾶ (Schultz-Barnsley, πίν. 23, διακονικοῦ).

“Ισως τοῦ 13ου αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Εἰκ. 11. Ἐπίκρανο Δ. 174

Δ. 146. Β.Μ. 7950 Τ. 1854

Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. μῆκος 68, ὕψος 22,3, πλάτος 35.

Υπέρθυρο ἡ τμῆμα ἐπιστυλίου βυζαντινοῦ τέμπλου.¹ Η ἄνω ἐπιφάνειά του εἶναι χοντρολαξευμένη μέ τό βελόνι.² Η κάτω ἔχει ἀφ' ἐνός βαθύ τόρμο 18×2, ἀγνωστου προορισμοῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου δύο κυκλικές βαθύνσεις στροφέως θύρας, οἱ δόποιες ἄν καὶ δέν βρίσκονται στό ἄκρο τοῦ μέλους μαρτυροῦν τή χρήση του κάποτε ως ἀνωφλίου ἡ κατωφλίου. Δεξιά καὶ ἀριστερά εἶναι ἀποθραυσμένο.

Στήν κύρια ὅψη τοῦ μέλους, σέ χαμηλό ἀνάγλυφο, ἀπεικονίζονται ίσοσκελής σταυρός μέσα σέ κύκλο, τόν δόποιο πλαισιώνουν δύο παγόνια καὶ δεξιότερα κυπαρίσσι. Ο σταυρός ἔχει ἀδέξια ἀπολαξευθεῖ μέ τό βελόνι καὶ τό ἔνα ἀπό τά πτηνά σώζεται κατά τό ἡμισυ.³ Η ἀπολάξευση τοῦ σταυροῦ καὶ οἱ δύο βαθύνσεις στροφέων μαρτυροῦν δύο ἡ καὶ περισσότερες χρήσεις τοῦ μέλους, ἐνῶ ἡ ἀπόσταση τοῦ ἄξονα τοῦ σταυροῦ (41,5 ἀπό τά δεξιά) πιστοποιεῖ ὅτι τό μῆκος του ἀρχικά ξεπερνοῦσε τά 93 ἑκ.

Η ἐπίπεδη τεχνική, οἱ χαρακτές λεπτομέρειες, τό χαλαρό σχέδιο καὶ ἡ παραμόρφωση, τόσο τῶν φυσικῶν χαρακτηριστικῶν ὅσο καὶ τῶν ἀναλογιῶν στήν ἀπεικόνιση τῶν πτηνῶν καὶ τοῦ κυπαρισσιοῦ, προσδίδουν ἔναν πρωτόγονο χαρακτήρα στό ἀνάγλυφο, δό ποιος ἀδριστα μπορεῖ νά ὁδηγήσει σέ χρονολόγηση τοῦ μέλους στή μεταβατική περίοδο ἀπό τόν 7ο ὥς τόν 9ο αιώνα.

«Ἐκ τοῦ διαδρόμου τῶν ἀποθηκῶν».

Δ. 174. Β.Μ. 7964 Τ. 1868

Από λευκό μάρμαρο.

Υψος 19,1. Πλάτος 30. Μέγ. σωζ. βάθος 14,5, ἀρχικό περίπου 15,2.

Μικρό κορινθιακοῦ τύπου ἐπίκρανο παραστάδας, σέ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Οἱ πλάγιες πλευρές

ἀκολουθοῦν τή διάταξη τῆς κύριας μέ χαμηλό ἄβακα (πού ἔχει κοῖλες σέ χάραξη τίς πλευρές), ἀξονικό μεγάλο ἀνθέμιο, ἔλικες καὶ φύλλα ἄκανθας στό κάτω μέρος. Στήν ἄνω ἐπιφάνειά του φέρει ἐγκοπή 12×8 καὶ βάθος 6, ἀγνωστου προορισμοῦ.⁴ Η κάτω εἶναι χονδροειδῶς ἀπολαξευμένη, ἔτσι ὥστε νά μήν εἶναι σαφές ἄν ἔβαινε ἐπί κανονικῆς ἡ ὀκταγωνικῆς παραστάδας ἡ ἀκόμα καὶ ἐπί ήμικίονος.

Η ἐπεξεργασία τῶν γλυπτῶν στοιχείων τοῦ ἐπικράνου εἶναι μέτρια καὶ οἱ ἀδυναμίες στή χάραξη εἶναι φανερές, ίδιως στό κεντρικό ἀνθέμιο ἡ τά ήμιανθέμια τῶν πλάγιων πλευρῶν. Στούς λοβούς τῶν φύλλων ἄκανθας ἔχει γίνει ἀδέξια χρήση τρυπανίου.

Ισως τοῦ 5ου αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα ΙΙ».

Δ. 222. Β.Μ. 7973 Τ. 1877

Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ὕψος 13,2. Πλάτος 20. Μέγ. σωζ. μῆκος 22,2.

Θραύσμα ἀπό μικρό ἐπίκρανο ἀμφικιονίσκου σέ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Τό κάτω μέρος εἶναι ἀποθραυσμένο καὶ ψηλά δ ἄβακας ἀποστρογγυλευμένος ἀπό τά κτυπήματα.⁵ Η κολουροκωνική ἐπιφάνειά του διακόπτεται σέ βάθος 18 ἑκ. ἀπό τό μέτωπο τοῦ ἄβακα καὶ διακοσμεῖται μέ παράσταση πτηνοῦ, χήνας ἡ κύκνου, μέ ἀναστηκωμένα τά φτερά, τήν δόποια πλαισιώνουν δύο φύλλα καλάμου. Τό κάτω μέρος τῆς παραστάσεως λείπει. Στήν ἄνω ἐπιφάνεια, στόν ἄξονα, ἔχει διαμορφωθεῖ κυκλική βάθυνση, διαμέτρου 4, ἀγνωστῆς χρήσεως.

Η τεχνική τοῦ ἔργου εἶναι μέτρια.⁶ Ανάγεται στήν παλαιοχριστιανική περίοδο.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα ΙΙ».

Δ. 239. Β.Μ. 7949 Τ. 1853

Από λευκό μάρμαρο.

Εἰκ. 12. Αρχιτεκτονικό μέλος ἀγνωστης χρήσεως Δ. 239

Εἰκ. 13. Θραῦσμα ἀπό ἐπίκρανο Δ. 222

Εἰκ. 14. Κιονόκρανο Δ. 242

Μέγ. σωζ. μῆκος 57. "Υψος 24. Μέγ. σωζ. βάθος 35. Αγνωστης χρήσεως ἀρχιτεκτονικό μέλος, πιθανῶς ἐπίστεψη μεγάλου θυρώματος, σέ καλή κατάσταση διατηρήσεως. Ἡ κύρια ἐπιφάνειά του είναι ἐλαφρά κοιλόκυρτης διατομῆς μέ ταινία στέψεως ὑψους 4. Ἡ πίσω ἐπιφάνεια είναι χονδροειδῶς ἀπολαξευμένη μέ τό βελόνι. Δεξιά καί ἀριστερά είναι ἀποθραυσμένο. Τά θέματα πού ἀπεικονίζονται σέ χαμηλό ἀνάγλυφο είναι δύο βλαστοί μέ ἄνθη λωτοῦ, πτηνό (ίσως φασιάνος) στραμμένο ἀριστερά, τρίτο καί μεγαλύτερο ἄνθος λωτοῦ καί, τέλος, ὁξύληκτο φύλλο καλάμου. Ἀν καί διακρίνονται κάποιες ἀτέλειες (ὅπως στή διάπλαση τῆς πτέρυγας καί τῆς οὐρᾶς τοῦ πτηνοῦ), τό σχέδιο είναι ἐδῶ ἱκανοποιητικό καί ἡ τεχνική ἐκτέλεση ἐπίσης. Πιθανότατα τό μέλος ἀνάγεται στόν 5ο αἰώνα. Τό σχετικά σπάνιο θέμα τῶν λωτῶν καί ἡ τεχνοτροπική δμοιότητα ὀδηγοῦν στόν συσχετισμό μέ τό θραῦσμα θυρώματος Δ. 031 (βλ. παραπάνω), πλήν ὅμως τά δύο μέλη δέν συνανήκουν γιατί ἔχουν διαφορετικές διαστάσεις.

Τοῦ 5ου ἡ δου αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 242. B.M. 7974 T. 1878

Ἀπό λευκό μάρμαρο.

Υψος 24,3. Διάμετρος στή βάση 26. Μέγ. διαστάσεις στόν ἄβακα 32×32.

Τεκτονικό κιονόκρανο τῆς μέσης βυζαντινῆς περιόδου σέ καλή κατάσταση διατηρήσεως. Ἡ μετάβαση ἀπό τόν ἄβακα στόν κύκλο ἐδράσεως γίνεται μέ τή λοξή ἀπότμηση τῶν τεσσάρων γωνιῶν του. Τήν τριγωνική ἐπιφάνεια κάθε πλευρᾶς καταλαμβάνει μεγάλο «σασανιδικό» ἀνθέμιο καί τίς ἀποτμήσεις ἔντονα σχηματοποιημένα φύλλα ἄκανθας, τριγωνικῆς ἐπίσης μορφῆς. Στίς τέσσερις πλευρές τοῦ ἄβακα διακρίνεται ἐλαφρή κοιλότητα πού διακόπτεται στή μέση ἀπό μικρό ἀλλά ὀγκηρό τρίφυλλο ρόδακα, σέ ἀνάμνηση δμοιας διατάξεως τῶν ἀρχαίων κορινθιακῶν κιονοκράνων. Στήν κάτω ἐπιφάνεια τόρμος γιά τή γόμφωση τοῦ μέλους στόν κορμό τοῦ κίονα.

Η τεχνοτροπία τοῦ ἀναγλύφου στό ἔξεταζόμενο κιονόκρανο είναι ἡ τυπική γιά γλυπτά τοῦ ΙΙου κυρίως αἰώνα στήν περιοχή τῆς Ἀττικῆς καί τῆς Βοιωτίας. Ἀπό πλευρᾶς μορφολογικῆς τό κιονόκρανο ἀποτελεῖ μιά νέα μεσαιωνική δημιουργία πού ἀξιοποιεῖ ἔνα διακοσμητικό θέμα μέ σημαντική διάδοση, λίγο παλαιότερα, στήν Πρωτεύουσα (Grabar, Sculptures I, σ. 102 κ.έ.). Τά τριγωνικά σχηματοποιημένα φύλλα στίς γωνίες θυμίζουν, ἄλλωστε, τά πρωτότυπα κιονόκρανα τῆς Παναγίας τῆς μονῆς τοῦ Ὀσίου Λουκᾶ (Μπούρα, Ὁ γλυπτός διάκοσμος, πίν. εἰκ. 92-95).

Ἐνα ἀκριβῶς ὅμοιο κιονόκρανο (Agora 12799/A. 408) ἔχει βρεθεῖ, δχι κατά χώραν, στά ἐρείπια τῆς μητρο-

Εἰκ. 15. Κιονίσκος Δ. 243

Εἰκ. 16. Θραῦσμα ἀπό πλαίσιο θύρας (;) Δ. 247

Εἰκ. 17. Θραῦσμα ἀπό θωράκιο Δ. 245

Εἰκ. 18. Θραῦσμα ἀπό θωράκιο Δ. 244

Εἰκ. 19. Ἀπότμημα ἐπιθήματος ἀμφικιονίσκου Δ. 246

Εἰκ. 20. Ἐπίθημα ἀμφικιονίσκου Δ. 248

πολιτικής κατοικίας τοῦ Ἀγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου στήν Αθήνα (J. Travlos - A. Frantz, *Hesperia* 34 (1965), σ. 169, πίν. 44b).
«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 243. B.M. 7915 T. 1820

· Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ὑψος 62,5. Μέγ. ἐγκάρσια διατομή 13,5×13,5. Τετραμερής βυζαντινός κιονίσκος τέμπλου ἢ προσκυνηταρίου, ἀπόθραυσμένος ἐπάνω καὶ κάτω, σέ καλή σχετικά κατάσταση διατηρήσεως. Τά τέσσερα βεργία πού τόν συναποτελοῦν σχηματίζουν ἀνά δύο σταυρόκομβους (ἄμματα).

Τό εἶδος αὐτό τῶν κιονίσκων εἶναι κοινότατο κατά τή μέση βυζαντινή περίοδο στήν περιοχή τοῦ Ἑλλαδικοῦ (N. Moutsopoulos, *AEM H'* (1961), σ. 228-230. Ioli Kalavrezou-Maxeiner, *Byzantine Studies in honour of M. V. Anastas, Malibou* 1985, σ. 95-103).
«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 244. B.M. 7932 T. 1837

· Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. μῆκος 25,5. Μέγ. σωζ. ὑψος 12,3. Πάχος 7,5. Μικρό θραῦσμα ἀπό βυζαντινό θωράκιο σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Ἐπό τή διακόσμησή του σώζεται ἔνας τετράφυλλος ρόδακας μέσα σέ κύκλο καθώς καὶ τμῆμα φύλλου ἄκανθας (;). Ἡ πίσω ἐπιφάνεια εἶναι ἀκόσμητη. Ἐπό τήν τεχνική του θά μποροῦσε νά χρονολογηθεῖ στή μέση βυζαντινή περίοδο.
«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 245. B.M. 7968 T. 1872

· Από λευκό μάρμαρο, στρωσιγνενές.

Μέγ. σωζ. διαστάσεις στίς ὄψεις 24,5×34,5. Πάχος 9. Θραῦσμα ἀπό τή γωνία βυζαντινοῦ θωρακίου σέ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Μία τριμερής ταινία διαμορφώνει τό πλαίσιο τῆς ὀρθογωνισμένης πλάκας καὶ μέσω δύο κυκλικῶν στοιχείων συνδέσεως περιτρέχει μεγαλύτερο κύκλο. Ἡ πίσω ἐπιφάνεια τοῦ θωρακίου μένει σχεδόν ἀκατέργαστη καὶ ἔχει κακή ἐμφάνιση. Κονιάματα μαρτυροῦν ὅτι τό θραῦσμα εἶχε κάποτε ἐνσωματωθεῖ σέ τοῖχο.

Παραμένει ἄγνωστο τό θέμα τό ὄποιο περιέκλειε ὁ κύκλος. Θωράκια μέ ταινίες τοῦ εἶδους αὐτοῦ, σέ διάφορες παραλλαγές, εἶναι συνήθη. Θά μποροῦσαν νά σημειωθοῦν ὅμοια στό καθολικό τῆς μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ (Schultz - Barnsley, πίν. 15 E), τά A. 2933 καὶ A. 2942 τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀγορᾶς, τό θωράκιο τῆς φιάλης τῆς Μεγίστης Λαύρας (Grabar, *Sculptures II*, πίν. 39 b) καὶ ἔνα στόν Μυστρᾶ (Millet, *Monuments*, πίν. 50, εἰκ. 2). Αὐτό πού ἀσφαλῶς χαρακτηρίζει τήν τεχνότροπία τοῦ ἔξεταζόμενου θωρακίου εἶναι τό ἔξεργο (σχεδόν ἡμικυκλικής διατομῆς) τοῦ μεσαίου

τμήματος τῆς ταινίας. Ἐπολύτως ἀνάλογο, τοσούς μάλιστα καὶ συνανήκον, εἶναι ἔνα θραῦσμα ἀπό τό Ἀσκληπιεῖο τῶν Ἀθηνῶν (βλ. Ἀ. Ξυγγόπουλος, *AE* 1915, σ. 64 καὶ εἰκ. 17), τό ὄποιο συγκριτικά χρονολογήθηκε στόν 10ο ἢ τόν 11ο αἰώνα.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 246. B.M. 7969 T. 1873

· Από λευκό μάρμαρο.

· Υψος 14. Πλάτος 19,5. Μέγ. σωζ. μῆκος 14.

· Απότιμημα μικροῦ ἐπιθήματος ἀμφικιονίσκου τῆς μέσης βυζαντινῆς περιόδου σέ καλή κατάσταση διατηρήσεως. Ἡ ἄνω ἐπιφάνειά του εἶναι κατεργασμένη μέ τό βελόνι ἀλλά καὶ οἱ πλάγιες ἔχουν ἐπίσης ἀδρή ἐπεξεργασία. Διακοσμεῖται μέ συμμετρικά, σχεδόν εὐθύγραμμα φύλλα πού ξεκινοῦν ἀπό σπεῖρες καὶ πλαισιώνονται ἀπό ἄλλα φύλλα, πριονωτά.

Τό θέμα τῆς διακοσμήσεως δέν εἶναι σπάνιο. Σημειώνεται παράλληλα τό A. 2871 τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀγορᾶς, καθώς καὶ τό 1443/1322 τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου. Σέ μιά παραλλαγή του, στήν Ἀγία Παρασκευή Πανάκτου (Ἐκκλησίες τῆς Ἀττικῆς, σ. 289, πίν. 257), τό θέμα ἀποτελεῖ τό πάνω μέρος τῆς διακοσμήσεως μικροῦ κιονοκράνου τοῦ τέμπλου.

· Η τεχνική εἶναι τυπική τῆς μέσης βυζαντινῆς περιόδου. Πιθανῶς τό ἐπίθημα ἀνήκει στόν 12ο αἰώνα.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 247. B.M. 7970 T. 1874

· Από λευκό μάρμαρο.

· Μέγ. σωζ. μῆκος (ἢ ὑψος) 50. Διατομή 16×12,5. Πλάτος ταινίας 9,8.

Θραῦσμα ἀπό πλαίσιο θύρας ἢ ἄλλο μή ἀναγνωριζόμενο μέλος, σέ πολύ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Εἶναι ἀπόθραυσμένο καὶ ἀπό τά δύο του ἄκρα καὶ φθαρμένο σ' ὀλόκληρο τό μῆκος τῆς διακοσμούμενης ἐπιφάνειάς του.

· Η μία πλευρά τοῦ μέλους στολίζεται μέ πλέγμα τετραμερῶν ταινιῶν πού συναντῶνται κατά ὁξεία γωνία (pointed guilloche). Εἶναι ἔνα θέμα κοινότατο στήν Ἑλλάδα κατά τόν 12ο κυρίως αἰώνα (Κόρινθος, Scranton, Corinth, εἰκ. 176, Θῆβαι, ABME E' (1939-40), εἰκ. 25, σαρκοφάγος τῶν Ἀγίων Αποστόλων Ἀγορᾶς, Frantz, Holy Apostles, πίν. 10e, διάσπαρτα μέλη A. 2785, A. 2786, A. 2803, A. 2875, A. 2879 τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀγορᾶς, ἄλλα τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου, EMME A', 1927, σ. 59, εἰκ. 46, καὶ τοῦ Παλαιοῦ Πανεπιστημίου, *Byzantine and post-Byzantine Art, Athens 1985*, σ. 26, ἀριθ. 8).

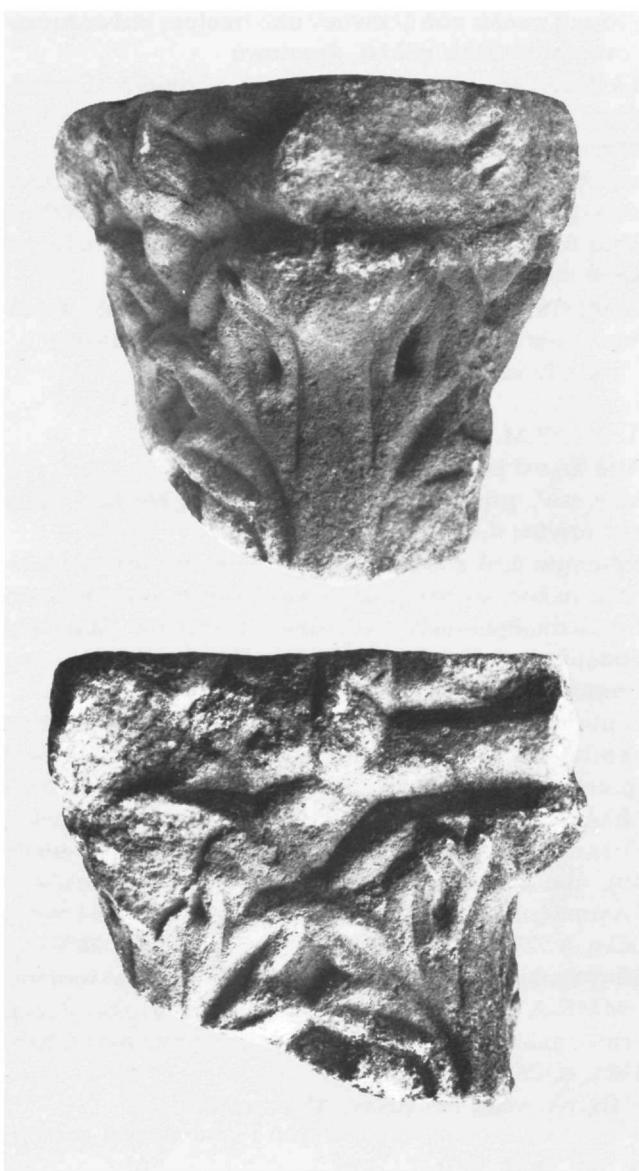
«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 248. B.M. 7971 T. 1875

· Από λευκό μάρμαρο.

Εἰκ. 21. Κιονόκρανο Δ. 249

Εἰκ. 22. Κιονόκρανο Δ. 279

“Υψος 13,3. Πλάτος 21,5. Μέγ. σωζ. μῆκος ἐπάνω 29,5 καὶ κάτω 14,4. Διάμετρος τοῦ ἡμικιονίσκου κάτω 13,5. Ἐπίθημα ἀμφικιονίσκου σέ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Ἐχει ἐλαφρῶς κοίλη τὴν κατά μῆκος διατομή καὶ ἐπίστεψη μέ ἀπλή ταινία, ὕψους 3. Ἐμπρός διακοσμεῖται μέ μεγάλο ἴσοσκελή σταυρό, μέ ἐλαφρῶς διαπλατυνόμενα τά ἄκρα τῶν κεραιῶν του, σέ χαμηλό ἀνάγλυφο. Τό μέλος είναι ἀποθραυσμένο στό ἐμπρός μέρος, καθώς καὶ πίσω. Ἡ τεχνική τῆς ἐπεξεργασίας τῶν ἐπιφανειῶν του είναι μέτρια.

‘Απλοί σταυροί μέ διαπλατυνόμενες στά ἄκρα τίς κεραιὲς ἀποτελοῦν κοινό τόπο γιά κιονίσκους καὶ ἐπιθήματα κατά τὴν παλαιοχριστιανική περίοδο. Δύο ὅμοια ἀκριβῶς ἐπιθήματα βλ. πρόχειρα στά Πρακτικά τοῦ 10ου Συνεδρίου Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας, Β’, σ. 645 (M. Valkinova) καὶ στή Νέα Ἀγχίαλο (Π. Λαζαρίδης, ΠΑΕ 1972, πίν. 24).

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 249. B.M. 7972 T. 1876

‘Από λευκό μάρμαρο.

“Υψος 17. Ἀρχικές διαστάσεις ἄβακα 32×32. Διάμετρος τῆς ἐδράσεως 25.

Μικρό τεκτονικό κιονόκρανο σέ πολύ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Τέσσερα φύλλα ἄκανθας σέ χαμηλό ἀνάγλυφο δημιουργοῦν τή μετάβαση ἀπό τόν χαμηλό ἄβακα στήν κυκλική ἔδραση. Στίς δύο πλευρές του διακοσμεῖται μέ ἴσοσκελεῖς σταυρούς μέσα σέ κύκλους καὶ στίς δύο ἄλλες μέ ἀνθέμια πού ὑψώνονται ἀνάμεσα σέ δύο στοιχεῖα σχήματος C, τά δόποια καταλήγουν πάνω καὶ κάτω σέ ἔλικες.

Στήν ἐπιφάνεια ἐδράσεως ὑπάρχει βαθιά ἐγκοπή τόρμου καὶ στήν ἐπάνω ἀβαθής κυκλική καὶ ἐκτός ἄξονος κοίλανση, ἄγνωστου προορισμοῦ.

‘Ο τύπος τοῦ ἀπλουστευμένου τεκτονικοῦ κιονοκράνου μέ φύλλα στίς γωνίες δέν είναι ἄγνωστος σέ ὅψιμα μικρά κιονόκρανα (Kautzsch, πίν. 43, 49, 50). Ἰσοσκελεῖς σταυροί ἡ χριστογράμματα ἐντός κύκλου συ-

Εἰκ. 23. Θραῦσμα ἀπό τύμπανο ἀρκοσολίου Δ. 281

Εἰκ. 24. Κιονόκρανο Δ. 282

νηθίζονται σέ ἐπιθήματα ἡ τεκτονικά κιονόκρανα τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς. Οἱ ἔξαιρετικά σχηματοποιημένες ἔλικες τοῦ δεύτερου θέματος τοῦ κιονοκράνου, μέ τό γραμμικό τους σχῆμα, θυμίζουν κάπως δμοιες σέ κιονόκρανα τοῦ Σάλωνος (Kautzsch, ἀριθ. 24 καὶ 27, σ. 18 καὶ 19).

Τό ἀδέξιο σχέδιο ἀλλά κυρίως ἡ τεχνοτροπία τοῦ χαμηλοῦ ἀναγλύφου μαρτυροῦν ἀδυναμίες τοῦ τεχνίτη ἀλλά καὶ τήν δψιμότητα τοῦ κιονοκράνου. Οἱ εὐθύγραμμες πλευρές τοῦ ἄβακα, τά ἄπλαστα φύλλα καὶ ἡ σχηματοποίηση τοῦ ἀνθεμίου (τοῦ δποίου τά φύλλα ἔγιναν εὐθύγραμμα μέ ἐλικωτά ἄκρα) κάνουν τό κιονόκρανο ἄμορφο καὶ χωρίς καλλιτεχνικές προθέσεις. "Ισως τῆς μεταϊουστινιανείου περιόδου.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 279. B.M. 7918 T. 1823

· Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ὑψος 13. Διαστάσεις στόν ἄβακα 15,5×15,5 καὶ κάτω 12×12.

Μικρό παλαιοχριστιανικό κορινθιακό κιονόκρανο σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως, ἀποθραυσμένο πίσω καὶ κάτω, ἔτσι ὥστε νά μήν είναι δυνατό νά ὑπολογισθεῖ τό ὑψος του. Χαρακτηρίζεται ἀπό τήν ὑπαρξή τεσσάρων μόνο φύλλων ἄκανθας πού τό περιβάλλουν στό σύνολο, τόν διπλό καθ' ὑψος ἄβακα, τοῦ δποίου οἱ πλευρές κοιλαίνονται, τά δγκηρά «ἄνθη» στόν ἄξονα τοῦ ἄβακα καὶ τό λυροειδές σχῆμα τῶν στοιχείων πού συνδέουν τίς ἔλικες παρά τή σύμφυσή τους μέ τά φύλλα στίς γωνίες. Διατηρεῖ δηλαδή, παρά τήν ἀπώλεια τῆς πλαστικότητας καὶ παρά τό μικρό του μέγεθος, τά παλαιά μορφικά γνωρίσματα.

Γιά τά κιονόκρανα τοῦ τύπου αὐτοῦ βλ. Sodini, Congrès, σ. 214, σημ. 9, 10, σ. 215, σημ. 1-7. "Ἄς προστεθεῖ ἔνα ἀκόμα παράδειγμα ἀπό τή Μεσσήνη ('Α. Ὁρλάνδος, ABME IA' (1969), σ. 94, εἰκ. 5).

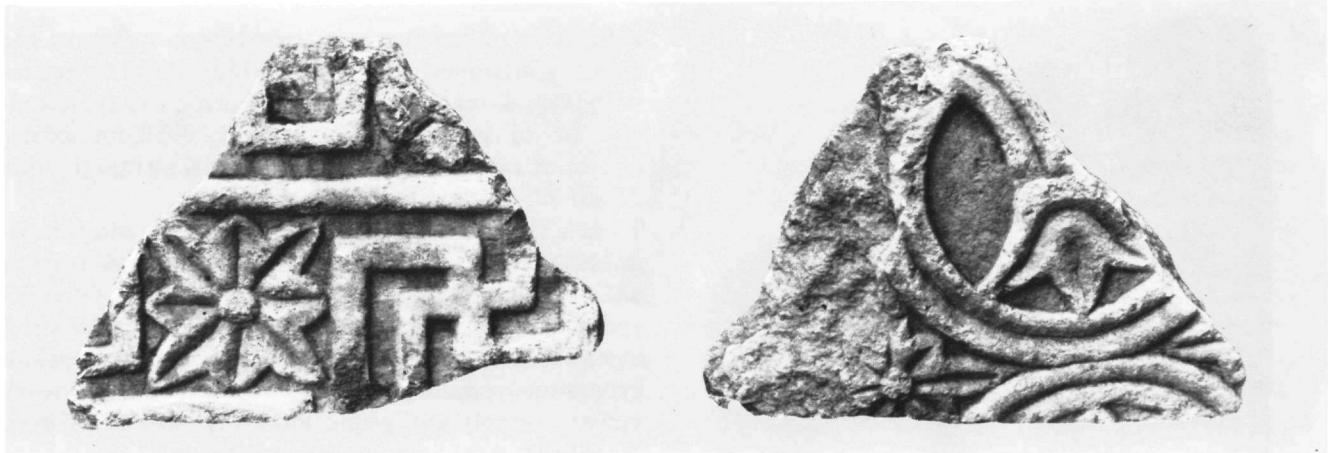
Πιθανότατα τοῦ 5ου αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

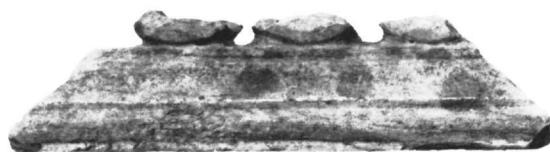
Δ. 281. B.M. 7978 T. 1882

· Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ὑψος 36,2. Μέγ. σωζ. πλάτος 32. Πάχος 16. Θραῦσμα ἀπό τύμπανο ἀρκοσολίου-ταφικοῦ μνημείου τῶν χρόνων τῆς φραγκοκρατίας. Τό τόξο τοῦ ἀρκοσολίου ἦταν ἀπό δλόσωμο μάρμαρο τό δποίο διακοσμοῦσαν μικρά ἡμικύκλια σέ σειρά καὶ σέ χαμηλό ἀνάγλυφο. "Ενα δεύτερο τόξο μέ διαφορετική ἀκτίνα χαράξεως ἐγγράφεται στό πρῶτο. Τό τύμπανο στό βάθος στολίζεται μέ δύο ἄτεχνα μᾶλλον κρινάνθεμα καὶ περιστέρι, τοῦ δποίου σώζεται ἡ οὐρά, δλα σέ ἔξεργο ἀνάγλυφο. Τό κάτω μέρος τοῦ τυμπάνου δρίζεται ἀπό πλεξίδα ἡ σχοινί. "Η κατάσταση διατηρήσεως τοῦ μέλους είναι σχετικά καλή.

Εἰκ. 25. Θραῦσμα ἀπό θωράκιο Δ. 287

Εἰκ. 26. Θραῦσμα ἀπό θωράκιο (;) Δ. 304

Εἰκ. 27. Κιονόκρανο Δ. 308

Εἰκ. 28. Θραῦσμα ἀπό πλάκα ἀγνωστης χρήσεως Δ. 337

Τό θραῦσμα ἀποτελεῖ τό ἐλλεῖπον τμῆμα τοῦ ὑπ' ἀριθ. 151/232 γλυπτοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου, τό δποιο ἐκτίθεται μαζί με ἄλλα φραγκοβυζαντινά ἔργα στήν αἴθουσα 10 (‘Α. Ξυγγόπουλος, Φραγκοβυζαντινά γλυπτά ἐν Ἀθήναις, ΑΕ 1931, σ. 97-98. L. Brehier, Nouvelles recherches, χ.χρ., σ. 29, πίν. IX. G. Sotiriou, Guide du Musée Byzantin d'Athènes, Athènes 1932, σ. 53).

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 282. B.M. 7979 T. 1883

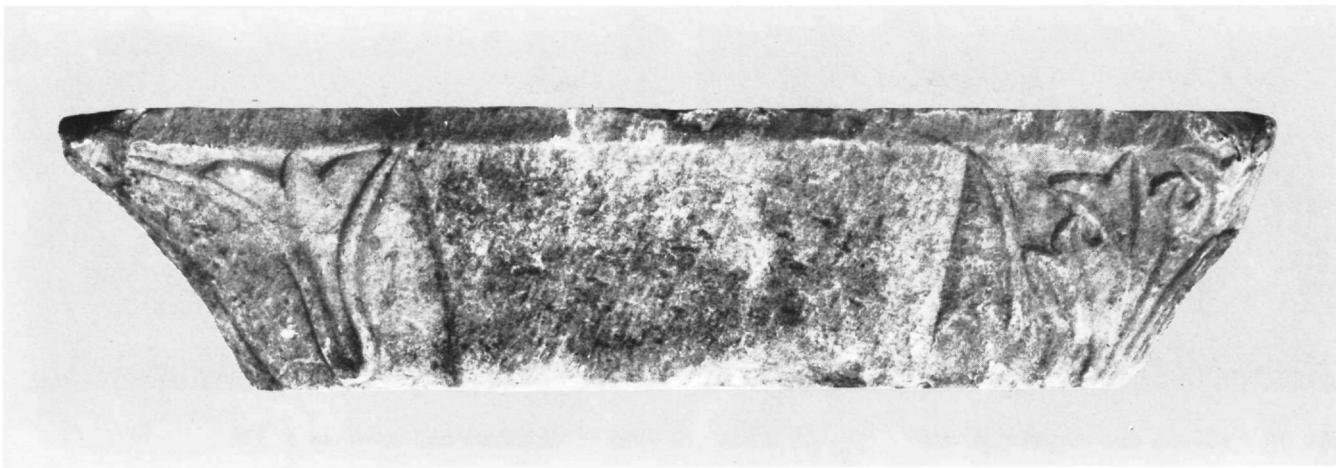
‘Από λευκό μάρμαρο.

“Υψος 20,2. Διαστ. ἄβακα 17×17. Τό ὀκτάπλευρο ἐδράσεως ἐγγράφεται σέ 10×10.

Μικρό κιονόκρανο ὀκταγωνικοῦ σέ διατομή κιονίσκου, πιθανότατα ἀπό μεσοβυζαντινό τέμπλο. Τό γενικό σχῆμα του είναι τεκτονικό, μέ ἄβακα μή σαφῶς διαφοροποιούμενο καὶ ὀκταγωνικό ὑποτραχήλιο (ὕψους 1,3 ἑκ.), σέ ὑποχώρηση ἔναντι τοῦ ὀκταγωνικοῦ ἐπίσης περιγράμματος τοῦ κάτω μέρους του. Διακοσμεῖται στίς πέντε ἀπό τίς ὀκτώ παράπλευρες ἐπιφάνειές του· οἱ τρεῖς ὑπόλοιπες μένουν ἀκόσμητες, τσιως γιατί τό κιονόκρανο ἦταν σέ ἐπαφή μέ κάποιον τοῖχο. Τίς κύριες πλευρές τοῦ κιονοκράνου διακοσμοῦν ἀντεστραμμένα ἀνθέμια μέ μικρές ἔλικες καὶ ὁξύληκτα φύλλα. Οἱ ἀποτμήσεις τῶν γωνιῶν πού δημιουργοῦν τίς δευτερεύουσες πλευρές τοῦ μέλους δέν φθάνουν ὡς τό ύψος τοῦ ἄβακα, ἀλλά ἀφήνουν μικρή ἐπιφάνεια πού διακοσμεῖται μέ μικρή ἔλικα. Οἱ δευτερεύουσες πλευρές στολίζονται μέ πριονωτά φύλλα. Στήν κάτω ἐπιφάνεια ἐδράσεως διακρίνεται βαθύς τόρμος γιά τήν ὑποδοχή γόμφου.

‘Ο τρόπος ἐπεξεργασίας τῶν ἀναγλύφων θυμίζει τήν πυκνή τεχνική του 12ου αἰ., ἀν καὶ ἡ λάξευση δέν είναι ἄψογη.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Εἰκ. 29. Κιονόκρανο Δ. 309

Δ. 287. Β.Μ. 7980 Τ. 1884

'Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. διαστάσεις 28x21. Πάχος 4,5.

Θραύσμα άπό άμφιγλυφο παλαιοχριστιανικό θωράκιο, σέ μέτρια διατήρηση, περιμετρικά άποθραυσμένο.

Διακοσμεῖται στή μία πλευρά του μέ διπλές ταινίες πού σχηματίζουν κύκλους μέ φυτικά θέματα, άνάμεσα στούς όποιους διαμορφώνονται μικρά δικτάφυλλα. Ή δεύτερη πλευρά του διακοσμεῖται μέ μαίανδρο άγκυλωτῶν σταυρῶν, στόν όποιο έντασσονται ἐπίστης δικτάφυλλα θέματα. Δέν πρόκειται πάντως γιά ένα μαίανδρο πού περιέτρεχε τήν ἐπιφάνεια τοῦ μέλους (ὅπως σ' αὐτό τοῦ Ἀσκληπιείου Ἀθηνῶν, Ὁρλάνδος, Βασιλική, ΙΙ, σ. 517, εἰκ. 478, 6), δεδομένου ότι, δημοσίευτα καί από τήν ἄλλη πλευρά τοῦ θωρακίου, τό θραύσμα δέν προέρχεται από τήν περίμετρό του.

"Ολα τά θέματα είναι σέ χαμηλό άνάγλυφο, μέ καλή τεχνική λαξεύσεως, τοῦ 5ου πιθανότατα αι. Γιά τή μεγάλη διάδοση τῶν μαιάνδρων σέ παλαιοχριστιανικά θωράκια βλ. Γ. Δημητροκάλλης, Παλαιοχριστιανικοί και βυζαντινοί μαίανδροι, Ἀθηναί 1982, σ. 138-163. Τό θέμα τῆς ἄλλης πλευρᾶς μπορεῖ νά συσχετισθεῖ μέ ένός θραύσματος πού σώζεται στήν αὐλή τῆς μονῆς Δαφνίου (Sodini, Congrès, σ. 282, εἰκ. 39), τό όποιο παρουσιάζει καί ἐμφανή τεχνοτροπική συγγένεια μέ τό ἔξεταζόμενο.

«'Εκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 304. Β.Μ. 7981 Τ. 1885

'Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. μῆκος 48. Πάχος 9,5. Μέγ. σωζ. ὑψος 14. Θραύσμα άπό διάτρητο θωράκιο (;) προερχόμενο από τό πλαίσιο τοῦ μέλους, μέτρια διατήρημένο. Από τά λείψανα τοῦ διάτρητου μέρους, τρία κυκλικά στοιχεῖα, δέν προκύπτει δυστυχῶς τό θέμα τῆς διακοσμήσεως· πιθανῶς ήταν τό κοινότατο φοιλιδωτό. Τό πλαίσιο δια-

μορφώνεται μέ κυμάτια, κοῖλο καί κυρτό, τά όποια δρίζονται από ίσοπλατεῖς ταινίες.

Πιθανότατα τῆς παλαιοχριστιανικῆς περιόδου.

«'Εκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 308. Β.Μ. 7985 Τ. 1889

'Από λευκό μάρμαρο.

Ύψος 20. Μέγ. σωζ. μῆκος ἐπάνω 50,5. Μῆκος κάτω 42,5. Πλάτος ἐπάνω 16. Διάμετρος ἐδράσεως κάτω 12. Κιονόκρανο άμφικιονίσκου, αποθραυσμένο στά δύο ἄκρα του στό ἐπάνω μέρος. Ή πρός τά μέσα ἐπιφάνειά του παρέμεινε ἀκόσμητη. Ή πρός τά ἔξω, μέ ελαφρῶς κοίλη τή διατομή, διακοσμεῖται μέ σταυρό άνάμεσα σέ δύο φύλλα ἄκανθας καί δύο μισά φύλλα καλάμου. Οι κεραίες τοῦ σταυροῦ, από τίς όποιες σώζεται μόνον ή κάτω, παρουσίαζαν μικρή διαπλάτυνση στά ἄκρα τους. Τά φύλλα τῆς ἄκανθας δέν ἔχουν πλαστικότητα, διατηροῦν δόμως τόν χαρακτήρα τους μέ τονισμό τῶν λοβῶν, τῶν κεντρικῶν νεύρων καί τῶν δέξιληκτων γλωσσίδων τους. Πιθανῶς τοῦ 5ου αι.

Οι σταυροί καί τά φύλλα ἄκανθας αποτελοῦν πολύ συνηθισμένο θέμα γιά κιονόκρανα καί ἐπιθήματα κατά τήν παλαιοχριστιανική περίοδο.

«'Εκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 309. Β.Μ. 7986 Τ. 1890

'Από λευκό μάρμαρο.

Ύψος 15,5. Μέγ. σωζ. μῆκος 64. Μῆκος κάτω 46,5. Πλάτος ἐπάνω 21,7. Διάμετρος ήμικιονίσκου κάτω 16,5.

Κιονόκρανο άμφικιονίσκου σέ μέτρια διατήρηση, αποθραυσμένο στά δύο ἄκρα του στό ἐπάνω μέρος.

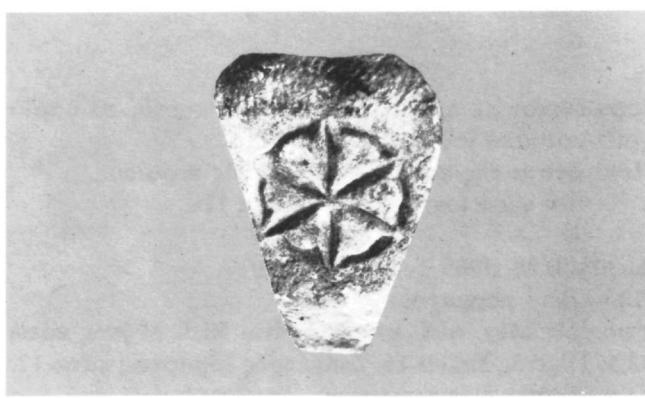
Η πρός τά ἔξω στενή πλευρά του διακοσμεῖται μέ σταυρό (τοῦ όποιου σώζεται ή κάτω μόνο κεραία) μεταξύ δύο φύλλων ἄκανθας καί δύο μισῶν φύλλων καλάμου. Ή πρός τά μέσα πλευρά του ἔχει δύο δέξιληκτρα

Εἰκ. 30. Θραῦσμα ἀπό κοσμήτη Δ. 338

Εἰκ. 31. Θραῦσμα ἀπό κοσμήτη Δ. 339

Εἰκ. 32. Ἐπίθημα ἀμφικιονίσκου Δ. 340

Εἰκ. 33. Θραῦσμα ἀπό κοσμήτη Δ. 342

φύλλα καλάμου καί δύο μισά, μεταξύ τῶν δποίων σχηματίζονται τρία τρίφυλλα ἄνθη λωτοῦ. Τό ἀνάγλυφο είναι καὶ στίς δύο περιπτώσεις χαμηλό, τά φύλλα δμως (ὅπως καὶ στό προηγούμενο μέλος Δ. 308) διατηροῦν τά ἴδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Τά περιγράμματα τῶν φύλλων καλάμου είναι διπλά καὶ οἱ ἀξονές τους ὑποδηλώνονται μέ ἐλαφρά ἐγκοπή. Τῶν φύλλων τῆς ἄκανθας τονίζονται οἱ ἀναδιπλώσεις τῶν λοβῶν, οἱ

δξεῖες γλωσσίδες καὶ μέ τριπλή γραμμή τά νεῦρα. Πιθανότατα τοῦ 5ου αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 11».

Δ. 337. B.M. 7926 T. 1831

· Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. διαστάσεις 19,8×24,5. Πάχος 5,5. Στήν ἀκραία ταινία πάχος 6.

Θραῦσμα ἀπό πλάκα, ἄγνωστης χρήσεως, σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Περιλαμβάνει τμῆμα τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ μέλους· οἱ ὑπόλοιπες εἰναι ἀποθραυσμένες. Κατά μῆκος τῆς σωζόμενης πλευρᾶς, σέ μιά ταινία πλάτους 8,2 (πού χωρίζεται μέ τρεῖς γλυφές ἀπό τήν κυρίως πλάκα), διακοσμεῖται μέ τρεῖς κύκλους ἀνάμεσα στούς δποίους σχηματίζονται μικρά τρίφυλλα. Οι κύκλοι περικλείουν πεντάφυλλα ἀνθέμια, τό ἔνα ἀπό τά δποία διατηρεῖται σέ ίκανο ποιητική κατάσταση.

· Ο διάκοσμος ἀποδίδεται σέ χαμηλό ἀνάγλυφο. Τόσο ἡ χάραξη τῶν θεμάτων δσο καὶ ἡ ἐκτέλεση τοῦ ἀναγλύφου μαρτυροῦν προχειρότητα καὶ ἀδεξιότητα.

Τό θέμα τῶν κύκλων σέ παράταξη δδηγεῖ σέ χρονολόγηση τοῦ μέλους στόν 10ο ἢ τόν 11ο αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 10».

Δ. 338. B.M. 7913 T. 1818

· Από λευκό μάρμαρο.

· Υψος 7,5. Μέγ. σωζ. μῆκος 25. Βάθος, ψηλά 20 καὶ χαμηλά 14.

Μικρό θραῦσμα ἀπό βυζαντινό λοξότμητο κοσμήτη σέ καλή κατάσταση διατηρήσεως. Τά μή όρατά μέρη είναι λαξευμένα κάπως πρόχειρα μέ τό βελόνι. Τή λοξή ἐπιφάνεια διακοσμεῖ ἐλισσόμενος διπλός βλαστός, ἀπό τό δποίο ἐκφύονται φύλλα μέ πέντε δξύληκτες γλωσσίδες, στραμμένα ἐναλλάξ πρός τά πάνω ἢ πρός τά κάτω.

· Η τεχνική τῆς λαξεύσεως είναι ἡ τυπική στήν Ἑλλάδα κατά τή μέση βυζαντινή περίοδο. Πιθανότατα τοῦ 12ου αἰ.

Τό μέλος παρουσιάζει μεγάλη θεματολογική καὶ τε-

χνοτροπική διμοιότητα μέ τό Δ. 454 (βλ. παρακάτω), δέν συνανήκει ὅμως μ' ἐκεῖνο, πού ἔχει μεγαλύτερο ὑψος.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 10».

Δ. 339. B.M. 7982 T. 1886

Από λευκό μάρμαρο.

“Υψος 10,5. Μέγ. σωζ. μῆκος 25. Βάθος, ψηλά 18,5 καί χαμηλά 15.

Θραῦσμα ἀπό λοξότυμητο κοσμήτη, σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Δεξιά διατηρεῖ κανονικό ἄρμό ϕύσεως καί ἀριστερά εἶναι ἀποθραυσμένο. Στή λοξή του ἐπιφάνεια διακοσμεῖται μέ μικρό ίσοσκελή σταυρό μέσα σέ κύκλο καί μέ δύο τρίφυλλα σχηματοποιημένα ἀνθέμια δεξιά καί ἀριστερά του.

Η τεχνική τοῦ χαμηλοῦ ἀναγλύφου εἶναι μέτρια. Στίς κεραίες τοῦ σταυροῦ καί στίς βάσεις τῶν πλάγιων φύλλων τῶν ἀνθέμιών ἔχει γίνει χρήση τρυπανιοῦ, τά τοιδια ὅμως τά φύλλα εἶναι ἐπίπεδα, χωρίς ἐσωτερική γλυφή καί χωρίς ἀκρίβεια στή χάραξη.

Τά τρίφυλλα ἀνθέμια τοῦ μέλους εἶναι ήμίτομα ἀντεστραμμένων καρδιόσχημων κοσμημάτων σέ σειρά, δῶς αὐτά πού ἔχουμε ἀπό παλιά στή βόρεια ἐκκλησία τῆς μονῆς τοῦ Λιβός (DOP 18 (1964), εἰκ. 45 κάτω ἀριστερά). Μέ τόν χαρακτηριστικό τρόπο σχηματοποιήσεως καί μεμονωμένα ἀπαντοῦν ἀργότερα στήν ‘Ελλάδα, δῶς λ.χ. σ’ ἔνα κιονόκρανο τῆς Θεσσαλονίκης (Kautzsch, πίν. 50, ἀριθ. 848), σ’ ἔνα γεῖσο (;) τῆς μονῆς τοῦ ‘Οσίου Μελετίου (ABME E’ (1939-40), σ. 99, εἰκ. 45 β) καί σ’ ἔνα μικρό ἐπίθημα στή Μάνη (ΠΑΕ 1977, πίν. 130 β).

Πιθανῶς τοῦ 11ου αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων».

Δ. 340. B.M. 7989 T. 1893

Από λευκό μάρμαρο.

“Υψος 14,5. Μῆκος, μέγ. σωζ. ἐπάνω 48,5 καί κάτω 32. Πλάτος, ἐπάνω 15,5 καί κάτω 9.

Ἐπίθημα βυζαντινοῦ ἀμφικιονίσκου παραθύρου σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως καί ἀποθραυσμένο τμηματικά στό ἔνα του ἄκρο. Στή μιά του πλευρά στολίζεται μέ ἀπλούστατο ἔξαφυλλο ρόδακα καί φαίνεται ὅτι τό τοιδιού θέμα εἶχε καί στήν ἄλλη ὅψη. Ἡ ἐπεξεργασία τοῦ μαρμάρου εἶναι ἀμελής καί πρόχειρη.

Ἐξάφυλλοι ρόδακες πού χαράσσονται εὐκολά μέ τόν διαβήτη ἀποτελοῦν κοινότατο θέμα, κυρίως στόν 11ο αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 6».

Δ. 342. B.M. 7943 T. 1847

Από λευκό μάρμαρο.

Παλιός ἀριθ. E. 154.

“Υψος 13,3. Μέγ. σωζ. μῆκος 22. Μέγ. βάθος ἐπάνω 12.

Θραῦσμα ἀπό παλαιοχριστιανικό κοσμήτη ἥ ἐπίκρα-

Εἰκ. 34. Θραῦσμα ἀπό θωράκιο Δ. 344

νο, σέ καλή σχετικῶς κατάσταση διατηρήσεως. Ἐχει κοιλόκυρτη διατομή, ταινία ψηλά καί στό κάτω μέρος ἀστράγαλο καί κοίλης διατομῆς ταινία. Ἡ πίσω ἐπιφάνειά του εἶναι λαξευμένη μέ ἐπιμέλεια. Διακοσμεῖται μέ φύλλα μαλακῆς ἄκανθας (πλήρως σώζεται μόνον ἔνα), πού ἐναλλάσσονται μέ φύλλα καλάμου (;). Τόσο στά φύλλα τῆς ἄκανθας ὅσο καί στόν ἀστράγαλο ἔχει γίνει, μέ τρόπο προφανῶς ἀνόργανο, χρήση τρυπανιοῦ.

Ως πρός τό θέμα, τό μέλος θά μποροῦσε νά παραλληλισθεῖ μέ τό πεσσόκρανο τοῦ Γυμνασίου τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀγορᾶς (A. 2268), ἀν καί εἶναι ἀρκετά μεταγενέστερο ἐκείνου.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 5».

Δ. 344. B.M. 7990 T. 1894

Από τεφρό ἀσβεστόλιθο.

Μέγ. σωζ. ύψος 48. Μέγ. σωζ. πλάτος 23,2. Πάχος 6,3. Θραῦσμα ἀπό βυζαντινό θωράκιο σέ σχετικά καλή κατάσταση διατηρήσεως, ἀν καί εἶναι ἀπό παντοῦ ἀποθραυσμένο. Προέρχεται ἀπό τήν ἀριστερή πλευρά τοῦ μέλους καί σώζει ἀφ’ ἐνός τό ἄκρο τῆς ἀριστερῆς κεραίας τοῦ σταυροῦ καί ἀφ’ ἐτέρου τμήματα τριῶν φύλλων πού βλάσταιναν ἀπό τή βάση του. Ὁ σταυρός χωριζόταν ἀπό τό πλαίσιο τοῦ θωρακίου μέ διπλή ἀνά-

Eik. 35. Υδρορρόη Δ. 346

γλυφη ταινία και παριστανόταν διάλιθος, μέ μεγάλα κυκλικά στοιχεῖα στίς ἄκρες τῶν κεραιῶν του.

Τό ἀσυνήθιστο ύλικό κατασκευῆς, τό πάχος τῆς πλάκας και ἡ τεχνοτροπία τοῦ ἀναγλύφου κάνουν πολύ πιθανό ὅτι τό θραῦσμα συνανήκε μέ τό Δ. 603 τοῦ καταλόγου (βλ. παρακάτω).

Γιά τούς διάλιθους φυλλοφόρους σταυρούς βλ. D. Talbot-Rice, BSI 11 (1950), σ. 70-81 και Ch. Bourras, JÖB 24 (1975), σ. 237-239.

Τοῦ 11ου ἡ τοῦ 12ου αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 6».

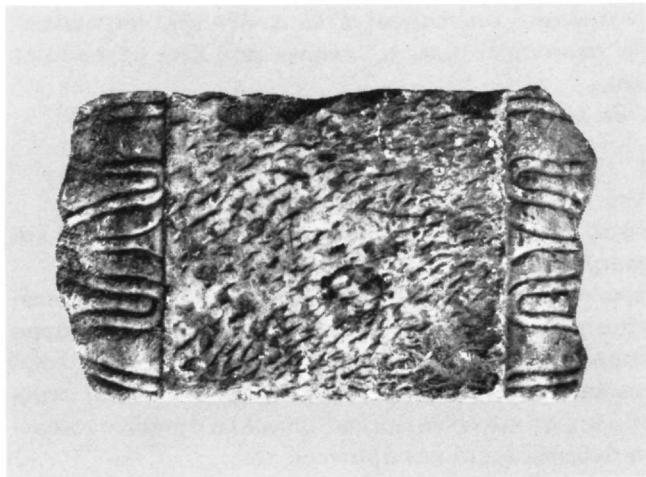
Δ. 346. B.M. 7991 T. 1895

‘Από πωρόλιθο.

‘Ψυος 16,5. Πλάτος 12,3. Μῆκος 33,5.

Ζωόμορφη ύδρορρόη πού προέρχεται πιθανότατα ἀπό τρούλο «ἀθηναϊκοῦ τύπου» τῆς μέσης βυζαντινῆς περιόδου. Τό πίσω μέρος τοῦ μέλους, πού ἦταν ἐνσωματωμένο στόν τρούλο, ἔχει ἀπλή πρισματική μορφή και αὐλάκι πλάτους 5,3 στό ἐπάνω μέρος. Είναι χονδρειδῶς ἀπολαξευμένο. Μπροστά, δόλογυφο σχηματίζεται κεφάλι ζώου, πιθανῶς βοδιοῦ, ἢν κρίνει κανείς ἀπό τά κέρατα και τά μικρά αὐτιά. Τό αὐλάκι ὀδηγεῖ σέ διαμπερή κατακόρυφη ὅπη, ἔτσι ὥστε τά νερά νά φεύγουν ἀπό τό στόμα τοῦ ζώου πού σχηματίζεται στήν κάτω ἐπιφάνεια τοῦ μέλους.

‘Η ἐπεξεργασία τῶν γλυπτῶν μερῶν είναι χονδρειδής, ἵσως λόγω και τοῦ κακῆς ποιότητας ύλικοῦ πού διέθετε ὁ τεχνίτης. ‘Η δομοίστητα τῆς γενικῆς διαπλάσεως μέ τήν ύδρορρόη τῆς Μεγάλης Παναγιᾶς (‘Α. Ξυγγόπουλος, EMME, B’, 1929, σ. 88-89, εἰκ. 95), σήμερα στό Βυζαντινό Μουσεῖο (ΧΑΕ 347/972), δέν ἔξασφαλίζει τήν ἀπόδοση τοῦ μέλους στήν ἴδια ἀθηναϊκή ἐκκλησία, δεδομένου ὅτι οἱ διαστάσεις ὑψους και πλάτους τῶν δύο κομματιῶν διαφέρουν οὐσιαστικά.

Eik. 36. Επίθημα κιονοκράνου Δ. 353

Βιβλιογρ: Μπούρα, ‘Ο γλυπτός διάκοσμος, σ. 41, σημ. 2, εἰκ. 64, 65.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 9».

Δ. 353. B.M. 7983 T. 1887

‘Από λευκό μάρμαρο.

‘Ψυος 10,5. Κάτω ἐπιφάνεια 30×30. ‘Ανω ἐπιφάνεια 57,5×30.

‘Επίθημα μικροῦ κιονοκράνου σέ μέτρια διατήρηση. Οι δύο δριζόντιες ἐπιφάνειες ἐδράσεως είναι ἀδρά λαξευμένες μέ τό βελόνι. Οι δύο στενές πλευρές του ἔχουν κοιλόκυρτη διατομή (cyma reversa), στέφονται μέ ἀπλή ταινία ὑψους 2 και διακοσμούνται μέ τρία ἡ καθεμιά ὀξύληκτα ἀπλά φύλλα (καλάμου); σέ χαμηλό ἀνάγλυφο. Τά φύλλα είναι ἄτεχνα σκαλισμένα, ἔχουν διπλό περίγραμμα και μόνο στό ἔνα ἀπό αὐτά, στό μεσαῖο, δηλώνεται τό ἀξονικό του νεῦρο.

‘Η διακόσμηση μέ ἀπλά ὀξύληκτα φύλλα είναι συνηθέστατη σέ ὑφασμάτια ἡ ἐπιθήματα τῆς παλαιοχριστιανικῆς περιόδου.

Πιθανότατα τοῦ 5ου αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα 6».

Δ. 367. B.M. 7941 T. 1845

‘Από λευκό μάρμαρο.

Μῆκος 175,5. ‘Ψυος 37. Μέγ. πλάτος 27. Κάτω πλάτος 21.

Βυζαντινό ύπερθυρο μεγάλων διαστάσεων σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. ‘Η πίσω ἐπιφάνεια του μένει σχεδόν ἀλάξευτη και χαμηλά κόβεται γιά τόν σχηματισμό τῆς ύποδοχῆς τῶν θυροφύλλων. ‘Η κύρια ἐπιφάνεια του χωρίζεται στά τρία μέ τή βοήθεια ταινίων, πλάτους 12, πού διακοσμούνται μέ δύο ἐλικωτούς βλαστούς και φύλλα. ‘Η μία ἀπό τίς δύο ταινίες είναι σχεδόν κατεστραμμένη. Στόν ἄξονα, τό ύπερθυρο

Εἰκ. 37. Υπέρθυρο Δ. 367

Εἰκ. 38. Πεσσίσκος Δ. 374

Εἰκ. 39. Στοιχεῖο (σπόνδυλος) Δ. 378 ἀπό γοτθικῆς τεχνοτροπίας στήριγμα

στολίζεται μέ ίσοσκελή σταυρό μέσα σέ κύκλο (διαμέτρου 28 έκ.), ἀπό τά ἄκρα τῶν κεραιῶν τοῦ ὁποίου βλασταίνουν ἀνά δύο φύλλα. Τό ἄπεργο στό ἔνα ἄκρο καί ἡ ἐγκοπή γόμφου σέ μικρή ἀπόσταση ἀπό αὐτό μαρτυροῦν ὅτι τό ύπέρθυρο λαξεύθηκε σέ ἀρχαῖο ἀρχιτεκτονικό μέλος, γιά δεύτερη χρήση.

Τό ύπέρθυρο, μέ τόν χωρισμό τῆς ὅψεώς του μέ κατακόρυφες ταινίες, ἀνήκει σέ μιά σειρά ὅμοιων μελῶν ἀπό τήν Ἀθήνα, τά ὅποια μελετήθηκαν πρόσφατα

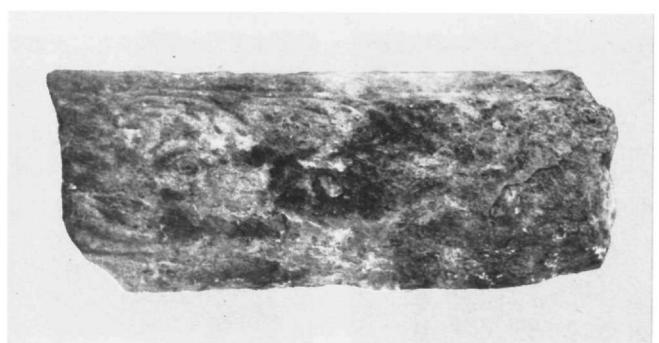
(Μαρία Σκλάβου-Μαυροειδῆ, ΔΧΑΕ, περ. Δ' τ. ΙΑ' (1982-83), σ. 99-108). Σ' αὐτά πρέπει νά προστεθεῖ τό ύπέρθυρο τοῦ νάρθηκα τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς Δαφνίου (G. Millet, Le monastère de Daphni, Paris 1889, σ. 12, εἰκ. 10), ἔνα ἐνσωματωμένο στή νότια κεραία τῆς Γοργοεπηκόου (K. Michel-A. Struck, AM 1906, εἰκ. 15), ἐν μέρει ἀκρωτηριασμένο, ἔνα ἀκόμα (θραῦσμα) στούς Ἀγίους Ἀσωμάτους Θησείου (Ε. Στίκας, ΔΧΑΕ, περ. Δ' τ. Α' (1959), πίν. 48 β), καθώς

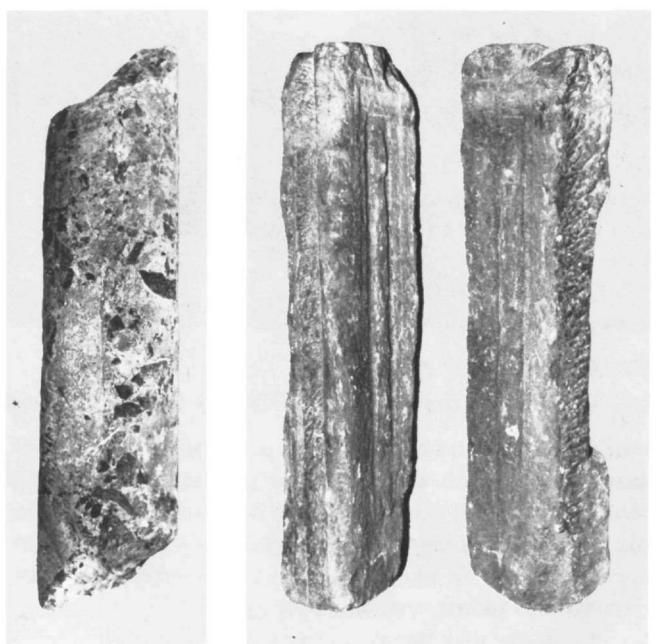
Εἰκ. 40. Ἐπίκρανο Δ. 380

Εἰκ. 41. Κιονόκρανο Δ. 381

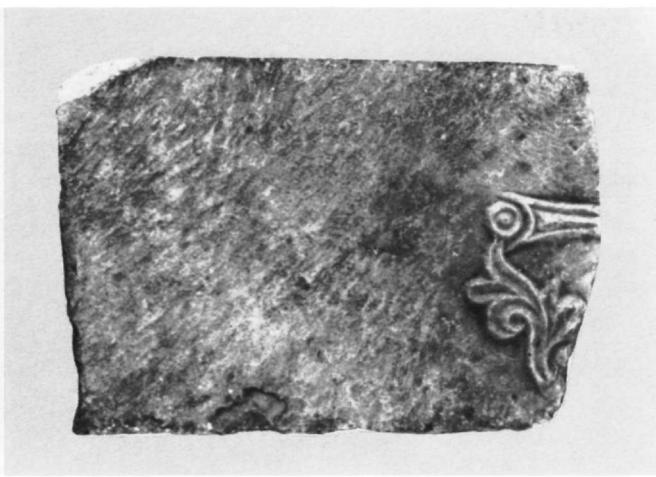

Εἰκ. 42. Θραῦσμα ἀπό ἀρχιτεκτονικό μέλος Δ. 391

Εἰκ. 43. Τμῆμα κορμοῦ κίονα Δ. 382

Εἰκ. 44. Πεσσίσκος Δ. 414

καί τό S. 601 μέλος τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀγορᾶς (A. Frantz, *The Middle Ages in the Athenian Agora, Picture Book* ἀριθ. 7, εἰκ. 20).

Τό θέμα τῆς ταινίας τοῦ ἐξεταζόμενου μέλους μπορεῖ νά παραλληλισθεῖ μ' αὐτό ἐνός γλυπτοῦ στόν "Αγιο Ἐλισσαῖο" (ΕΜΜΕ, Α', 1929, σ. 99, εἰκ. 116), καί τοῦ σταυροῦ σέ κύκλο μέ ἐνός κομβίου σέ κιονόκρανο τῆς μονῆς τῆς Χώρας (Ø. Hjort, DOP 33 (1979), πίν. 53, σ. 242) ἡ τοῦ τάφου τοῦ Ὀσίου Μελετίου (Θ. Παζαρᾶς, Ἀνάγλυφες σαρκοφάγοι, Θεσσαλονίκη 1984, πίν. 55α).

«Ἐκ τῆς ὅπισθεν βορείας πλευρᾶς ἀνατολικῆς ἀποθήκης αὐλῆς».

Δ. 374. B.M. 7992 T. 1896

· Από λευκό μάρμαρο.

· Υψος 88,2. Πλάτος 19,5. Βάθος 16,5.

Πεσσίσκος ἀπό διάφραγμα (δρύφακτον) σέ καλή κατάσταση· ἔχει ἀποθραυσθεῖ ἔνα μικρό μόνο τμῆμα του ἐπάνω δεξιά. Λείψανα συνδετικῶν κονιαμάτων δείχνουν ὅτι ἡταν κάποτε κτισμένος σέ τοῖχο.

· Ο πεσσίσκος ἔχει στήν πλάγια δεξιά πλευρά του ἐγκοπήν ὑποδοχῆς θωρακίου καί διάκοσμο στό ἐμπρός του μέρος. Οἱ ἄλλες δύο πλευρές του εἶναι ἀδρά ἐπεξεργασμένες. Στήν ἄνω ἐπιφάνειά του ἔχει τόρμο γιά τή στερέωση συνδέσμου σχήματος πί, πρός τά ἀριστερά.

· Ο διάκοσμος συνίσταται σέ σχηματοποιημένα φύλλα δάφνης, τυποποιημένα ὑπό μορφήν φολίδων, σέ χαμηλό ἀνάγλυφο. Διάχωρα μέ δόμοιο διάκοσμο εἶναι γνωστά σέ φατνώματα ἐπιστυλίων (ὅπως λ.χ. σ' ἔνα ἐπιστύλιο τῆς Νικοπόλεως, ΠΑΕ 1961, πίν. 61 β) ἡ ἐσωράχια τόξων ρωμαϊκῶν κτιρίων, δέν εἶναι δόμως ἄγνωστα καί σέ παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς πεσσίσκους (ὅπως στά Δ. 072, Δ. 073 καί Δ. 549 τῆς παρούσας συλλογῆς).

«Ἐξ ἀριστερᾶς πλευρᾶς κεντρικοῦ διαδρόμου αὐλῆς».

Δ. 378. B.M. 7965 T. 1869

· Από πωρόλιθο.

· Υψος 33,5. Πλάτος 13,2. Μέγ. σωζ. βάθος 15,5.

Στοιχεῖο (σπόνδυλος) ἀπό σύνθετο γοτθικῆς τεχνοτροπίας στήριγμα, ἀποτελούμενο ἀπό δύο ἥ τρια βεργία. Βρίσκεται σέ κακή κατάσταση διατηρήσεως, ἄν καί διατηρεῖ πλήρεις τίς ἐπιφάνειες ἐδράσεως στά δύο του ἄκρα. Εἶναι φανερό ὅτι τό μέλος δέν ἡταν ἐλεύθερο ἀλλά ἀκουμποῦσε σέ τοῖχο μέ δόλοκληρο τό πλάτος του.

· Η διατομή τοῦ ἐξεταζόμενου μέλους περιλαμβάνει δύο δόγκηρά βεργία που διαφοροποιοῦνται μέ κοιλόκυρτα κυμάτια ἀπό τό πίσω μέρος, τό ὅποιο εἶχε ἀπλή ὀρθογωνική μορφή. Εἶναι ἀσαφές πῶς δόλοκληρωνόταν ἡ διατομή στό ἐμπρός μέρος (ἄν ὑπῆρχε ἔνα τρίτο βεργίο, ὅπως φαίνεται στό σχέδιο ἀναπαραστάσεως ἡ κάπιοι ἄλλο στοιχεῖο), δεδομένου ὅτι τό μέλος ἔχει ἀποθραυσθεῖ ἡ ἀπολαξευθεῖ σέ δόλοκληρο τό ὑψος του.

· Στή μιά ἐπιφάνεια ἐδράσεως διασώζεται χαρακτός σταυρός, ἵσως δομικό σύμβολο.

· Πιθανῶς τοῦ 13ου ἡ 14ου αἰ.

· «Ἐξ ἀριστερᾶς πλευρᾶς νοτίου διαδρόμου αὐλῆς».

Δ. 380. B.M. 7966 T. 1870

· Από λευκό μάρμαρο.

· Μέγ. σωζ. μῆκος 42,5. · Υψος 10,8. Μέγ. σωζ. πλάτος 29,1.

· Επίκρανο παραστάδας ἡ ὑφαψίδιο, τό ὅποιο σώζεται περίπου κατά τό ἥμισυ. Τό ἀρχικό του μῆκος θά ἡταν περίπου 87 ἑκ. · Η λοξότμητη μακρά του πλευρά διακοσμεῖται μέ μικρό ἰσοσκελή σταυρό, τόν ὅποιο πλαισίων μικρά πτηνά, καί ἀπό τέσσερα δέξιληκτα φύλλα (καλάμου;) μέ διπλά περιγράμματα. Τό ἔνα ἀπό τά πτηνά, πού διασώθηκε, καθώς καί τά φύλλα, μαρτυροῦν μεγάλη ἀδεξιότητα, τόσο στό σχέδιο ὅσο καί στήν ἐκτέλεση τοῦ ἀναγλύφου.

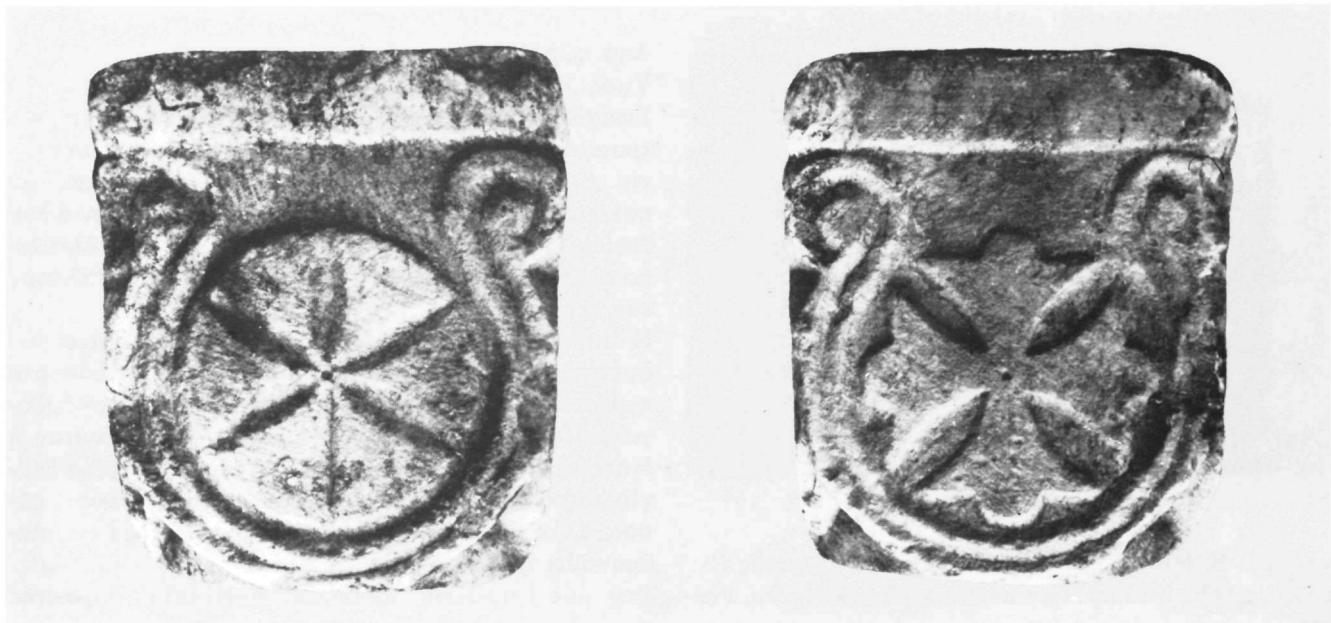
· Τό μέλος ξαναχρησιμοποιήθηκε τόν 11ο ἡ τόν 12ο αἰώνα, ὅταν ἡ πλάκα πῆρε ὅρθια θέση, κατά πάσα πιθανότητα σέ ύπερθυρο, καί διακοσμήθηκε γιά δεύτερη φορά. Τό θέμα τῆς διακοσμήσεως ἡταν διάλιθος φυλλοφόρος σταυρός, ἀπό τόν ὅποιο σώζεται μία κεραία καί ἔνα φύλλο. · Ο τρόπος ἐπεξεργασίας τοῦ ἀναγλύφου εἶναι ὁ τυπικός στήν Ἀττική κατά τή μέση βυζαντινή περίοδο.

· «Ἐξ ἀριστερᾶς πλευρᾶς νοτίου διαδρόμου αὐλῆς».

Δ. 381. B.M. 7967 T. 1871

· Από λευκό μάρμαρο.

· Υψος 13. Πλάτος στήν ὅψη 18,6. Συνολικό μῆκος 37. Μικρό ἰωνικό κιονόκρανο μέ συμφυές ἐπίθημα σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. · Ασφαλῶς ἀνῆκε σέ κιονίσκο πού βρισκόταν σέ ἐπαφή μέ τοῖχο, γιατί τό ἐπίθημά του ἐπεκτείνεται κατά 20 ἑκ. περίπου, χον-

Εἰκ. 45. Κιονόκρανο Δ. 447

δροειδῶς διαμορφωμένο μέ τό βελόνι, προκειμένου νά ἐνσωματωθεῖ στήν τοιχοποιία.

Τό κιονόκρανο είναι ἀπλό μέ εὐθύγραμμα τά σχοινία, ἀκόσμητο τόν ἔχινο καί λοξότμητο ἄβακα. Τό ἐπίθημα, μέ ἐλαφρά κοιλόκυρτη τή διατομή, διακοσμεῖται μόνον ἐμπρός μέ τρία δέξιληκτα φύλλα πού ἔχουν διπλό περίγραμμα. Τά προσκεφάλαια, ὅπως καί τά πλάγια τοῦ ἐπιθήματος, μένουν ἀκόσμητα. Ἡ μία ἀπό τίς ἔλικες ἔχει ἀποθραυσθεῖ.

Ἐνα ἐπίθημα μέ ἀνάλογη λειτουργία (ἐπέκταση γιά ἐνσωμάτωση σέ τοῖχο) βλ. στό Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀριθ. 802 (1004).

Τῆς παλαιοχριστιανικῆς περιόδου, ἵσως τοῦ 5ου αἰ.
«Ἐξ ἀριστερᾶς πλευρᾶς νοτίου διαδρόμου αὐλῆς».

Δ. 382. B.M. 7960 T. 1864

Από πράσινο λατυποπαγές θεσσαλικό μάρμαρο (Χασάμπαλης).

Μέγ. σωζ. ὕψος 77,5. Διάμετρος 20,5.

Τμῆμα κορμοῦ ἀπό μικρό ἀράβδωτο κίονα ἀποθραυσμένο ἐπάνω καί κάτω. Ἡ ἐπεξεργασία τῆς ἐπιφάνειάς του είναι καλή, χωρίς στίλβωση.

Πιθανῶς τῆς παλαιοχριστιανικῆς περιόδου.

«Ἐξ ἀριστερᾶς πλευρᾶς νοτίου διαδρόμου αὐλῆς».

Δ. 391. B.M. 7919 T. 1824

Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. μῆκος 26. Μέγ. σωζ. πλάτος 13,8. Πάχος 10.

Θραῦσμα ἀπό ἀγνωστο ἀρχιτεκτονικό μέλος, πιθανῶς περιθύρωμα, σέ πολύ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Σέ τμῆμα τῆς δρατῆς του ἐπιφάνειας, τεταρτοκυκλικῆς

διατομῆς, στολιζόταν μέ ἀνάγλυφο κόσμημα, ἀδιάγνωστο σήμερα, λόγω πλήρους φθορᾶς του (βλαστός μέ φύλλα;).

«Ἐξ ἀριστερᾶς πλευρᾶς νοτίου διαδρόμου αὐλῆς».

Δ. 414. B.M. 7944 T. 1848

Από ιώδη χονδρόκοκκο λίθο.

Ὑψος 96,5. Πλάτος στήν ὕψη 26,5. Βάθος 14.

Πεσσίσκος ἀπό παλαιοχριστιανικό διάφραγμα πρεσβυτερίου (δρύφακτον) σέ πολύ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Στήν κύρια ἐπιφάνειά του διαμορφώνεται μέ τά γνωστά σέ ὅμοια μέλη ἐπάλληλα πλαίσια. Ἀριστερά ἔχει σέ ὅλο του τό ὕψος ἐγκοπή ὑποδοχῆς θωρακίου καί στήν ἄνω ἐπιφάνειά του δύο τόρμους γιά τή στήριξη συνδέσμων σχήματος πί, γεγονός πού μαρτυρεῖ ὅτι είχε ιδιαίτερη ἐπίστεψη. Στή δεξιά παράπλευρη ἐπιφάνειά του ἔχει ἄλλη ἐγκοπή, σέ ὕψος 42, ἀγνωστού προορισμοῦ.

Ἡ ἐπεξεργασία τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ πεσσίσκου είναι σχετικά ἀμελής, ή δεξιά του μάλιστα ἐπιφάνεια ἔχει διαμορφωθεῖ μέ τό βελόνι.

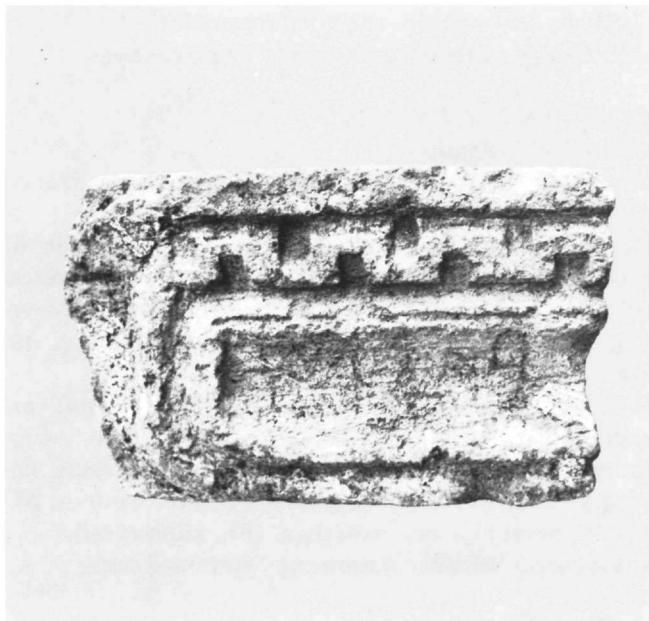
«Ἐξ ἀριστερᾶς πλευρᾶς νοτίου διαδρόμου αὐλῆς».

Δ. 447. B.M. 7933 T. 1838

Από λευκό μάρμαρο.

Ὑψος 22. Διαστάσεις ἄβακα 18×18,5. Διάμετρος κάτω 16,5.

Μικρό τεκτονικό κιονόκρανο τῆς μέσης βυζαντινῆς περιόδου, σέ πολύ καλή κατάσταση διατηρήσεως. Τό μέλος διατηρεῖ τό πρισματικό του σχῆμα, ἔχει ἀπλό ἄβακα ὕψους 4 καί διακοσμεῖται στίς τέσσερις ἰσοδύ-

Εἰκ. 46. Αρχιτεκτονικό μέλος Δ. 452

ναμες ὅψεις του μέ λυροειδές ταινιωτό πλαίσιο, τό δόποιο περιβάλλει ἐναλλάξ σταυρούς μέ τρίψυλλες διαπλατύνσεις τῶν κεραιῶν ἢ ἔξακτινους ἀπλούς ρόδακες. Οἱ δύο σταυροί διαφέρουν κάπως ώς πρός τό σχῆμα. Τόσο στήν ἄνω ὅσο καὶ στήν κάτω ἐπιφάνειά του τό κιονόκρανο ἔχει βαθεῖς τόρμους γιά τήν ὑποδοχή μετάλλινων γόμφων.

Κιονόκρανα ἀνάλογης πρισματικῆς μορφῆς ἔχουμε στή μονή Ζωοδόχου Πηγῆς Πύλης (ΑΒΜΕ Α' (1935), σ. 166-167, εἰκ. 7), καὶ είναι συνήθως μικρότερα, συμφυή μέ τούς κορμούς τῶν κιονίσκων, στούς όποιους ἀνήκουν.

«Ἐξ ἀριστερᾶς πλευρᾶς νοτίου διαδρόμου αὐλῆς».

Δ. 452. Β.Μ. 7993 Τ. 1897

· Από πωρόλιθο.

Μέγ. σωζ. μῆκος 22,5. "Υψος (;) 14. Βάθος 15.

· Αγνωστης χρήσεως μικρό ἀρχιτεκτονικό μέλος, διακοσμημένο σέ δύο συνεχεῖς του ἐπιφάνειες μέ κοίλη ταινία, πλάτους 4,5, καὶ ἀπλούστατης μορφῆς μαίανδρο. Οἱ ὑπόλοιπες ἐπιφάνειές του είναι λαξευμένες μέ ἀμελή τρόπο.

Πάνω στό μέλος ὑπάρχει ἢ ἔνδειξη Ε1162 (ἢ Ε1102) ἄγνωστου καταλόγου.

· Απολύτως ἀνάλογα μέ τό ἔξεταζόμενο είναι διάφορα ἀδημοσίευτα ἀκόμα θραύσματα στήν ἀθηναϊκή Ἀγορά (τά ὑπ' ἀριθ. Α. 2798, Α. 2886 καὶ Α. 3467) καὶ ἄλλα στήν αὐλή τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου (ἀριθ. Τ. 1205-1206), τά όποια προέρχονται ἀπό ἀνασκαφές τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς. Τά τελευταῖα αὐτά χαρακτηρίζονται ἐπιστύλια, περιθυρώματα ἢ διαζώματα.

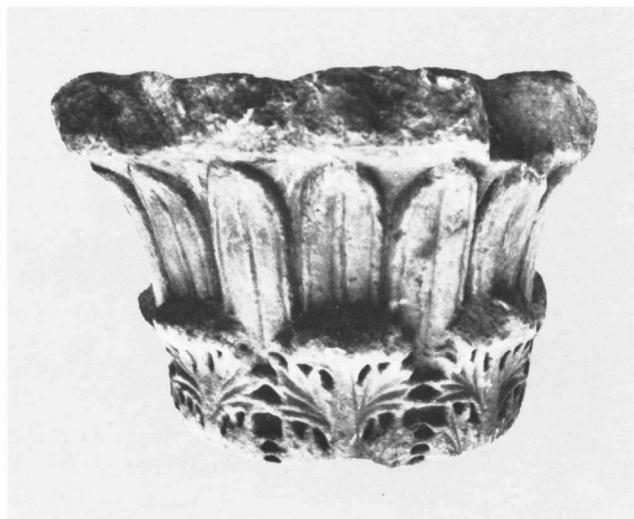
Εἰκ. 47. Θραύσμα ἀπό κοσμήτη Δ. 453

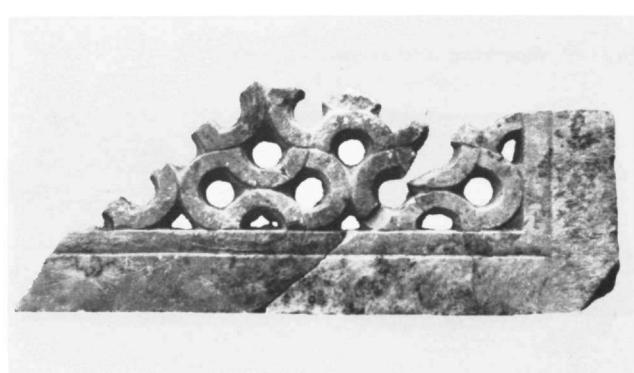
Εἰκ. 48. Θραύσμα ἀπό κοσμήτη Δ. 454

Εἰκ. 49. Επίκρανο Δ. 468

Εἰκ. 50. Κιονόκρανο Δ. 484

Εἰκ. 51. Τμῆμα θωρακίου Δ. 501

Εἰκ. 52. Θραῦσμα ἀπό θωράκιο (;) Δ. 522

Πιθανῶς τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας.
«΄ Υπογείου κάτωθεν ἀποθήκης Ἀκροπόλεως».

Δ. 453. B.M. 7934 T. 1839

΄Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. μῆκος 12. Ύψος 6,8. Μέγ. σωζ. πλάτος 17,5.

Θραῦσμα ἀπό λοξότμητο κοσμήτη, σέ καλή κατάσταση διατηρήσεως. Τό θραῦσμα προέρχεται ἀπό τό ἄκρο τοῦ μέλους, δεδομένου ὅτι ἀριστερά ὑπάρχει κανονικός ἀρμός καὶ ἀρχή τοῦ διακοσμητικοῦ θέματος. Δεξιά καὶ πίσω τό μέλος εἶναι ἀποθραυσμένο.

΄Η λοξή πλευρά τοῦ μέλους στολίζεται μέ πλέγμα τριμερῶν ταινιῶν πού συναντῶνται κατά δξεία γωνία (pointed guilloche). Γιά τό κοινότατο αὐτό θέμα, κυρίως κατά τόν 12ο αἰ., ἔγινε λόγος στό ὑπ' ἀριθ. Δ. 247 μέλος τοῦ παρόντος καταλόγου (βλ. παραπάνω).

«΄ Υπογείου κάτωθεν ἀποθήκης Ἀκροπόλεως».

Δ. 454. B.M. 7914 T. 1819

΄Από λευκό μάρμαρο.

΄Υψος 9,8. Μέγ. σωζ. μῆκος 24,5. Μέγ. πλάτος 17.

Μικρό θραῦσμα ἀπό λοξότμητο κοσμήτη τοῦ 11ου ἢ τοῦ 12ου αἰ., ἀποθραυσμένο δεξιά καὶ ἀριστερά, σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Οἱ μή δρατές ἐπιφάνειές του εἶναι χονδροειδῶς λαξευμένες μέ τό βελόνι.

΄Η λοξή ἐπιφάνειά του διακοσμεῖται μέ τό θέμα τοῦ

Εἰκ. 53. Θραῦσμα ἀπό θωράκιο Δ. 525

έλισσόμενου φυλλοφόρου βλαστοῦ σέ χαμηλό άνάγλυφο καί μέ τεχνοτροπία τυπική τῆς ἐποχῆς του. Κάθε φύλλο ἔχει πέντε δέξιληκτες γλωσσίδες.

‘Ως πρός τὸν διάκοσμο, τὸ μέλος μοιάζει πολύ μέ τὸ Δ. 338 τοῦ παρόντος καταλόγου (βλ. παραπάνω), δέν συνανήκει ὅμως μ’ ἐκεῖνο, δεδομένου ὅτι ἔχει διαφορετικές διαστάσεις.

«‘Υπογείου κάτωθεν ἀποθήκης Ἀκροπόλεως».

Δ. 468. B.M. 7942 T. 1846

‘Από λευκό μάρμαρο.

“Ψυος 29. Πλάτος κάτω 30 καί ἐπάνω, ἀρχικά 38 καί σωζόμενο σήμερα 27,5. Πάχος πλάκας 3,5.

Τό μέλος φέρει τήν ἔνδειξη E. 215, ἄγνωστου καταλόγου.

‘Επίκρανο ψευδοπαραστάδας προερχόμενο ἀπό τήν ὁρθομαρμάρωση παλαιοχριστιανικοῦ μνημείου. Σέ χαμηλό άνάγλυφο, διακοσμεῖται μέ έλικες πού καταλαμβάνουν τίς ἐπάνω γωνίες καί, στρεφόμενες πρός τόν ἄξονα, συναντῶνται πάνω καί κάτω γιά νά πλαισιώσουν ἔνα βουκράνιο. Ἡ διακόσμηση συμπληρώνεται μέ δύο συμμετρικά φύλλα ἄκανθας, τετράφυλλο ἄνθος στόν ἄβακα καί χαρακτό «ώόν» κάτω, ὑπαινιγμό ίωνικοῦ ἔχινου. Ο καλλιτέχνης λοιπόν προσπάθησε ἐδῶ, παρά τίς σχεδιαστικές του ἀδυναμίες (δρατές κυρίως στό βουκράνιο καί τήν καμπύλη τῶν ἔλικων) καί παρά τή στυλιστική ἀπλούστευση πού ἐπέβαλε ἡ ἐπί-

πεδη μορφή τοῦ ψευδοεπικράνου, νά κρατήσει πολλά, ἵσως ἀταίριαστα, μορφικά στοιχεῖα ἀπό κιονόκρανα καί ἐπίκρανα σέ μιά νέα σύνθεση.

‘Ως παράλληλα θά μποροῦσαν νά προταθοῦν ἀφ’ ἐνός ως πρός τή συνύπαρξη ἔλικων καί κεφαλῆς ζώου τό ψευδοεπικρανο τοῦ ‘Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης (Σωτηρίου, “Αγ. Δημήτριος, πίν. 40 α) καί ἀφ’ ἐτέρου ως πρός τήν τεχνική ἐπιπεδογλύφου τά ψευδοεπικρανα τῆς βασιλικῆς Α’ τῶν Χριστιανικῶν Θηβῶν (Γ. Σωτηρίου, ΑΕ 1929, σ. 136, εἰκ. 187, τά ὅποια κακῶς ἔκει θεωρήθηκαν θωράκια, καί Π. Λαζαρίδης, ΠΑΕ 1978, σ. 47, πίν. 38), τῆς Ἀμφιπόλεως (Ε. Στίκας, ΠΑΕ 1980, πίν. 34 β), τῆς Gata στή Δαλματία (J. Jeličić, Prilozi Povijesti umjetnosti u Dalmaciji 25 (1985), σ. 5-23), τοῦ τετρακόγχου τῆς Σελευκείας Πιερίας (M. Mango, Actes du XVe Congrès Intern. d’Etudes Byzantines, II, b, Athènes 1981, σ. 522, εἰκ. 6) καί τῆς Κύπρου (S. Boyd, A little known Technique of Architectural Sculpture: Champlévé Reliefs from Cyprus, Akten XVI. Intern. Byzantinisten Kongress, II 5, JÖB 32/5 (1982), σ. 313-325).

«‘Υπογείου κάτωθεν ἀποθήκης Ἀκροπόλεως».

Δ. 484. B.M. 7998 T. 1902

‘Από λευκό μάρμαρο.

“Ψυος 32,5. Ἀβακας 46×46×6,5. Διάμετρος κίονα κάτω 30.

Κορινθιάζον κιονόκρανο μέ φύλλα καλάμου, σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Ἡ κάτω ζώνη, ὑψ. 14,5, ἔχει δικτύο φύλλα ἄκανθας καί ἡ ἐπάνω δεκαέξι φύλλα καλάμου. Οι γωνίες τοῦ ἄβακα ἔχουν ἀποθραυσθεῖ καί τμῆμα τοῦ μέλους ἐκ τῶν ὑστέρων ἔχει ἀπολαξευθεῖ σέ ὅλο του τό ψυος. Στήν κάτω ἐπιφάνεια ὑπάρχει τόρμος γιά τή στερέωση μετάλλινου γόμφου. Ἡ ἐπεξεργασία τῶν φύλλων τῆς ἄκανθας μέ τρυπάνι καί μέ σκοπό νά δημιουργηθοῦν ζωηρές ἀντιθέσεις φωτός καί σκιας, καθώς καί ἡ ἔνωση τῶν ἄκρων τῶν γλωσσίδων τους, ἀποτελοῦν ἔνδειξεις γιά τή χρονολόγηση τοῦ κιονοκράνου στήν παλαιοχριστιανική περίοδο.

Τυπολογικῶς ἀνάλογα παλαιοχριστιανικά κιονόκρανα ὑπάρχουν στό Βυζαντινό Μουσεῖο (ἀριθ. 354, 355, 358, 359, 360, 394, 1445, 1462, 1464, 1474 κ.ἄ.).

«‘Υπογείου κάτωθεν ἀποθήκης αὐλῆς».

Δ. 501. B.M. 7939 T. 1843

‘Από λευκό μάρμαρο.

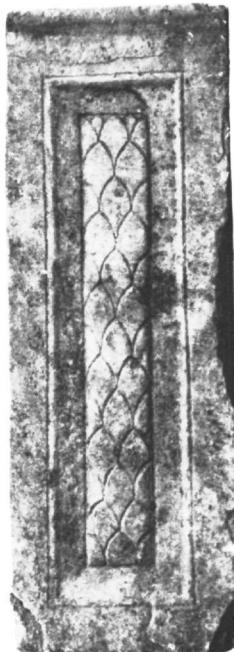
Μέγ. σωζ. μῆκος 33. Μέγ. σωζ. ὑψος 20,3. Πάχος 3,5. Τμῆμα διάτρητου παλαιοχριστιανικοῦ θωρακίου, σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Συναποτελεῖται ἀπό τρία θραύσματα, τά ὅποια συγκολλήθηκαν (1971).

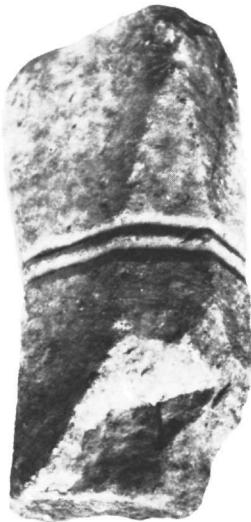
‘Εξωτερικά τό θωράκιο περιβάλλεται ἀπό διπλό πλαίσιο, συνολικοῦ πλάτους 8. Τό γεωμετρικό θέμα τοῦ

Eik. 54. Κιονίσκος Δ. 530

Eik. 55. Πεσσίσκος Δ. 549

Εἰκ. 56. Θραῦσμα ἀπό κίονα μέ κιονόκρανο Δ. 573

Εἰκ. 57. Θραῦσμα ἀπό κιονίσκο μέ κιονόκρανο Δ. 575

διάτρητου μέρους του ἀποτελεῖ σύνθεση συμμετρικῶν ἀνά δύο ἡμικυκλίων ἐνταγμένων σέ τετραγωνικό κάνναβο, πλευρᾶς 7. Τό πάχος τῆς πλάκας, στή θέση που είναι διάτρητη, περιορίζεται στά 2,5 ἑκ.

Τό γεωμετρικό θέμα τοῦ ἐξεταζόμενου μέλους είναι γνωστό σέ θωράκιο τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου (‘Ορλάνδος, Βασιλική, ΙΙ, σ. 516, εἰκ. 477, 6) καί σέ ἄλλο στήν Κρήτη (‘Αγγ. Λεμπέση, ΠΑΕ 1971, σ. 298, πίν. 387 α).

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἰθούσης 5, 6 καὶ 9» (καθένα ἀπό τά τρία θραύσματα βρισκόταν σέ διαφορετική αἴθουσα).

Δ. 522. Β.Μ. 7940 Τ. 1844

‘Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. μῆκος 20,5. Μέγ. ὑψος 14. Πάχος πλάκας 6,1.

Θραῦσμα ἀπό μεσοβυζαντινό θωράκιο (,), μέ κουφική ἐπιγραφή, σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Είναι ἀποθραυσμένο σ’ ὅλες τίς πλευρές πλήν τῆς ἐπάνω, δην διατηρεῖται ἡ ταινία τοῦ πλαισίου, ὑψους 2,8 ἑκ. Τό ἀνάγλυφο ἔχει τήν τεχνική champlevé, δην τό βάθος τῶν γραμμάτων ἔχει ἀφαιρεθεῖ μέ τρόπο ἀδρό, προκειμένου νά δεχθεῖ μιά δργανική ὄλη (κηρομαστίχη). Η πίσω ἐπιφάνειά του είναι ἐπίσης ἀδρά λαξευμένη.

‘Η κουφική ἐπιγραφή, ἀνεξαρτήτως ἀν διαβάζεται ἢ ὅχι, παρουσιάζει συνεχή τή μορφή, χωρίς δηλαδή τίς γνωστές στήν ‘Ελλάδα ὀψιμότερες σχηματοποιήσεις

Εἰκ. 58. Θραῦσμα ἀπό κιονίσκο μέ κιονόκρανο Δ. 574

καί προσθῆκες διακοσμητικῶν στοιχείων. Ως πρός τή μορφή ἀλλά καί ὡς πρός τήν τεχνική θά μποροῦσε ἔτσι νά παραλληλισθεῖ μέ τά τρία θραύσματα ἀπό τήν ἀθηναϊκή ‘Αγορά πού συσχέτισε δ. G. Miles (DOP 18 (1964), σ. 19, εἰκ. 15-17), ἀκόμα ἔνα ἀπό ἐκεῖ, ἀδημοσίευτο (;) (τό A. 2794), τήν τρίστιχη ἀραβική ἐπιγραφή τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου (Γ. Σωτηρίου, ΠΧΑΕ Β’ (1933), σ. 61, εἰκ. 4) καί, τέλος, ἔνα ἀρχιτεκτονικό μέλος τοῦ Μεσαιωνικοῦ Μουσείου Χαλκίδος (Miles, δ.π., εἰκ. 13).

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἰθούσα Υ.7».

Δ. 525. Β.Μ. 7988 Τ. 1892

‘Από λευκό μάρμαρο.

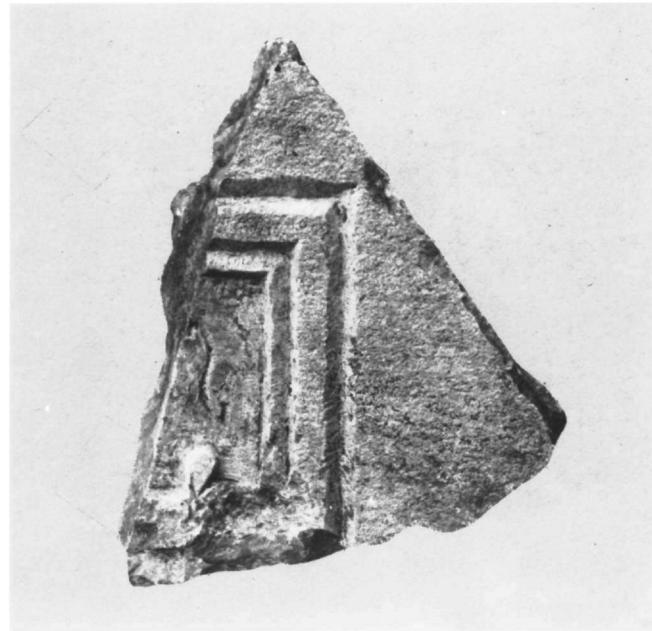
Μέγ. σωζ. ὑψος 27,5. Μέγ. σωζ. πλάτος 20,5. Πάχος πλακός 11.

Θραῦσμα ἀπό μεγάλο βυζαντινό θωράκιο. Προέρχεται ἀπό τό κάτω καί τό μεσαῖο μέρος τοῦ θωρακίου καί είναι γύρω ἀποθραυσμένο· διατηροῦνται, σέ μέτρια κατάσταση, μόνον ἡ κύρια καί ἡ πίσω ἐπιφάνειά του.

‘Ο διάκοσμος, σέ ζωηρό ἀνάγλυφο, περιλαμβάνει ἔνα στέλεχος, πλάτους 6,5, ἀπό τό δύοιο ἐκφύονται δύο σχηματοποιημένα ἡμίφυλλα. Τό ἐνός, δεξιά, διακρίνεται μόνον ἡ ἀρχή, ἐνῶ τοῦ ἄλλου διατηρεῖται περίπου τό μισό. Χαμηλότερα, διακρίνονται ἑκατέρωθεν τά ἄκρα σχηματοποιημένων ποδιῶν θηρίων. Τό στέλεχος διασώζει ἔνα δεσμό στό ἐπάνω μέρος τοῦ τμήματος πού διασώθηκε, καθώς καί διακόσμηση μέ συμμετρικά τοποθετημένους λοξούς ρόμβους, σέ χαμηλό ἀνάγλυφο.

Εἰκ. 59. Θραῦσμα ἀπό θωράκιο Δ. 576

Εἰκ. 60. Θραῦσμα ἀπό θωράκιο Δ. 603

Τό θέμα τοῦ διακόσμου τοῦ θωρακίου γίνεται κατανοητό μόνον ὅταν γίνει παραβολή μέ τό ὑπ' ἀριθ. 161 μέλος τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου, τό δοποίο σώζεται σχεδόν ἀκέραιο (G. Sotiriou, Guide du Musée Byzantin d'Athènes, Athènes 1932, σ. 49, εἰκ. 27 Α) καί προέρχεται ἀπό τήν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν. Τό στέλεχος ἀνήκει στό ἀξονικά ὁρθούμενο δέντρο τῆς ζωῆς καί τά πόδια στά δύο λιοντάρια πού τό πλαισίωναν. Τοῦ ΙΙου πιθανῶς αἱ.

«Οπισθεν βορείας πλευρᾶς δυτικῆς ἀποθήκης αὐλῆς».

Δ. 530. B.M. 7958 T. 1862

Ἀπό λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ὕψος 47. Πλάτος 9,4. Μῆκος στή βάση 25 καὶ ἐπάνω 23.

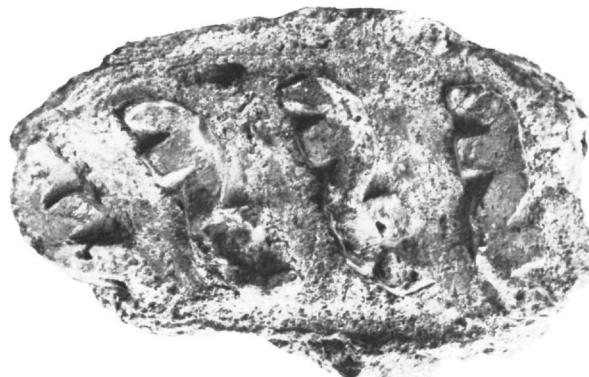
Κιονίσκος συμφυής μέ πεσσίσκο τῆς παλαιοχριστιανικῆς περιόδου. Είναι ἀποθραυσμένος στό ἐπάνω μέρος, ἀλλά ἡ διατήρησή του είναι μᾶλλον καλή. Ὁ κιονίσκος ἔχει πλήρως ἀρθρωμένη τή βάση (μέ πλίνθο, δύο σπεῖρες, σκοτία καί ἀποφυγή) καί ἐμφανή τή μείωση στόν κορμό. Τό τμῆμα κύκλου, στό δοποίο ἀντιστοιχεῖ σέ κάτοψη ὁ κορμός, ξεπερνᾶ κατά πολύ τό ήμικύκλιο. Τό πίσω μέρος τοῦ πεσσίσκου ἔχει χονδροειδή τή λάξευση.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.7».

Δ. 549. B.M. 7959 T. 1863

Ἀπό λευκό μάρμαρο.

Ὑψος 83. Πλάτος στήν ὅψη 29,6. Βάθος 13,4.

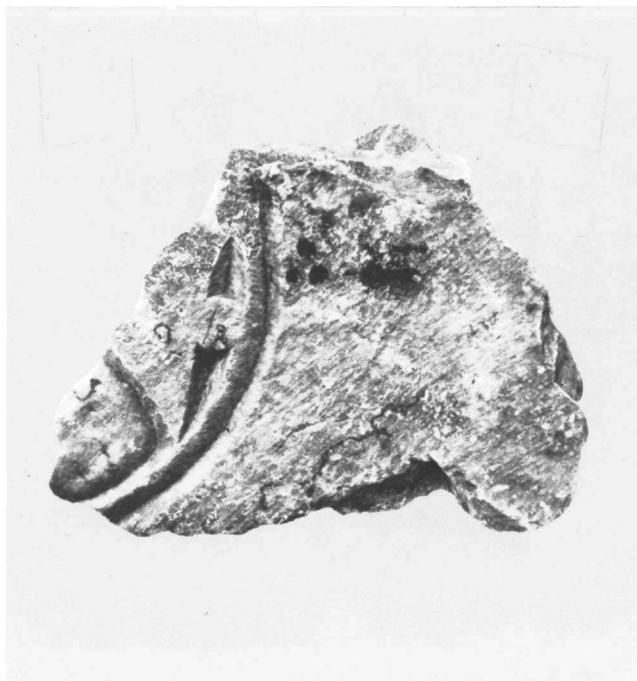

Εἰκ. 61. Συνόγκωμα κονιάματος μέ κεραμοπλαστικά κοσμήματα Δ. 604

Πεσσίσκος διαφράγματος πρεσβυτερίου παλαιοχριστιανικῆς ἐκκλησίας, σέ ἀριστη κατάσταση διατηρήσεως. Στήν κύρια ἐπιφάνειά του κοσμεῖται μέ ταινία (πλάτους 8,5) πού φέρει φύλλα δάφνης, τήν δοπία πλαισιώνει κοῖλο κυμάτιο καί ἀστράγαλος. Στίς δύο πλαγίες πλευρές τοῦ πεσσίσκου ὑπάρχουν ἐγκοπές γιά τήν ὑποδοχή τῶν θωρακίων, οἱ δοποίες μάλιστα δέν φθάνουν ὡς τήν ἄνω ἐπιφάνειά του.

Ἀπό πλευρᾶς θέματος διακοσμήσεως τό μέλος θά μποροῦσε νά συσχετισθεῖ μέ τά Δ. 072, Δ. 073 καί Δ. 374 τοῦ παρόντος καταλόγου (βλ. παραπάνω). Ἀπό πλευρᾶς ὅμως ποιοτικῆς είναι κατά πολύ ἀνώτερο. Μπορεῖ νά συσχετισθεῖ ἐπίσης μέ τό A. 2790 μέλος τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀγορᾶς.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.7».

Εἰκ. 62. Θραῦσμα ἀπό θωράκιο Δ. 623

Δ. 573. Β.Μ. 7920 Τ. 1825

Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ὕψος 28. Πλάτος στήν ὄψη 13,6. Σωζ. πάχος 7,6.

Θραῦσμα ἀπό τό ἐπάνω μέρος βυζαντινοῦ ὀκταγωνικοῦ κίονα τέμπλου (;) μέ συμφυές κιονόκρανο. Εἰναι σ' ὅλο του τό ὕψος ἀποθραυσμένο σέ πάχος 6 καὶ ἡ διατήρησή του εἰναι κακή. Τό κιονόκρανο διαφοροποιεῖται ἀπό τόν κορμό μέ διπλή γλυφή, γίνεται κάτω ὀκταγωνικό μέ τή λοξή ἀπότμηση τῶν γωνιῶν του καὶ παραμένει τελείως ἀκόσμητο. Ἡμίεργο;

Τῶν μέσων βυζαντινῶν χρόνων.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 574. Β.Μ. 7921 Τ. 1826

Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ὕψος 28. Τό κιονόκρανο σέ κάτοψη 11×11,7.

Θραῦσμα ἀπό τό ἐπάνω μέρος βυζαντινοῦ ὀκταγωνικοῦ κιονίσκου μέ συμφυές κιονόκρανο. Ἡ κατάσταση διατηρήσεως του εἰναι μέτρια καὶ στή μία ἀπό τίς πλευρές του ἔχει βαθύτατο χάραγμα πού ἔγινε πιθανῶς μέ πριόνι, σέ κάποια προσπάθεια τεμαχισμοῦ του. Τό κιονόκρανο διακοσμεῖται μέ ὄμοιο τρόπο καὶ στίς τέσσερις πλευρές του μέ ἔνα ἀπλό λάξευμα λυροειδοῦς σχήματος. Ἡ μετάβαση στό ὀκτάγωνο πραγματοποιεῖται μέ λοξές ἀποτμήσεις στό κάτω τμῆμα του. Καί ἐδῶ, ἡ ἀπουσία διακοσμήσεως στίς τέσσερις πλευρές τοῦ κιονοκράνου μαρτυρεῖ ὅτι εἶχε μείνει μᾶλλον ἡμίεργο.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Εἰκ. 63. Θραῦσμα ἀπό κιονίσκο μέ κιονόκρανο Δ. 624

Εἰκ. 64. Θραῦσμα ἀπό κιονόκρανο (;) Δ. 634

μένει ἀκόσμητο καὶ αὐτό ἀποτελεῖ ἔνδειξη ὅτι τό μέλος ἔμεινε ἡμίεργο.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 575. Β.Μ. 7922 Τ. 1827

Από λευκό μάρμαρο.

Σωζ. ὕψος 23,5. Τό κιονόκρανο σέ κάτοψη 11,3×10,8. Θραῦσμα ἀπό τό ἐπάνω μέρος βυζαντινοῦ ὀκταγωνικοῦ κιονίσκου μέ συμφυές κιονόκρανο, σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Ἡ μιά του γωνία εἰναι ἀποθραυσμένη. Τό κιονόκρανο ἔχει πολύ ψηλό τόν ἄβακα (ἄν καὶ αὐτός δέν διαρθρώνεται αὐτοτελῶς) καὶ διακοσμεῖται στίς τέσσερις πλευρές του μέ ἔνα ἀπλό λάξευμα λυροειδοῦς σχήματος. Ὁπως καὶ στό προηγούμενο Δ. 574 κιονόκρανο, ἡ μετάβαση στό ὀκτάγωνο γίνεται μέ λοξές ἀποτμήσεις στό κάτω τμῆμα του. Καί ἐδῶ, ἡ ἀπουσία διακοσμήσεως στίς τέσσερις πλευρές τοῦ κιονοκράνου μαρτυρεῖ ὅτι εἶχε μείνει μᾶλλον ἡμίεργο.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 576. Β.Μ. 7924 Τ. 1829

Από γκρίζο μάρμαρο (Υμηττοῦ).

Μέγ. σωζ. μῆκος 20. Μέγ. σωζ. ὕψος 17,5. Πάχος 9. Θραῦσμα ἀπό μεσοβυζαντινό θωράκιο σέ καλή κατάσταση διατηρήσεως. Εἰναι περιμετρικά ἀποθραυσμένο, ἐκτός ἀπό τή μιά του πλευρά, ἡ ὁποία διατηρεῖ τήν ἀκόσμητη ταινία, πλάτους 3,8, πού τό πλαισίωνε ἐξωτερικά.

Εἰκ. 65. Κιονόκρανο Δ. 642

Εἰκ. 66. Κιονόκρανο Δ. 643

Εἰκ. 67. Ἐπίθημα ἀμφικιονίσκου Δ. 646

Τό θέμα τῆς διακοσμήσεως ἡταν πλέγμα ἀπό τριπλές κατά τό πλάτος ταινίες, τό διοποίο διαμόρφωνε μικρά δρθογώνια διάχωρα μέ άνθεμια. Σώζεται ἐδῶ τό ἄκρο ἐνός μόνον ἀνθεμίου.

Θωράκια τοῦ τύπου αὐτοῦ είναι πασίγνωστα στήν 'Ελλάδα κατά τόν 12ο κυρίως αἰώνα (τέμπλου 'Οσίου Μελετίου, ABME E' (1939-40), σ. 73, Γοργοεπηκόου, K. Michel-A. Struck, AM 1906, εἰκ. 15, τέμπλου Νταοῦ Πεντέλης, ἀδημοσίευτο, καὶ "Ανδρου, ABME H' (1955-56), σ. 57, εἰκ. 36).

Στό πίσω μέρος ἡ πλάκα είναι ἀδρά λαξευμένη μέ τό βελόνι.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Y.6».

Δ. 603. B.M. 7925 T. 1830

Ἀπό τεφρό ἀσβεστόλιθο.

Μέγ. σωζ. ὑψος 31,8. Μέγ. σωζ. πλάτος 25,4. Πάχος 6,3.

Θραῦσμα ἀπό βυζαντινό θωράκιο σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Πιθανότατα συνανήκει μέ τό θραῦσμα Δ. 344 τοῦ παρόντος καταλόγου (βλ. παραπάνω), δεδομένου ὅτι ἔχει κοινά μ' ἐκεῖνο τό εἶδος τῆς πέτρας, τό πάχος καὶ τήν τεχνοτροπία τοῦ ἀναγλύφου. Τό θραῦσμα διατηρεῖ τά ἐπάλληλα περιμετρικά πλαίσια καὶ τήν ἐπάνω δεξιά γωνία τους. Διατηρεῖ ἀκόμα τήν ἔξωτερική ἀκόσμητη ταινία, πλάτους τουλάχιστον 13,6. Ἀπό τή διακόσμησή του σώζεται ἐν μέρει τό ἄκρο τῆς ὁριζόντιας κεραίας ἐνός διάλιθου σταυροῦ καὶ ἔνα δυσερμήνευτο χαρακτό γράμμα ἀμέσως

ψηλότερα. Ἡ πίσω ἐπιφάνεια τοῦ μέλους είναι ἐπιμελέστατα λειασμένη καὶ αὐτό ἀποτελεῖ ἔνδειξη ὅτι ὡς θωράκιο λαξεύθηκε σέ δεύτερη χρήση.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Y.6».

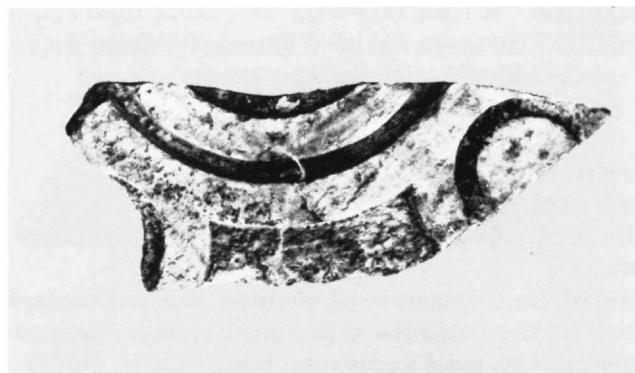
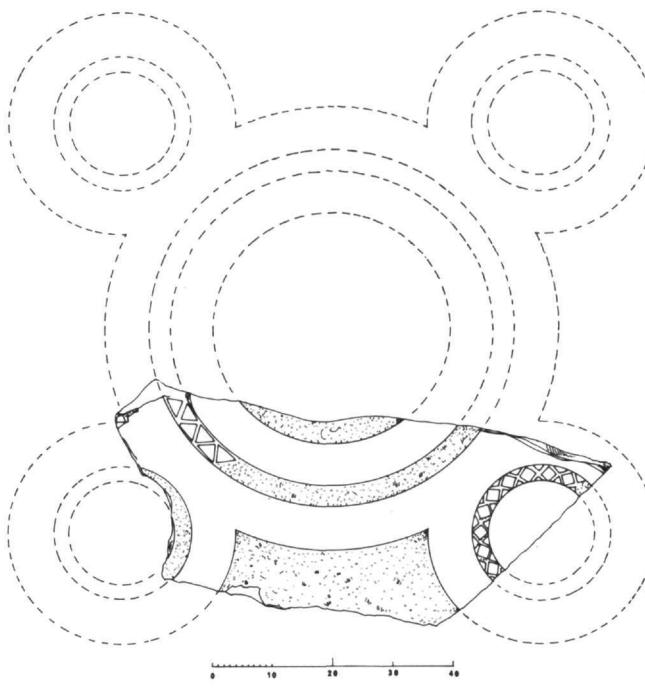
Δ. 604. B.M. 7995 T. 1899

Ἀπό δόπτη γῆ καὶ ἀσβεστοκονίαμα.

Μέγ. σωζ. μῆκος 24. Μέγ. σωζ. ὑψος 18. Πάχος περίου 17.

Συνόγκωμα κονιάματος μέ τέσσερα κεραμοπλαστικά κοσμήματα προερχόμενο ἀπό τό ἔξωρράχιο ἐνός τόξου. Είναι σέ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Πρόκειται γιά τέσσερα δισέψιλον, ἀπό τά διοπία τό πρῶτο είναι στό ἐπάνω μέρος του στραμμένο πρός τά δεξιά, σέ ἀντίθεση πρός τά τρία ὑπόλοιπα. Ἡ μᾶλλον χονδροειδής μορφή τῶν δισέψιλον δείχνει ὅτι κατασκευάσθηκαν μέ λάξευση ἀπλῶν τούβλων καὶ ὅχι σέ εἰδικό καλούπι.

Τά δισέψιλον σέ τόξα είναι συνηθισμένα στήν 'Ελλάδα κατά τόν 12ο καὶ τόν 13ο αἰώνα (Ζωοδόχος Πηγή Πύλης, ΔΧΑΕ, περ. Δ' τ. Θ' (1977-79), σ. 24, πίν. 6, Κοίμηση Μέρμπακα, A. Struck, AM 1909, πίν. X.7, Παναγίτσα Βάθειας, ABME Z' (1951), σ. 119, εἰκ. 8, κ.ἄ.). Στήν παρούσα περίπτωση θά μποροῦσε κανείς νά ὑποθέσει ὅτι τά δισέψιλον προέρχονται ἀπό τόν τρούλο τῆς Μεγάλης Παναγιᾶς (A. Couchaud, Choix des églises byzantines, Paris 1842, σ. 13, πίν. III), ἡ διοπία κατεδαφίσθηκε περί τό 1885 ἀπό τήν 'Αρχαιολογική 'Υπηρεσία καὶ τά ἀρχιτεκτονικά της μέλη

Εἰκ. 68-69. Τμῆμα ἀπό πλάκα δαπέδου Δ. 651

Εἰκ. 70. Θραῦσμα ἀπό πλάκα δαπέδου Δ. 654

ύποτίθεται ὅτι διαφυλάχθηκαν (βλ. Π. Καββαδίας, ΠΑΕ 1885, σ. 16).

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 623. B.M. 7996 T. 1900

Ἀπό γκριζο ἀσβεστόλιθο.

Μέγ. σωζ. διαστάσεις $30 \times 25,5$. Μέγ. σωζ. πάχος 15. Παλαιός ἀριθμός ἄγνωστου καταλόγου 123.

Θραῦσμα ἀπό μεγάλο θωράκιο ἢ ἀπό πλάκα σαρκοφάγου, ἀποθραυσμένο περιμετρικά καί σέ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Ἡ μοναδική του διακόσμηση ἦταν ἰσοσκελής σταυρός μέσα σέ κύκλο. Ἀπό αὐτὸν σώθηκε ἡ ἀπόληξη τῆς μιᾶς του κεραίας μέ τη χαρακτηριστική διαπλάνυνση καί τό ἐνδιάμεσο ήμικυκλικό στοιχεῖο. Ἡ διάμετρος τοῦ κύκλου μπορεῖ νά ύπολογισθεῖ. Ἡ ταύτη της περίπου 35.

Τό μέλος ἀνήκει στή μέση βυζαντινή περίοδο. Σταυροί τῆς ἴδιας μορφῆς μποροῦν νά μνημονεύθουν σέ σαρκοφάγο τῶν Ὁμολογητῶν (EMME, Α', 1928, σ. 129, εἰκ. 163) καί στήν ψευδοσαρκοφάγο ἀριθ. 59 τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου (Θ. Παζαρᾶς, Ἀνάγλυφες σαρκοφάγοι, Θεσσαλονίκη 1984, πίν. 60α).

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 624. B.M. 7997 T. 1901

Ἀπό λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ὑψος 25. Μέγ. σωζ. πάχος 9. Πλάτος 12. Θραῦσμα ἀπό μεσοβυζαντινό κιονίσκο μέ συμφυές κιονόκρανο. Είναι ἀπό παντοῦ ἀποθραυσμένο (πιθανῶς ἀπό φωτιά), ἔτσι ὡστε νά διατηρεῖ μικρό μέρος τῶν ἐργασμένων ἐπιφανειῶν του. Ἡ ἄνω ἐπιφάνειά του είναι ἀδρά λαξευμένη. Τό κιονόκρανο, ὑψους 14, ἔχει ἄβακα ὑψους 3 καί διακοσμεῖται στήν κύρια ἐπιφάνειά του μέ ταινία λυροειδοῦς σχήματος πού περικλείει δικτύωμα ρόδακα. Ἰδιομορφία τοῦ ρόδακα ἀποτελεῖ τό δτι ἐναλλάξ τά φύλα του χωρίζονται στά δύο. Τό συνολικό πάχος τοῦ κιονίσκου δέν μπορεῖ νά μετρηθεῖ.

Καθ' ὅλα ὅμοιους κιονίσκους μπορεῖ κανείς νά σημειώσει στούς Ἀγίους Ἀποστόλους τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀγορᾶς (Frantz, Holy Apostles, πίν. 11f), στήν Ὁμορφη Ἐκκλησιά (Α. Κ. Ὁρλάνδος, Ἡ Ὁμορφη Ἐκκλησιά, Αθήνα 1921, σ. 13, εἰκ. 12) καί στόν Ἀγιο Πέτρο Καλυβίων Κουβαρᾶ (Α. Κ. Ὁρλάνδος, Ἀθηνᾶ 35 (1923), σ. 186, εἰκ. 16).

Τῆς μέσης βυζαντινῆς περιόδου.

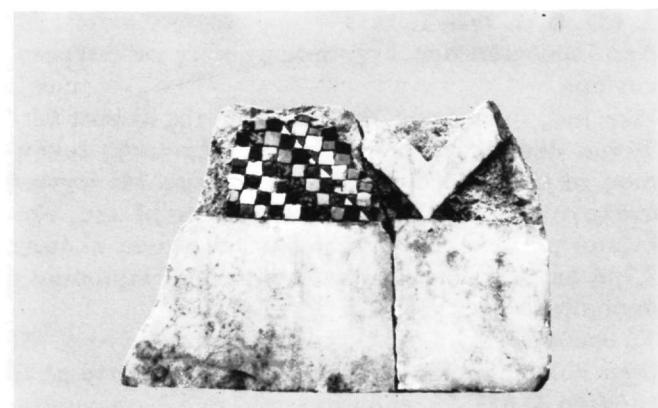
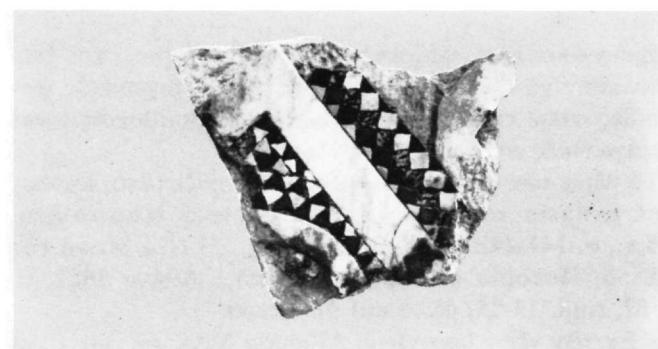
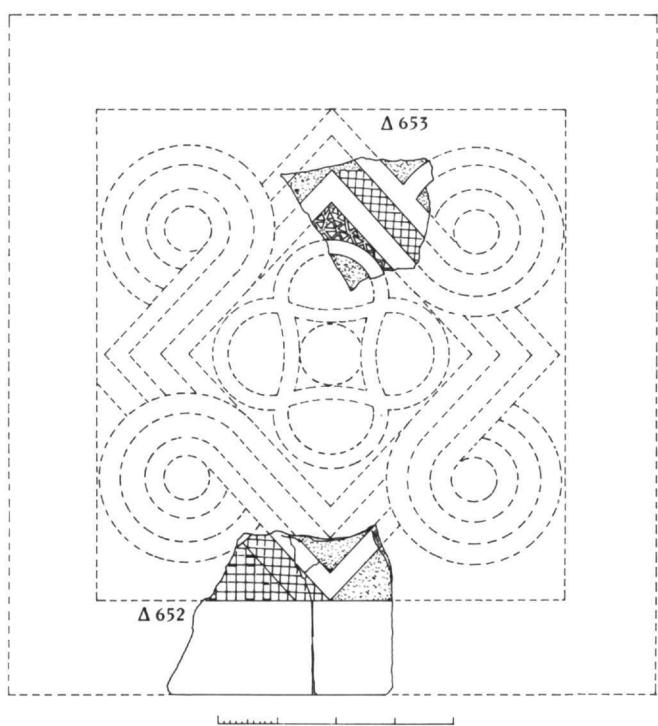
«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 634. B.M. 7937 T. 1841

Ἀπό λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. διαστάσεις: ὑψος 22,3, πλάτος 10,5 καί βάθος 14,5.

Θραῦσμα ἀπό ἄγνωστης χρήσεως ἀρχιτεκτονικό μέ-

Εἰκ. 71. Σχεδιαστική ἀναπαράσταση πλάκας δαπέδου (βλ. Δ. 652 καὶ Δ. 653)

Εἰκ. 72. Τμῆμα ἀπό πλάκα δαπέδου Δ. 653

Εἰκ. 73. Τμῆμα ἀπό πλάκα δαπέδου Δ. 652

λος, ἵσως μικρό κιονόκρανο. Προέρχεται ἀπό τή γωνία καὶ τό ἐπάνω μέρος του καὶ διατηρεῖ ἔτσι ἔνα τμῆμα ἀπό τόν ἄβακα (ύψους 4,5) καὶ μέρος τοῦ διακόσμου δύο συνεχόμενων ἐπιφανειῶν του. Ἡ κατάσταση διατηρήσεως του εἶναι κακή. Στή μία πλευρά τό μέλος διασώζει ἔνα ὀξύληκτο φύλλο (ἢ σχηματοποιημένο κυπαρίσσι) σέ ζωηρό ἀνάγλυφο, καμπτόμενο πρός τόν ἄξονα· στή δεύτερη πλευρά, τά ἵχνη ἐνός ζώου τοῦ ὅποιου διακρίνονται τά πόδια, καθώς καὶ τό συμπληρωματικό θέμα φύλλου ἄκανθας.

· Ανάλογα σχηματοποιημένα κυπαρίσσια πρός τό ἐξεταζόμενο βλ. π.χ. στόν "Αγιο Δημήτριο Θεσσαλονίκης (Grabar, Sculptures II, πίν. 81), στή Βαρνάκοβα (Α. Κ. Ορλάνδος, Βαρνάκοβα, Αθῆναι 1922, σ. 30, εἰκ. 19), στόν Μυστρᾶ (Millet, Monuments, πίν. 50, ἀριθ. 7 καὶ 8).

Πιθανῶς τοῦ 11ου ἢ τοῦ 12ου αἰ.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.8».

Δ. 642. B.M. 7975 T. 1879

· Από λευκό μάρμαρο.

Μῆκος 51,5. "Υψος 13,4. Πλάτος 18,2.

Κιονόκρανο ἀμφικιονίσκου τεκτονικῆς μορφῆς, τελείως ἀκόσμητο. Διατηρεῖται σέ κακή κατάσταση μέ αποσαθρωμένο σέ μεγάλο ποσοστό τόν ἄβακα περιμετρικά. Οἱ ἡμικιονίσκοι στούς ὅποιους ταίριαζε τό μέλος εἶχαν διάμετρο 13,5 καὶ ὁ πεσσίσκος διαστάσεις σέ κάτοψη 14×25. Οἱ δύο ἐπιφάνειες ἐδράσεως πάνω καὶ κάτω εἶναι λαξευμένες ἀδρά.

Πιθανῶς παλαιοχριστιανικό.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 643. B.M. 7976 T. 1880

· Από πωρόλιθο.

Διάμετρος ἐπάνω 13,7. "Υψος 12,6. Μέγ. μῆκος 31,5.

Μικρό κολουροκωνικό κιονόκρανο, τελείως ἀκόσμητο, συμφυές μέ στοιχεῖο στερεώσεως σέ τοῖχο. Ἡ τεχνική τῆς κατασκευῆς του εἶναι σχετικά καλή, ἡ διατήρησή του ὅμως μέτρια. Πρόκειται πιθανῶς γιά ἐνδιάμεσο στήριγμα γοτθικῆς τεχνοτροπίας βεργίων. Τά κονιάματα στίς ἐπιφάνειες τοῦ στοιχείου στηρίξεως μαρτυροῦν τήν ἐνσωμάτωσή του ἀλλοτε σέ τοῖχο.

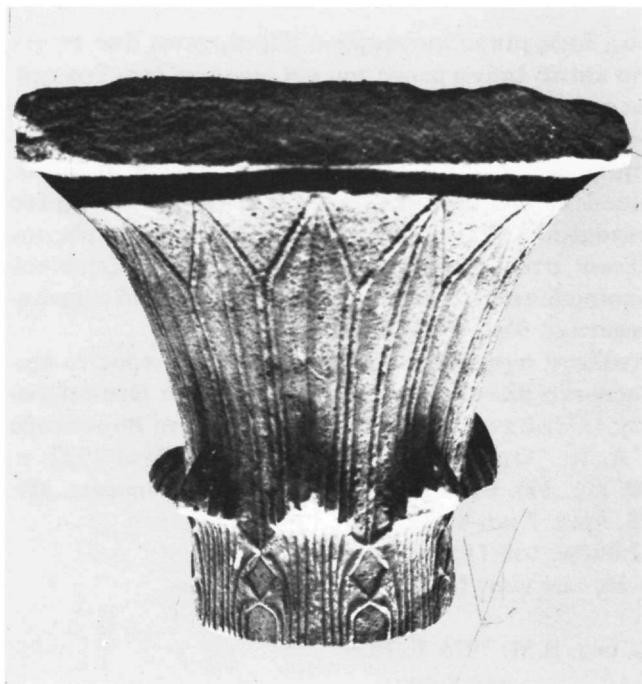
«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 646. B.M. 7977 T. 1881

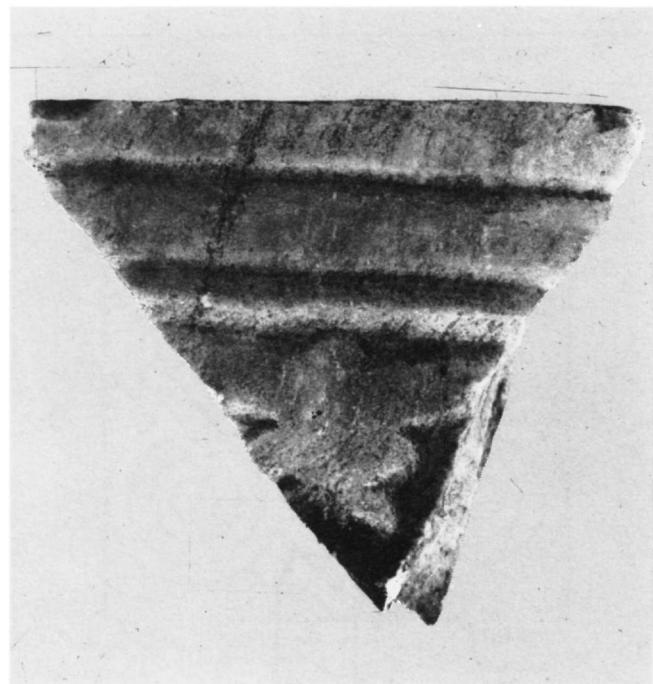
· Από λευκό μάρμαρο.

"Υψος 14,3. Πλάτος ἐπάνω 16,6 καὶ κάτω 8,2. Μέγ. σωζ. μῆκος 43,7.

· Επίθημα ἀμφικιονίσκου τῆς μέσης βυζαντινῆς περιόδου. Τό ἔνα ἄκρο του ἔχει ἀποθραυσθεῖ καὶ βρίσκεται σέ πολύ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Στήν κύρια ἐπιφάνειά του διακοσμεῖται μέ ἔξαφυλλο ρόδακα, διαμέτρου 9,5. Ἡ τεχνική τοῦ ἀναγλύφου εἶναι μέτρια

Εἰκ. 74. Κιονόκρανο Δ. 656

Εἰκ. 75. Θραῦσμα ἀπό θωράκιο Δ. 664

καὶ οἱ ἐπιφάνειες ἐδράσεως, ἐπάνω καὶ κάτω, ἀδρά λα-
ξευμένες μέ το βελόνι.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 651. B.M. 7948 T. 1852

‘Από λευκό μάρμαρο, ἔγχρωμες μαρμάρινες ψηφίδες
καὶ ἀσβεστοκονίαμα.

Μέγ. σωζ. διαστάσεις 87×39 . Πάχος τῆς πλάκας 10,7.
Τμῆμα ἀπό μεγάλη πλάκα δαπέδου μεσοβυζαντινῆς
ἐκκλησίας. ‘Αν καὶ εἶναι ἀποθραυσμένο περιμετρικά
παρέχει σχεδόν πλήρη στοιχεῖα γιά τή γραφική της
ἀποκατάσταση. ‘Η διατήρησή του εἶναι μέτρια.

‘Η πλάκα ἀπεικόνιζε τό γνωστό γεωμετρικό θέμα τῶν
πέντε ἄρτων. Οἱ πέντε δίσκοι (δύμφαλοι), πού διαμόρ-
φωναν τό γενικό του σχῆμα, δέν ἡταν ἀπό αὐτοτελή

ἔγχρωμα μάρμαρα ἢ πορφυρίτες (ὅπως στά μεγάλα
μνημεῖα τῆς Πρωτεύουσας), ἀλλά ἀπό τό ἴδιο λευκό
μάρμαρο. Λευκές ταινίες, πλάτους 7,3, περιέτρεχαν
τούς δίσκους, τῶν ὅποιων τά περιγράμματα ὀρίζονταν
ἀπό ἄλλες παρεμβαλλόμενες ταινίες μέ ψηφίδες, ἔτσι
ώστε οἱ τελικές τους διάμετροι νά φθάνουν τά
 $17,2 \times (2 \times 3,1) = 23,4$ ἑκ. γιά τούς μικρούς καὶ 30,5 ἑκ. γιά
τόν μεγάλο. ‘Η τεχνική εἶναι ἡ γνωστή (βλ. Μ. Καμ-
πούρη, ΕΕΠΣΑΠΘ Ε’ (1971), σ. 142-143). ‘Η ἐνιαία
πλάκα, μετά τή χάραξη τοῦ θέματος, ἔχει ἀπολαξευθεῖ
σέ βάθος 2 ἑκ. περίπου γιά νά δεχθεῖ τίς ψηφίδες πού
στερεώνονταν μέ τή βοήθεια ἀσβεστοκονιάματος.
Στήν προκειμένη περίπτωση οἱ περισσότερες ψηφίδες

ἔχουν ἀποπέσει, σώζονται δύμως τά ἵχνη τους, πού ἐπι-
τρέπουν νά διακρίνει κανείς μεγάλες τριγωνικές ψη-
φίδες στόν κεντρικό καὶ μικρότερες ρομβοειδεῖς καὶ
τριγωνικές στούς μικρούς δίσκους.

Τό θέμα τῶν πέντε ἄρτων ἡταν συνηθέστατο, κυρίως
σέ μνημεῖα τοῦ 11ου αἰ. (βλ. σχετικά Καμπούρη,
δ.π., σ. 141-142 καὶ Χ. Μπούρας, ‘Η Νέα Μονή τῆς
Χίου, Ιστορία καὶ ἀρχιτεκτονική, Αθήνα 1981, σ.
167, σημ. 13-15) ἀλλά καὶ ἀργότερα.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.5».

Δ. 652. B.M. 7928 T. 1833

‘Από λευκό μάρμαρο, ἔγχρωμες ψηφίδες καὶ ἀσβεστο-
κονίαμα.

Μέγ. σωζ. διαστάσεις 39×30 . Πάχος τῆς πλάκας 6,8.
Τμῆμα ἀπό πλάκα δαπέδου μεσοβυζαντινῆς ἐκκλη-
σίας, σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Μέ τεχνική
ἀνάλογη πρός αὐτήν τοῦ προηγούμενου μέλους, στο-
λίζεται μέ ἐπτά σειρές ψηφίδων καὶ ταινία πλάτους
3,7, ἡ ὅποια σχηματίζει δόξεια γωνία. ‘Η περιμετρική
ἀκόσμητη ταινία ἔχει πλάτος 16,8.

Τό θραῦσμα δέν συνανήκει μέ το προηγούμενο Δ. 651
(ἔχει πολύ μικρότερο πάχος), ἀλλά πιθανότατα μέ το
ἐπόμενο Δ. 653. ‘Εχει ἀποτελεσθεῖ ἀπό δύο κομμάτια
πού συγκολλήθηκαν (1971). Σ’ αὐτό διακρίνονται πέν-
τε τουλάχιστον εἴδη μαρμάρινων ψηφίδων: μαύρο,
ύποκίτρινο, Δομβραίνης, πράσινο Τήνου καὶ κόκκινο.
Μέ τή χρήση τριγωνικῶν ψηφίδων καὶ ἐναλλαγή τῶν

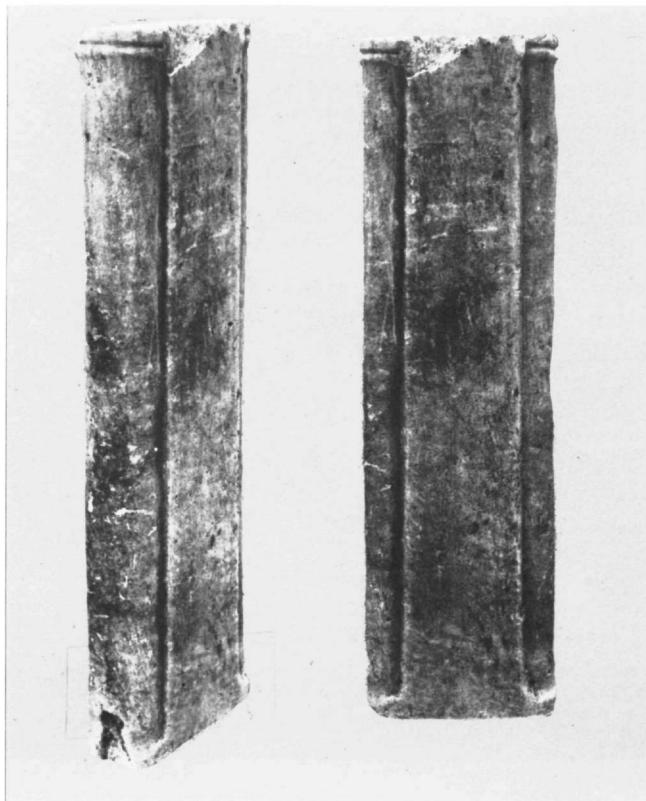
Εἰκ. 76. Θραῦσμα ἀπό κιονίσκο μέ κιονόκρανο Δ. 665

Εἰκ. 77. Θραῦσμα ἀπό θωράκιο Δ. 669

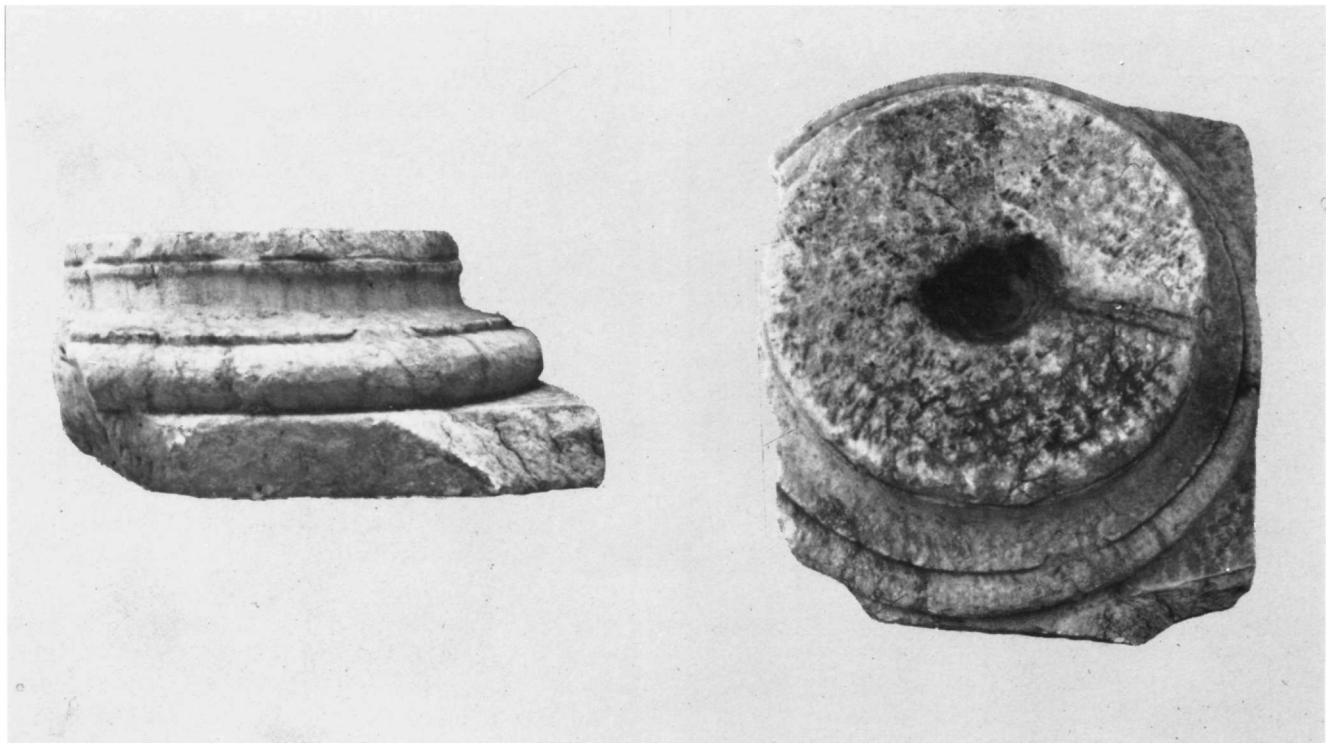
Εἰκ. 78. Θραῦσμα κιονοκράνου καί κιονίσκος Δ. 670

Εἰκ. 79. Ἀμφικιονίσκος Δ. 675

Εἰκ. 80. Θραῦσμα θωρακίου ἢ σαρκοφάγου Δ. 681

Εἰκ. 81. Βάση μικροῦ κίονος Δ 677

Εἰκ. 82. Κιονόκρανο μέ κιονίσκο Δ. 842

χρωμάτων δημιουργεῖται ή ἐντύπωση μιᾶς ταινίας πλάτους 4 ἑκ. περίπου, πού ἔτρεχε παράλληλα πρός τή λευκή.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.5».

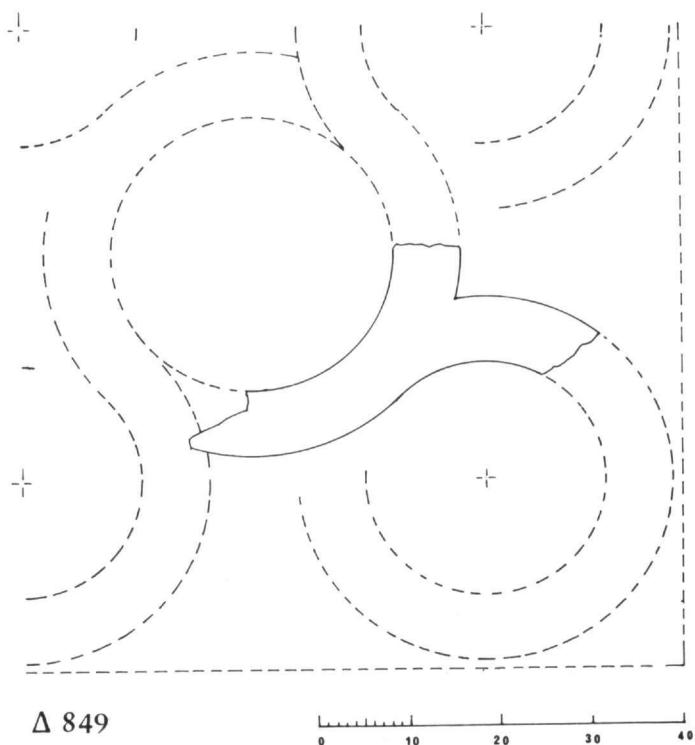
Δ. 653. B.M. 7945 Τ. 1849

Από λευκό μάρμαρο, ἔγχρωμες ψηφίδες καί ἀσβεστοκονίαμα.

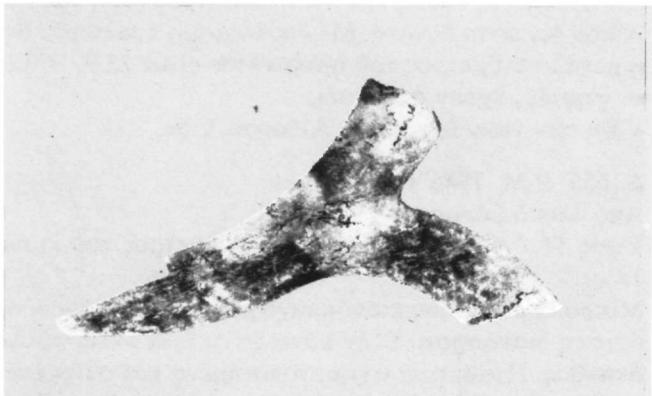
Μέγ. σωζ. διαστάσεις 23×25,3. Πάχος τῆς πλάκας περίπου 6.

Τμῆμα ἀπό πλάκα δαπέδου μεσοβυζαντινῆς ἐκκλησίας, σέ καλή κατάσταση διατηρήσεως. Μέ τεχνική ἀνάλογη πρός τῶν δύο προηγούμενων μελῶν, διακοσμεῖται μέ ταινία πλάτους 3,8, πού σχηματίζει δξεία γωνία καί δύο ἄλλες ταινίες, πλάτους 2,5 καί 2,2, οἱ δοποῖες σχηματίζουν τμῆματα κύκλων. Τριγωνικές καί τετράγωνες ψηφίδες ἀφ' ἐνός σχηματίζουν ταινίες παράλληλες πρός τήν εὐθύγραμμή λευκή καί ἀφ' ἐτέρου γεμίζουν τά κενά μεταξύ τῶν ταινιῶν, κυκλικῶν καί εὐθυγράμμων.

Τό πάχος τῆς πλάκας, ἡ δξεία γωνία τῶν ταινιῶν, τά χρώματα τῶν ψηφίδων καί οἱ τεχνικές λεπτομέρειες εἶναι κοινά στοιχεῖα μέ τό προηγούμενο μέλος Δ. 652, μέ τό δοποῖο τό ἐξεταζόμενο πιθανότατα συνανῆκε. Ὁ συνδυασμός τους ὀδηγεῖ στήν πρόταση ἀναπαραστά-

Εἰκ. 83. Σχέδιο ἀποκαταστάσεως στοιχείου δαπέδου (βλ. Δ. 849)

Εἰκ. 84. Θραῦσμα ἀπό στοιχεῖο δαπέδου Δ. 849

Εἰκ. 85. Θραῦσμα γλυπτοῦ Δ. 785

σεως της Είκ. 71, μέ ρόμβο έγγεγραμμένο σε όρθιογώνιο καί έμπλεκόμενους κύκλους στίς τέσσερις γωνίες. Ανάλογου σχήματος μεσοβυζαντινά δάπεδα θά μπορούσαν νά σημειωθούν στά καθολικά τῶν μονῶν Εἰκοσιφοινίσσης (Καμπούρη, δ.π., σ. 139, πίν. 10), Χελανδαρίου (Π. Μυλωνᾶς, Αρχαιολογία 14 (1985), σ. 69, είκ. 12, σ. 70, είκ. 4) καί Σαγματᾶ (ABME Z' (1951), σ. 100, είκ. 24). Ως πρός τό προτεινόμενο στό έσωτερικό τοῦ ρόμβου τετραμερές καμπύλο σχήμα, άνάλογα θά μπορούσαν νά προταθούν πάλι στό καθολικό τῆς μονῆς Σαγματᾶ (δ.π., σ. 99, είκ. 23 καί σ. 101, είκ. 25), σε ἄλλους συνδυασμούς.
 «'Εκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.5».

Δ. 654. B.M. 7929 T. 1834

Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. διαστάσεις 21,5×22,5. Πάχος τῆς πλάκας 5,2.

Θραύσμα ἀπό πλάκα δαπέδου μεσοβυζαντινῆς ἐκκλησίας, σέ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Μέ τεχνική άνάλογη πρός αὐτήν τῶν τριῶν προηγούμενων μελῶν, διακοσμεῖται μέ λευκές ταινίες ἡμικυκλικοῦ σχήματος, τίς ὁποῖες διαχώριζαν ἄλλες μέ ἔνθετες ψηφίδες. Στήν έξωτερηκή παρυφή τῆς μιᾶς ταινίας διακρίνεται μικρό τμῆμα ἐνός ἄλλου κύκλου, πολύ μικρότερου, τοῦ ὁποίου μάλιστα τό κέντρο είναι ἐκτός τοῦ ἄξονα τοῦ ἡμικυκλίου.

Είναι φανερό ὅτι τό θραύσμα δέν συνανήκει μέ τά προηγούμενα, καθώς καί ὅτι ή ἀναπαράσταση τοῦ συνόλου δέν είναι δυνατή. Μέ ύπολογισμό προκύπτει ὅτι ή μεγάλη διάμετρος τοῦ ἡμικυκλίου είναι 22,9. "Ολες οι ψηφίδες ἔχουν ἀποπέσει.

«'Εκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.5».

Δ. 656. B.M. 7946 T. 1850

Από λευκό μάρμαρο.

Υψος 34. "Αβακας 33,5×33,5×5. Διάμετρος τοῦ κίονα 18.

Μικρό κορινθιάζον κιονόκρανο μέ φύλλα καλάμου, σέ ἄριστη διατήρηση. Στήν κάτω ζώνη ᔁχει δικτώ φύλλα ἄκανθας, ἔξαιρετικά σχηματοποιημένα καί στήν ἐπάνω ζώνη δεκαέξι φύλλα καλάμου, σέ ἐλαφρότατο ἀνάγλυφο, σχεδόν ἐπιπεδόγλυφο. Τό κιονόκρανο δέν ἡταν γομφωμένο ἐπάνω στόν κορμό.

Τό έξεταζόμενο παρουσιάζει πλήρη ὅμοιότητα μέ τό κιονόκρανο Δ. 023 τοῦ καταλόγου (βλ. παραπάνω) καί προφανῶς ἀνήκει στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. "Ομοια ἄλλα παραδείγματα βλ. σέ σχέση πρός τό Δ. 023.

«'Εκ τῶν νέων ὑπογείων».

Δ. 664. B.M. 7930 T. 1835

Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. διαστάσεις 18,7×17,7. Πάχος τῆς πλάκας 8.

Θραύσμα ἀπό ὁγκῶδες βυζαντινό θωράκιο (·). Προέρχεται ἀπό τήν περίμετρό του καί διατηρεῖ τό τριπλό πλαίσιο, πλάτους 7,5, πού τό περιέβαλλε. Διατηρεῖ ἐπίσης ἔνα ἐπτάφυλλο (·) ἀνθέμιο, ἐπιπεδόγλυφο, μέ δριζόντια ἀνεπτυγμένα τά δύο ἀνώτερα φύλλα, πού θυμίζει τά γνωστά σασανιδικά θέματα. Σέ καλή σχετικά κατάσταση.

Ίσως τοῦ 10ου ἢ τοῦ 11ου αἰ.

«'Εκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 665. B.M. 7931 T. 1836

Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ύψος 19. Μέγ. σωζ. πάχος 8. Πλάτος 11,4. Θραύσμα ἀπό τό ἐπάνω μέρος ὁκταγωνικοῦ (σέ δριζόντια τομή) κιονίσκου μέ συμφυές κιονόκρανο. Κάτω είναι ἀποθραυσμένο, ἔτσι ὥστε νά σώζεται οὐσιαστικά μόνο τό κιονόκρανο, ύψους 17,5. Πλαγίως είναι ἐπίσης ἀποθραυσμένο σέ δόλοκληρο τό ύψος του. Ή διατήρησή του είναι πολύ κακή.

Διακοσμεῖται στίς τρεῖς σωζόμενες πλευρές του. Τό μικρό του πλάτος είναι μιά ἔνδειξη ὅτι ἡταν συμφυές μέ πεσσίσκο καί ἀνῆκε σέ ἀμφικιονίσκο παραθύρου. Στήν δύο καλύτερα σωζόμενες πλευρές του στολίζεται μέ τό θέμα τοῦ λυροειδοῦς πλαισίου, μέσα στό δοποῖο περικλείονται δύο μικρά πτηνά, στραμμένα ἀριστερά καί δεξιά, συμμετρικά πρός τόν ἄξονα. Τά πτηνά τῆς μιᾶς πλευρᾶς διαφέρουν ἀπό αὐτά τῆς ἄλλης. Στήν τρίτη πλευρά ύπαρχει ἐπίσης διακοσμητικό θέμα, ἀδιάγνωστο ὅμως λόγω τῆς πολύ κακῆς διατηρήσεως.

Τό θέμα τῶν μικρῶν πτηνῶν πού ἐντάσσονται σέ λυροειδές πλαισίο είναι γνωστό σέ γλυπτά, κυρίως τοῦ 12ου αἰ., ὅπως στήν Κόρινθο (Scranton, Corinth, πίν. 24, ἀριθ. 40), στή μονή Βαρσῶν (Ν. Μουτσόπουλος, ΕΕΒΣ ΚΘ' (1959), σ. 430, είκ. 28), στή Ζωδόχο Πηγή Πύλης (ABME A' (1935), σ. 165, είκ. 4), στήν ἀθηναϊκή Ἀγορά (ἀριθ. A. 2808, ἀδημοσίευτο), στή Μητρόπολη Μυστρᾶ (Millet, Monuments, πίν. 60, ἀριθ. 3), στό Διογένειο Ἀθηνῶν (ἀριθ. 116, ἀδημοσίευτο) καί στό Βυζαντινό Μουσεῖο (ἀριθ. 424, 1121 ἢ 975 γ, στ καὶ ζ, 1053 η καὶ 814/1235, ἀδημοσίευτα).

«'Εκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

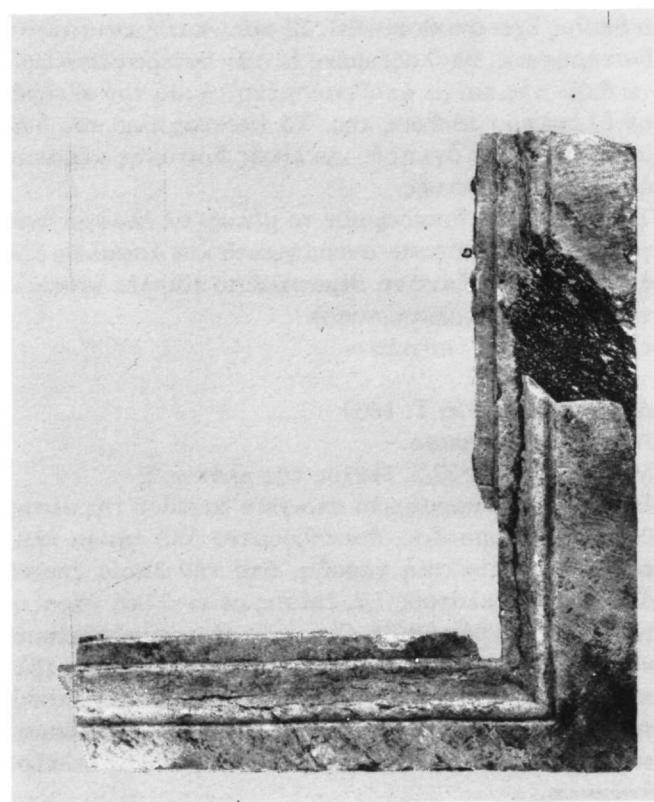
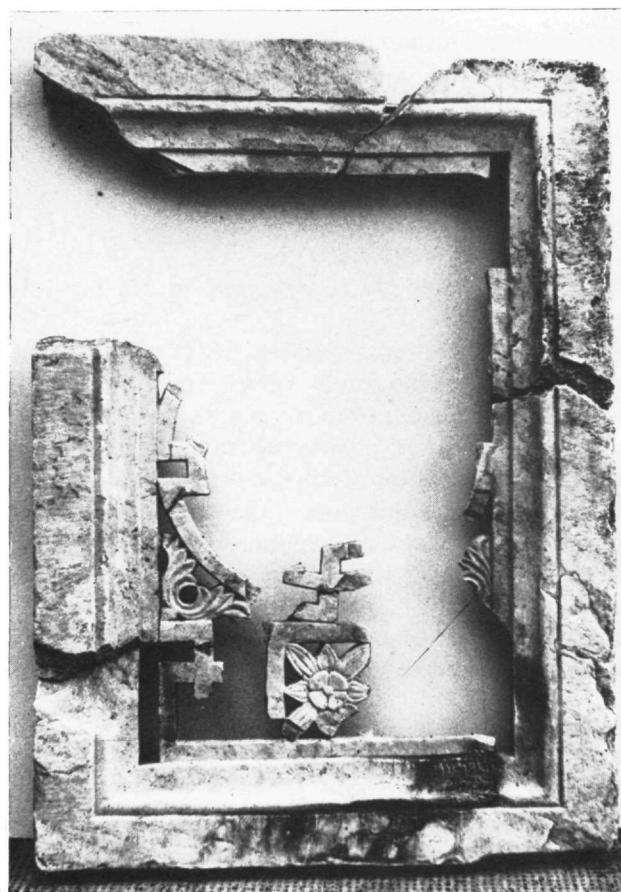
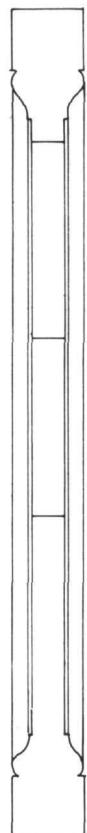
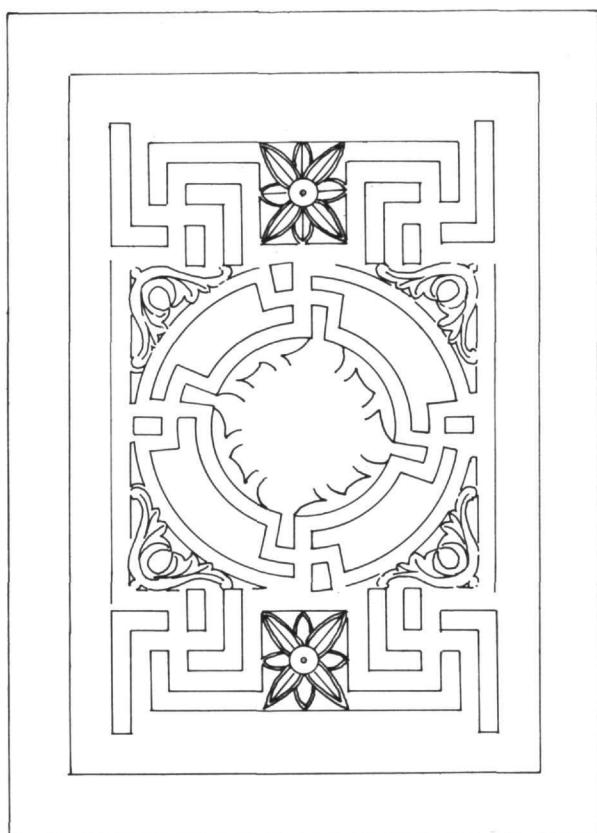
Δ. 669. B.M. 7953 T. 1857

Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ύψος 27,5. Μέγ. σωζ. μῆκος 30. Πάχος τῆς πλάκας 8.

Θραύσμα ἀπό μεγάλο παλαιοχριστιανικό θωράκιο μέ συμφυή τή λοξότμητη ἐπίστεψή του. Διατηρεῖ τμηματικά ἀφ' ἐνός δεξιά τόν ἀρμό ὥσπες καί ἀφ' ἐτέρου τίς ταινίες πού τό πλαισίων, πλάτους 10,5 οί κατακόρυφες καί 9,5 οί δριζόντιες. Ελάχιστο μέρος τοῦ θέματος πού διακοσμοῦσε τό θωράκιο ᔁχει σωθεῖ. Ή λοξότμητη ἐπιφάνεια στολίζεται μέ ταινιωτό ἀλυσοειδές

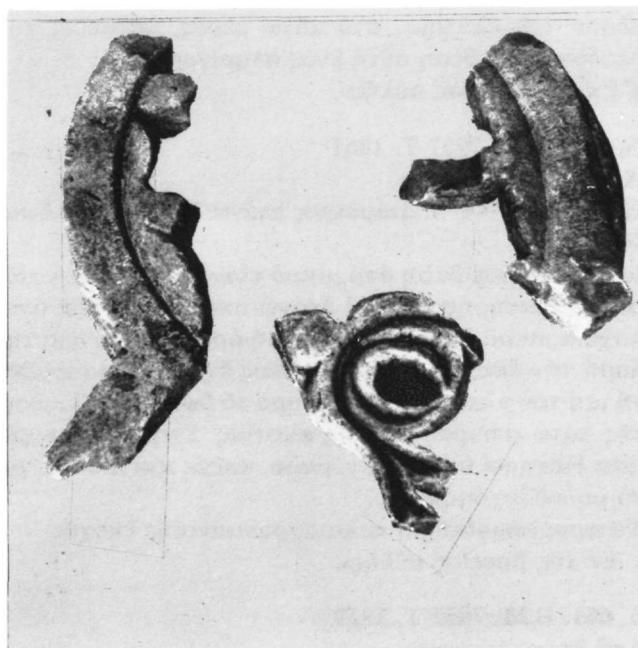
0 10 20 30 40

Εἰκ. 86. Σχέδιο ἀποκαταστάσεως τοῦ θωρακίου Δ. 858

Εἰκ. 87. Ἀμφίγλυφο θωράκιο Δ. 858

Εἰκ. 88. Τμῆμα ἀπό θωράκιο Δ. 856

Εἰκ. 89. Θραύσματα ἀπό τό θωράκιο Δ. 856 ἢ Δ. 858

κόσμημα σέ χαμηλό άνάγλυφο. Ἡ διακοπή τοῦ θέματος σέ μικρή ἀπόσταση ἀπό τό δριο θραύσεως ἀριστερά είναι ἵσως μιά ἔνδειξη ὅτι τό θωράκιο εἶχε πλάτος 2×28=56 ἑκ. περίπου.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 670. B.M. 7936 T. 1840

· Από λευκό μάρμαρο.

“Ψυος 17,5. Πλάτος 12,8. Μέγ. σωζ. πάχος δεξιά 7 και ἀριστερά 6.

Θραύσμα μικροῦ κιονοκράνου συμφυοῦς μέ δόκταγωνικό κιονίσκο σέ σχετικά καλή κατάσταση διατηρήσεως, ἀποθραυσμένο σέ ὅλο του τό ὑψος ἀπό τή μιά του πλευρά. Εἶχε τετράγωνο ἄβακα ὑψους 3 και διακοσμεῖται στίς σωζόμενες πλευρές του μέ ταινία λυροειδοῦς σχήματος, πού περικλείει κυκλικό δίσκο μέ ἐγχάρακτο σταυρό. Πιθανῶς πρόκειται γιά ήμεργο και ὁ σταυρός ἀποτελεῖ τήν πρώτη φάση λαξεύσεως ἐνός ρόδακα.

Τοῦ 11ου ἡ τοῦ 12ου αι.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 675. B.M. 7954 T. 1858

· Από λευκό μάρμαρο.

“Ψυος 94,5. Μῆκος ἐπάνω 27, κάτω 29. Πλάτος 11,5.

Παλαιοχριστιανικός ἡ βυζαντινός ἀμφικιονίσκος. Διατηρεῖται ἀκέραιος και σέ καλή κατάσταση. Οἱ δύο ήμικιόνες ἔχουν ήμικυκλική τή διατομή, μικρή διαπλάτυνση κάτω και ἀποφυγή μέ μικρή σπείρα στό ἐπάνω ἄκρο. Δέν ἔχουν συμφυές τό κιονόκρανο, ὅπως συνηθίζοταν στή μεσοβυζαντινή περίοδο. Ὁ πεσσίσκος παρουσιάζει μικρή μείωση πρός τά πάνω. Τόρμος στό μέσον τοῦ πλάτους, στό κάτω μέρος, μαρτυρεῖ τήν υποδοχή στή θέση αὐτή ἐνός στηρίγματος.

«Ἐκ τῆς βορείας αὐλῆς.

Δ. 677. B.M. 7957 T. 1861

· Από λευκό μάρμαρο.

Πλίνθος 44×44×5. Διάμετρος ἐπάνω 29,5. Γενικό ὑψος 17,5.

· Ιωνικοῦ τύπου βάση ἀπό μικρό κίονα, σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Ἡ ἐπάνω σπείρα τῆς ἔχει ἀναλογικά μικρό ὑψος και ἡ ἄνω μή ὀρατή ἐπιφάνειά της ἀδρή τήν ἐπεξεργασία. Τό μέλος ἔχει ἀποθραυσμένη τή μιά του πλευρά σέ ὀλόκληρο τό ὑψος τῆς πλίνθου, τῆς κάτω σπείρας και τῆς σκοτίας. Στήν ἄνω ἐπιφάνεια διατηρεῖ υποδοχή γόμφου, καθώς και αὐλάκι γιά τή μολυβδοχόσή του.

· Υστερορρωμαϊκής ἡ παλαιοχριστιανικής ἐποχῆς.

«Ἐκ τῆς βορείας αὐλῆς.

Δ. 681. B.M. 7955 T. 1859

· Από λευκό μάρμαρο

Μέγ. σωζ. διαστάσεις 27×24,5. Πάχος τῆς πλάκας 7,1.

Θραύσμα παλαιοχριστιανικοῦ ἡ βυζαντινοῦ θωρακίου ἡ σαρκοφάγου. Είναι γύρω ἀποθραυσμένο και σέ μέτρια κατάσταση διατηρήσεως. Τό διακοσμοῦσε μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ μέσα σέ κυκλικό τριταίνιωτό πλαίσιο. Τό ἀνάγλυφο είναι χαμηλό και ἡ τεχνική μέτρια.

Τά μονογράμματα, μέ τή χαρακτηριστική διεύρυνση τῶν ἄκρων τῶν κεραιῶν τους, είναι συνηθισμένα κατά τήν παλαιοχριστιανική περίοδο, δέν είναι ὅμως ἄγνωστα και σέ μεσαιωνικά γλυπτά (Grabar, Sculptures II, σ. 78, πίν. 45, 46, 60, 115, 116).

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 785. B.M. 7951 T. 1855

· Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. μῆκος 14,7, πλάτος 6,2, πάχος 2,7.

Μικρό θραύσμα ἄγνωστης χρήσεως βυζαντινοῦ γλυπτοῦ. Διακοσμεῖται μέ τό θέμα τοῦ ἔλικοειδοῦς βλαστοῦ μέ φύλλα, σέ ζωηρό ἀνάγλυφο. Ἡ εργασία είναι ἐπιμελής, τό μικρό μέγεθος ὅμως τοῦ θραύσματος δέν ἐπιτρέπει παρατηρήσεις και συσχετισμούς.

Πιθανῶς τοῦ 11ου αι.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 842. B.M. 7927 T. 1832

· Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ὑψος 14,6. Πλάτος 9,5. Σωζ. πάχος 5,8.

Μικρό βυζαντινό (;) κιονόκρανο συμφυές μέ κιονίσκο, ὁ ὅποιος ἔχει ἀποθραυσθεῖ. Σέ πολύ κακή κατάσταση διατηρήσεως, ἀπολαξευμένο ἐκ τῶν ύστερων στό ἐπάνω ἄκρο του και μέ ἀποθραυσμένη τή μιά του πλευρά, σέ ὀλόκληρο τό ὑψος της. Τό υποτραχήλιό του διαμορφώνεται μέ δγκηρό, κυκλικής διατομῆς κυμάτιο, ἀμελοῦς κατασκευῆς.

Τά θέματα πού διακοσμοῦν τό μέλος, σέ ἐλαφρό ἀνάγλυφο, είναι ἴδιότυπα, ἀνερμήνευτα και ἀσφαλῶς ἔξω ἀπό τό μεσοβυζαντινό θεματολόγιο (διπλές γραμμές χιαστί, ἀστέρες, βουκράνιο).

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων».

Δ. 849. B.M. 7956 T. 1860

· Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. διαστ. 45×22,5. Πάχος τῆς πλάκας 5.

Θραύσμα ἀπό μαρμάρινο στοιχεῖο δαπέδου τῆς μέσης βυζαντινῆς περιόδου, ἀποτελούμενο ἀπό ταινία πλάτους 7,8 μέ κυκλική χάραξη, ἀπό τήν όποια ἔσκινα ἄλλη ταινία, πλάτους 7,2, ἐπίσης μέ κυκλική χάραξη.

· Η τεχνική μέ τήν όποια εἶχε γίνει τό μαρμαροθετημένο δάπεδο δέν είναι αὐτή τῶν μελῶν Δ. 651-654 (βλ. παραπάνω). Ἐδῶ οἱ μαρμάρινες ταινίες είναι αὐτοδύναμες και ἀνεξάρτητες ἀπό τίς ἐπιφάνειες ἐνθέσεως τῶν ψηφίδων. Ἡ κάτω ἐπιφάνεια του είναι τελείως ἀνώμαλη.

· Από ύπολογισμούς βάσει τῶν μετρητικῶν στοιχείων πού παρέχει τό θραῦσμα προκύπτουν οἱ ἀκτίνες τῶν δύο κύκλων τούς ὅποιους περιγράφουν οἱ λευκές ταινίες, 20,7 καὶ 24,6 ἑκ. Τό σχέδιο τῆς Εἰκ. 83 ἀποτελεῖ ἀπόπειρα ἀποκαταστάσεως τοῦ συνόλου, μέ το συνθισμένο σέ μεσοβυζαντινά δάπεδα θέμα τῶν πέντε ἀρτων.

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 856. B.M. 7952 T. 1856

· Από λευκό μάρμαρο.

Μέγ. σωζ. ὑψος 57. Μέγ. σωζ. πλάτος 52,5. Πάχος τῆς πλάκας 6.

Τμῆμα ἐνός διάτρητου παλαιοχριστιανικοῦ θωρακίου, σέ πολύ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Σώζεται μόνο τό ἀκόσμητο ἔξωτερικό πλαίσιο (πλάτους 7,5, γιά τίς δρθιες πλευρές καὶ 4,2 γιά τίς πλαγιαστές) καὶ τό δεύτερο, τό ὅποιο ἔχει ἐκατέρωθεν διατομή κοιλόκυρτου κυματίου καὶ πλάτος 4,5. Οἱ λεπτομέρειες ἐνός τρίτου, συμφυοῦς στοιχείου κάνουν βέβαιο ὅτι τό θωράκιο ἦταν καθ' ὅλα ὅμοιο πρός τό ἐπόμενο μέλος, τό Δ. 858. Τά τρία μικρά θραύσματα τῆς Εἰκ. 89 δέν είναι βέβαιο σέ ποιό ἀπό τά δύο θωράκια ἀνήκουν.

Λεπτομέρειες καὶ συσχετισμούς βλ. στό ἐπόμενο.
«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

Δ. 858. B.M. 7987 T. 1891

· Από λευκό μάρμαρο.

· Υψος 91,7. Πλάτος 63,7. Πάχος στό ἔξωτερικό πλαίσιο 7,8, στό διάτρητο μέρος 3,5.

· Αμφίγλυφο διάτρητο παλαιοχριστιανικό θωράκιο σέ

πολύ κακή κατάσταση διατηρήσεως. Ἐχει ἀποτελεσθεῖ ἀπό πολλά μικρά θραύσματα, τά δποια διαπιστώθηκε ὅτι συνανήκαν. Τό πλαίσιο, ἀπό τό ὅποιο λείπει μικρό τμῆμα, σχηματίσθηκε ἀπό τέσσερα κομμάτια καὶ ἀποτελεῖται ἀπό μιά ἀκόσμητη ἔξωτερική ταινία καὶ ἔνα παράλληλο στοιχεῖο ἀμφίγλυφου κοιλόκυρτου κυματίου.

· Η διακόσμηση τοῦ διάτρητου τμήματος παραμένει κάπως ἀσαφής μόνο στό κεντρικό μέρος τοῦ θωρακίου.

· Επάνω καὶ κάτω, σέ δόλοκληρο τό πλάτος του καὶ σέ ὑψος 16 ἑκ., ὑπῆρχαν ἀνά δύο σύνθετοι ἀγκυλωτοί σταυροί πού πλαισίωναν ὀκτάφυλλο θέμα, ἐγγραφόμενο σέ ὀρθογώνιο, διαστάσεων 11×9. Τό μεσαῖο τμῆμα κατελάμβανε κύκλος, διαμέτρου 37,5, στίς γωνίες τοῦ ὅποιου ὑπῆρχαν διπλά ἡμιανθέμια. Τέσσερις ἀγκυλωτοί σταυροί, ἀντιδιαμετρικά τοποθετημένοι καὶ συνοδευόμενοι μέ καμπύλα στοιχεῖα, δημιουργοῦσαν ἔναν διακοσμητικό θέμα παραμένει ἄγνωστο. Οἱ μαίανδροι καὶ οἱ ἀγκυλωτοί σταυροί είναι θέμα συνηθέστατο κατά τήν παλαιοχριστιανική περίοδο (Γ. Δημητροκάλλης, Παλαιοχριστιανικοί καὶ βυζαντινοί μαίανδροι, Ἀθήνα 1982, σποράδην). Εἰδικά τό δόκταφυλλο θέμα μέ τούς δύο ἀγκυλωτούς σταυρούς μπορεῖ νά παραλληλισθεῖ μέ ἐνός θωρακίου ἀπό τό Ἀσκληπιεῖο τῶν Ἀθηνῶν (Ὀρλάνδος, Βασιλική, ΙΙ, σ. 517, εἰκ. 478, 6), ἐνῶ τό κεντρικό τμῆμα του μέ μιά πλάκα ἀπό τήν Κόρινθο, σήμερα στό Βυζαντινό Μουσεῖο (Sodini, Congrès, σ. 283, εἰκ. 40).

«Ἐκ τῶν νέων ὑπογείων, Αἴθουσα Υ.6».

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΟΥΡΑΣ

SUMMARY

CATALOGUE OF A COLLECTION OF ARCHITECTURAL MEMBERS IN THE BYZANTINE MUSEUM, FORMERLY IN THE NATIONAL MUSEUM OF ATHENS

This is a catalogue of eighty four architectural members carved in marble or poros stone transferred from the National Archaeological Museum of Athens to the Byzantine Museum in 1985. This material is part of the collection of architectural members, ornamental pieces and other fragments mixed with sculptures and various other antique works, in the basements of the National Museum. During a new arrangement of these basements in 1969-1972, the present writer recorded some 946 pieces and prepared a new inventory (named inventory Δ) for the architectural members. It seems that most of them come from old excavations, temporary collections and accidental finds from the Athens area before 1940. It seems also that their origin is definitely lost. The members of fragments dated to the Early Christian, Byzantine, Frankish and post-Byzantine period are separately presented here with a short description, some stylistic or typological remarks and chronological notes. The listed examples are classified into groups according to function as follows:

Column capitals 10
Column base 1
Door frames 3
Lintels 3
Carved slabs 17
Colonettes and mullions 7
Colonette capitals and imposts 15
Templon architrave 1
Marble pavement fragments 5
String course moulding fragments 6
Gargoyle 1

Posts from temple 5
Antae capitals 3
Arcosolium slab 1
Cut bricks 1
Miscellaneous 5

Beyond normal bibliographical documentation an attempt has been made to compare individual architectural members to unpublished or little known material, through the inventory of the Byzantine Museum of Athens and that of the Athenian Agora, which has been organized by the American School of Classical Studies. Thus identical or similar works, from the point of view of typology and style, have been cited. However, only one fragment (no. Δ. 281) has been securely identified beyond any doubt: it belongs to a funerary arcosolium arch of the Frankish period.

Bibliography is provided in the running text within parentheses to avoid disrupting the catalogue with normal footnotes.

In addition to the classification numbers of inventory Δ, the author has also provided the respective accession numbers of each member in the Byzantine Museum. From the chronological point of view the architectural members have been classified as follows: Early Christian period 30, Early Byzantine and Transitional period 5, Middle Byzantine period 40, period of the Frankish occupation 4, period of the Turkish occupation 3, unclassified 2.

CHARALAMBOS BOURAS